

**TARTU
ÜLIKOOI
RAAMATUKOGU**

AASTARAAMAT 2003

**Tartu Ülikooli Raamatukogu
AASTARAAMAT
2003**

Tartu 2004

Koostaja ja toimetaja

Malle Ermel

Keeletoimeteja

Andrus Allikvee

Tõlkinud

Marika Liivamägi

Kaane kujundanud

Maarika Tang

Trükiks ette valmistanud

Tiia Ilus

Aastaraamatu väljaandmist

on toetanud

Eesti Kultuurkapital

Autoriõigus Tartu Ülikool, 2005

Tartu Ülikooli Raamatukogu

W. Struve 1, 50091 Tartu

ISSN 1406-0892

SISUKORD

ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU VIIS AASTAT

<i>T. Liivamägi</i>	7
---------------------------	---

AASTAARUANNE 2003	16
I. Eelarve.....	16
II. Töötajad.....	17
III. Arendustegevus	19
IV. E-raamatukogu arendamine.....	22
V. Lugejateenindus	25
VI. Kogude täiendamine, korraldamine ja säilitamine	27
VII. Kogude kirjeldamine e-kataloogis.....	29
VIII. Bibliograafiatöö.....	30
IX. Töö käsikirjade ja haruldaste raamatutega	30
X. Teadustöö	31
XI. Koostöö Eesti raamatukogudega	33
XII. Rahvusvaheline koostöö.....	33

Lisad:

I. Raamatukogu arvudes 2000.–2003. a.....	35
Tabel 1. Tulud ja kulud 2000.–2003. a (tuhat krooni).....	35
Tabel 2. Komplekteerimiskulud 2000.–2003. a. (tuhat krooni)	36
Tabel 3. Komplekteerimissummade jaotus teaduskonniti 2001.–2003. a	37
Tabel 4. Kogud 2003. a (ISO 2789–1991 järgi).....	38
Tabel 5. Lugejateeninduse näitajad 2000.–2003. a	39
Tabel 6. Juurdepääs ja vahendid.....	41
Tabel 7. Kogude hooldus- ja ennistustööd 2000.–2003. a	44
Tabel 8. Kogude kirjeldamine e-kataloogis ESTER 2001.–2003. a.....	45
Tabel 9. Raamatukogu ja raamatukogu varade tutvustamine.....	47
II. Tartu Ülikoolile kasutuslitsentsiga 2003. a omandatud sidusandmebaasid.....	48
III. 2003. a korraldatud üritused	51
IV. Ettekanded konverentsidel, seminaridel jm	52
V. Publikatsioonid.....	56
VI. Välislahetused	62

VII. Osalemine teaduslikes ja kutseühendustes, töögruppides, toimetuskolleegiumides jm.....	63
VIII. 2003. a korraldatud näitused.....	65
IX. 2003. a korraldatud arhiivifondid.....	67
Fond 10: Ompteda, Dietrich Heinrich Ludwig von, vabahärra (1746, Wulmsdorfi rüütlimõis Hoya krahvkonnas–1803, Regensburg), saksa riigitegelane ja õigusteadlane	67
Fond 16: Henzi, Samuel Gottlieb Rudolt (1794 Bern–1829 Tartu), Tartu Ülikooli eksegeesi ja idakeelete professor 1820–1829.....	68
Fond 109: Raudam, Ernst (1915–1992), neurokirurg, Tartu Ülikooli professor	69
Fond 141: nim. 1: Palamets, Hillar (13. juuli 1927, Tallinn), ajaloolane, Tartu Ülikooli dotsent	71
Fond 142: Nigol, Rudolf Aleksander (a-ni 1935 Niggol; 1896–1982), jurist-riigiametnik, Tartu Ülikooli teenistuja ja teaduslik töötaja	72
Fond 153: Tender, Erik (1902 Tallinn–1991 Stockholm), ajaloolane ja arhivaar	73
Fond 154: Sutt, Toomas (1938–1994), bioloog-geneetik, filosoof, Eesti TA Bioloogia ja Zooloogia Instituudi töötaja, Tartu Ülikooli ja Eesti Põllumajandusülikooli töötaja	74

LIBER DATICUS BIBLIOTHECAE UNIVERSITATIS TARTUENSIS 2003.....	76
--	-----------

FOTOD	94
--------------------	-----------

PERSONAALIA	97
<i>Õnnitleme!</i>	
Irina Sepp 90.....	97
Tiina Nurk 85.....	98
Elna Hansson 70	99
Helgi Laanes 60	101
Marju Rikand 60.....	102
Tatjana Šahhovskaja 60	104
Kaarin Viirsalu 60.....	106
Merike Ennok 50	107
Peeter Olesk 50	108
Kersti Taal 50	111
Jaani Tulmin 50	112

Meenutame	114
Tiina Sepp <i>in memoriam</i>	114
Mari Tamm <i>in memoriam</i>	115

UURIMUSI

Teenuse kujundamisest ülikooli raamatukogu teenuste kontseptuaalse mudelini. <i>Mare-Nelli Ilus, Aira Lepik</i>	116
Friedrich Reinhold Kreutzwald ja Tartu. <i>Kersti Taal</i>	133

SUMMARY	148
Annual report 2003	148
Research.....	160
From the services development to the conceptual model of services offered by university library. <i>Mare-Nelli Ilus, Aira Lepik</i>	160
Friedrich Reinhold Kreutzwald and Tartu. <i>Kersti Taal</i>	161

ÜLIKOOI RAAMATUKOGU VIIS AASTAT

ÜLDIST

Aastad 1999 kuni 2003 on olnud ülikooli raamatukogu jaoks huvitavad, vastuolulised ja saavutusterohked.

Võttes 1999. aastal üle vastutuse raamatukogu arengu ja hea käekäigu eest, lubasin ma säilitada selle vana ja väärika asutuse terviklikkuse ning parandada tema tuhmuma kippuvat tähendust nii ülikoolis kui Eestis tervikuna. Mitmed põhimõttelised muutused olid selleks hädatarvilikud. Niisamuti oli selge, et need ei saanud piirduda üksnes üleminekuga uuele infosüsteemile INNOPAC, st põhiliste tööprotsesside muutmisele elektrooniliseks. Julgen arvata, et 1999. aastal ei olnud kellelgi väga head ettekujutust sellest, milliseks peaks raamatukogu lähiaastate areng kujunema ja mis probleemid sellega kaasnevad. 2000. aasta alguseks olid kuue valdkonna – kogud, teenindus ja teenused, infotehnoloogia, personal ja organisatsioon, kasutajakoolitus ning raamatukoguhuone koos tehnovõrkudega – arendusülesanded põhijoontes sõnastatud.

Kuigi praegu võib kindlalt öelda, et tollal kavandatu on valdavas osas ellu viidud, oli situatsioon 2000. aastal muutuste läbiviimiseks võrdlemisi ebasoodne. Eelarvelise kitsikusega kaasnes ülikooli juhtkonna kärsitus ja tugev administratiivne surve, raamatukogunduslik kogukond ja mitmed kolleegidki vaatasid tõrjuva mõistmatusega pealt ja ametühing jälgis tähelepanelikult kõiki arenguid ning kaitses igal üksikjuhul kiivalt oma liikmete õigusi. Siiski on ülikooli raamatukogus alati olnud inimesi, kellele arendusülesanded on väljakutseks ja kes suudavad kavandatu ka raskes olukorras ellu viia. Ning võimaluse selleks annavad need töötajad, kes oma igapäevast tööd väga hästi tehes hoiavad ülikooli raamatukogu kvaliteedimärgi kõrgena ka keerulistel aegadel. Nii põhinevadki raamatukogu vaieldamatud saavutused valdavalt tema liikmete ennastsalgavale tööle.

EELARVE

Püüdes hinnata raamatukogu arenguid viimasel viiel aastal ei saa piirduda üksnes sündmuste üleskirjutamisega ning saavutuste või ebaõnnestumiste äramärgimisega. Protsesse tuleks vaadelda pisut laiemas kontekstis. Olen kau-

gel arvamusest, et kõik asjad on taandatavad rahale, samas on stabiilne finantseerimine oluliseks aluseks asutuse tulemuslikkusele. Järgnevalt mõned eelarveread, mis on taustaks viie aasta arengutele.

Tabel 1. TÜ Raamatukogu põhieelarve tulud (tuh kr)

	1999	2000	2001	2002	2003
Ülikoolilt	26704,1	25158,2	25656,4	23944,3	23068,4
Eraldised väljastpoolt ülikooli *	1378,2	1960,6	1760,0	2189,4	2498,8
sh nn muud tulud	467,9	628,6	793,9	928,5	983,4
Põhieelarve tulud kokku	27943,7	27106,2	27416,4	30629,8	31093,1
sh komplekteerimiseelarve	9542,6	7823,5	8512,2	10207,1	10228,1
sh HM otseeraldis komplekteerimiseks	—	—	—	4500,0	5527,6

* v.a komplekteerimine

Tabelist nähtub, et kuigi raamatukogu põhieelarve 1999.–2003. a aeglaselt ja järjekindlalt suurenes, vähenes samal ajal ülikooli eraldatud osa selles märkimisväärselt. Eelarve kasvas nendel aastatel põhiliselt mitmesuguste ülikooliväliste (arendus)lepingute ja grantide arvel. Nimetatud summad olid ettenähtud raamatukogu põhikirjalistest ülesannetest tulenevate arenduseesmärkide saavutamiseks ning neid võis üksnes piiratud ulatuses kasutada igapäevase põhitegevuse rahastamiseks. Seetõttu on eraldi välja toodud nn muud tulud, mille peamine allikas on mitmesuguste teenuste müük ning mille kasutamine seetõttu on suhteliselt vaba. Siinkohal tuleb tunnustada raamatukogu konverentsikeskuse ja ennistuskeskuse tööd lisaraha hankimisel.

Eelnevale toetudes võib öelda, et raamatukogu põhiprotsesside käigus hoidmiseks vajalik eelarve selles ajavahemikus praktiliselt ei suurenenud, kuigi tõusid nii töötasud kui ka kommunaalteenuste ja materjalide hinnad.

Tabel 2. Kapitalieelarve tulud (investeeringud kapitaalremontideks tuh kr)

	1999*	2000*	2001	2002	2003
Raamatukogu kapitalieelarve tulud*	7000	2000	–	100	1220
Kõik tulud koos kapitalieelarvega	34943,7	29106,2	27416,4	30729,8	32313,1

* 1999. ja 2000. aastal oli tegemist eraldisega otse riigieelarvest, 2002. aastal pärines summa Tartu linna eelarvest ja 2003. aastal ülikooli eelarvest.

Raamatukogu 200. juubelile eelnenud ja juubeliaastal 2002 puudusid suuremad investeeringud remondiks ja seepärast tuli hädapäraste korrastustööde eest tasuda põhieelarvest.

Väga üldistatult võib öelda, et asutus või organisatsioon on edukas, kui tema eelarve suureneb kiiremini kui riigi sisemajanduse koguprodukt (SKP). Selles mõttes on Tartu Ülikool tervikuna olnud viimasel viiel aastal pigem edukas, kuid tema raamatukogu mitte nii väga. Teaduskondade ainealine olukord paranes viimastel aastatel tunduvalt. Erinevalt ülikoolist on raamatukogu eelarve kasvanud aeglasemalt kui SKP. Märgatavalt on vähenenud raamatukogu eelarve osakaal ülikooli eelarves.

Tabel 3. Tartu Ülikooli ja TÜ Raamatukogu eelarvete võrdlev kasv

	1999*	2000	2001	2002	2003
Eesti SKP (mlj kr)	76327,1	87235,5	96570,7	108000	116500
Ülikooli põhieelarve (mlj kr)	511,38	518,12	574,819	622,053	714,61
Ülikooli kogueelarve (koos kapitalieelarvega; mlj kr)	578,686	540,741	635,564	736,991	829,189
Ülikooli eelarve SKP-st (%)	0,758*	0,620	0,658	0,682	0,712
Raamatukogu eelarve SKP-st (%)	0,00046	0,00033	0,00028	0,00028	0,00028
Raamatukogu eelarve ülikooli eelarvest (%)	6,04	5,38	4,31	4,17	3,9

* 1999. aastal olid riigipoolsed investeeringud Tartu Ülikooli suhteliselt suured.

ÜLIÕPILASED JA TÖÖTAJAD

1999.–2003. a ei kasvanud mitte ainult ülikooli eelarvenumbrid, vaid oluliselt suurenes ka üliõpilaste arv, seda peamiselt avatud ülikooli ja tasuliste üliõpilaskohtade arvel. Nende panus ülikooli eelarve üldfondi (sellel baseerub raamatukogu eelarve) on aga väiksem kui riigitellimusest tulenev osa.

Tabel 4. Üliõpilaste arv Tartu Ülikoolis 1999.–2003. a

	1999	2000	2001	2002	2003
Üliõpilaste arv TÜ-s	12283	14261	15840	17550	17653
neist päevases õppes	10144	11350	12040	13086	13005
neist põhiõppes (bakalaureus)	8082	8981	9276	10110	9866
sh riigieelarvelistel kohtadel	7228	7391	7384	7194	6851
sh riigieelarvevälistel kohtadel	854	1590	1892	2916	3015
Avatud Ülikooli üliõpilased	2139	2911	3800	4464	4648

Üliõpilased on raamatukogu füüsilise töökeskkonna põhilised kasutajad ja nende arvu kasv suurendab otseselt teeninduskoormust. Raamatukogu füüsiliste külastuste arv on mõnevõrra vähenenud, põhjuseks peamiselt elektroonilise informatsiooni (sh loomulikult ka raamatukogu poolt pakutava) ja elektrooniliste- ehk kaugteenuste osakaalu suurenemine.

Tööprotsesside automatiseerimisega kaasnenud kokkuhoiuvõimalused ammendasid kiiresti ennast pärast infosüsteemi juurutamist 1998.–2000. a ja edasine efektiivsuse tõus on olnud seotud esmajoones iseteeninduse osakaalu suurenemisega. Avakogude otsustav suurendamine on vähendanud laenutuste hulka raamatukoguhoidja vahendusel. Ka edasine areng tähendab siinkohal suuresti kaug- ja iseteeninduse osakaalu tõusu.

Teavikute töötamise protsessi kaasajastamine on olnud mõneti isegi keerulisem. Kuigi elektroonilise kataloogimisega alustati juba 1994. aasta lõpus, muutus enamik tööprotsesse arvutipõhiseks alles seoses uue infosüsteemi juurutamisega. Koos sellega muudeti üksikutele operatsioonidele põhinev töövoog aastatel 2000–2001 protsessipõhiseks. Vastavalt tuli ümber korraldada ka pea-aegu kõigi töötamise seotud osakondade (komplekteerimine, kataloogimine, liigitamine- ja märksõnastamine, rekataloogimine) töö. Piltlikult öeldes peatub

raamatukäru praegu oma teekonnal alates trükiste saabumisest raamatukogusse kuni nende paigutamiseni hoidlariulile kolm korda vähem kui varem.

Peamiselt eelarvekitsikusest tingituna ei ole loodetud tempos kulgenud kaartkataloogide konverteerimine. Vastavad protsendid on ülikooli raamatukogus teiste Eesti suurte raamatukogudega võrreldes kõige väiksemad. Kogu töötlusprotsess kiireneks hinnanguliselt viiendiku võrra infostüsteemi *Millennium*'i versiooni rakendamisega, selleks on aga vaja uusi arvuteid.

Väga oluline oli raamatukogu kõigi tööprotsesside ja -operatsioonide ülevaatamine 2002. aastal ja sellest tulenevalt personaliliigituse muutmine. Jälgiti, et kõrgemat kvalifikatsiooni nõudvaid tööülesandeid täidaksid raamatukoguhoidjad-spetsialistid ja lihtsamad tööd jäaksid (raamatukoguhoidja) assistentidele ning klienditeenindajatele. Kuigi need muutused tulenesid osaliselt tööprotsesside automatiseerimise loogikast, muutsid nad ikkagi traditsioonilist tööjaotust raamatukogus. Valdav enamus Eesti ja nn üleminekumaade raamatukogusid pole sarnaseid muutusi läbi viinud. Ka üliõpilaste ja tähtajaliste töölepingute kasutamine raamatukogus on kesk- ja ida-eurooplase jaoks liiga "ameerikalik".

2002. aastasse jääb ka raamatukogu praeguse struktuuri ja juhtimisskeemi väljakujunemine. Lugemissaalide ning teenindavate osakondade reorganiseerimine 2003. aastal lähtus juba eelnevatest põhimõtetest. Arenguvestluste korras sisseseadmine 2002. a on oluliselt kergendanud nii ümberkorralduste läbiviimist kui ka rutiinsete tööprotsesside juhtimist.

Tabel 5. Töötajad 1999.–2003. a

	1999	2000	2001	2002	2003
Ametikohti raamatukogus (TTE*)	285,5	253,75	228,25	217,75	204,5
Töötajaid raamatukogus	317	281	260	246	234
Keskmine palk raamatukogus kroonides	3105	3596	3759	4204	4881
Töötajaid ülikoolis	2925	2922	2961	2828	2860
Mitteakadeemilisi töötajaid ülikoolis	1822	1759	1727	1591	1568
Raamatukogu töötajate osakaal ülikooli mitteakadeemilise personali hulgas (%)	17,4	15,97	15,06	15,46	14,92

* TTE – täistööaja ekvivalent

Kuigi keskmine palk TÜR-is on viimasel viiel aastal tõusnud, jääb see enamasti ikkagi alla kolleegide palganumbritele teistes Eesti suurtes raamatukogudes ja riigi vastavatele keskmistele näitajatele. Raamatukogu töötajate arv on vähenenud oluliselt, see on olnud kiire võrreldes ülikooli mitteakadeemilise personali arvu vähenemisega. Ülikooli töötajate arvu muutused on suures osas tingitud mitmesuguste asutuste liikumisest ülikooli koosseisu või sealt välja. Näitena olgu toodud Eesti Mereinstituut ja Kääriku Spordibaasid.

REFERENTUUR, TEADUSKONNAD JA RAAMATUKOGU IMAGO

Koostöö arendamisel teaduskondadega oli otsustava tähtsusega referentide (*subject librarian*) ametikohtade loomine 2001. aastal. Sellega kaasnes selgete printsiipide kehtestamine komplekteerimiseelarve jagamisel teaduskondade vahel, millega komplekteerimiseelarve kasutamine muutus n-ö läbipaistvaks. Teadmine, kes on “minu raamatukoguhoidja” ja kui palju on parasjagu trükiste ostmiseks raha, peaks olema teinud ülikooli akadeemilise pere paljude liikmete töö lihtsamaks.

Eelneva loogiliseks edasiarenduseks on olnud ülikooli raamatukoguvõrgu korralduse põhimõtete sõnastamine, et võimalikult mõistusepärasel viisil jaotada ülesanded ja vastutus teenuste osutamisel. Nimetatud põhimõtted reguleerivad raamatukogu- ja infoteenust kogu ülikooli ulatuses, jaotades võimalikult selgepiirilisel ülesanded ja vastustuse. Nende, nii Eestis kui piiri taga tähelepanu äratanud reeglite rakendamine seisab pigem ülikooli administratsiooni kui teaduskondade taga.

Mittetulunduslike organisatsioonide turunduse teooriast lähtuvate põhimõtete järjekindel rakendamine on aidanud ülikooli raamatukogu sõnas otseses mõttes paremini müüa praktiliselt kõikidele huvigruppidele. Ülikooli raamatukogu imago on järjekindlalt paranenud. Selle aluseks ei ole mitte niivõrd tähelepanu äratanud ettevõtmised – ööraamatukogu või “*UTLIB. MARKET*” – kuiivõrd just järjekindel töö teenuste nomenklatuuri ja kvaliteedi arendamisel.

KOGUD, KOMPLEKTEERIMINE JA KOOSTÖÖ

Ülikooli raamatukogu kõige tähtsamaks osaks on tema kogud. Kuigi suurem osa (teadus)informatsioonist on kättesaadav elektrooniliselt arvutivõrgu kaudu, ei tähenda see, et vajadus paberile trükitud õpiku, käsiraamatu või monograafia

järele oleks otsustavalt vähenenud. Samuti paistab tühjus riiulitel paremini silma kui arvutis.

Teadusinformatsioon – teadusajakirjade täistekstid või artiklite referaadid – on enamasti pakitud temaatilistesse pakettidesse jaotatud andmebaasidesse. Juurdepääsu neile ostavad ja vahendavad enamasti konsortsiumidesse ühinenud raamatukogud. Nii ka Eestis – esimene andmebaaside ühisost, milleks olid EBSCO andmebaasid, tehti 1998. aastal OSI (Open Society Institute & Soros Foundations Network) toel. Teadusraamatukogude eesmärgiks peab olema teha teadusinformatsioon kõigile potentsiaalsetele vajajatele kättesaadavaks. Piltlikult öeldes, me ei tea, kes leiab üles eesti *Nokia*, aga selleks vajaminev informatsioon peab tal alati käepärast olema.

Teadusandmebaaside hind sõltub mitmest asjaolust, nt eelmiste aastate tellimuste maht, kasutatavus, aga ka kasutajate võimalik arv juurdepääsuõiguse ostnud asutuses. See aga tähendab, et üldjuhul maksab sama andmebaasi kasutuslitsents Tartu Ülikoolile rohkem kui teistele Eesti ülikoolidele.

2002. aastal leppisid avalik-õiguslikud ülikoolid ja Haridusministeerium kokku, missuguses ulatuses riik rahastab teadusraamatukogude komplekteerimist. 2006. aastaks peaks see summa kasvama 60 mlj kroonini. Riigieelarves taastati ka vastav rida, mis kadus sealt 1997. aastal, tõenäoliselt seoses üliõpilaskoha baasmaksumuse tõstmisega. Eesti teadus- ja erialaraamatukogude raamatuosturahad pole viimase seitsme-kaheksa aasta jooksul märkimisväärselt suurenenud, samas on teadusajakirjade ja andmebaaside hinnad kerkinud ca 8–15% aastas.

Tabel 6. Eesti teadus- ja erialaraamatukogude komplekteerimiseelarve 1999.–2000. a (mlj kr)

1997	1998	1999	2000	2001	2002
37030,4	37810,7	42867,9	38790,9	37089	39752

2003. aastat võib nimetada läbimurdeaastaks kahel põhjusel:

1. summaarselt suurenes teadusraamatukogude komplekteerimisraha ca 10 mlj krooni võrra
2. jõuti kokkuleppele andmebaaside ühisostude põhimõtetes ja mahus.

Haridusministeeriumi eraldatud 23,5 miljonist kroonist läks 8,6 mlj kr andmebaaside ühisostudeks ELNET Konsortsiumi kaudu (2004. a vastavad näitajad on

31,5 ja 12,4 mlj kr). Kuigi 2003. aastal eraldas Haridusministeerium teadusinformatsiooni ostmiseks 23,5 mlj krooni, ei suurenenud raamatukogude komplekteerimiseelarved oluliselt – riigipoolse finantseerimise kasvades on ülikoolid vähendanud omapoolset. Tartu Ülikooli Raamatukogu ja Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu raamatuostusummade tõus on pigem näiline, sest nt 2003. aastal võeti Eesti Akadeemiliselt Raamatukogult üle ajakirjade ja andmebaasidega seotud lepingulisi kohustusi umbes 2 mlj krooni ulatuses.

Hoolimata Haridusministeeriumi eraldiste suurenemisest ei muutu olukord teadusraamatukogude komplekteerimises lähiaastatel oluliselt paremaks. Järgnevate aastate hinnatõus sööb tõenäoliselt ära kogu juurde tuleva raha. Hinnatõusu kiirendab asjaolu, et Eesti jaoks kehtivad üha vähem nn üleminekuriikide madalad hinnad. Võib väita, et praegu ja lähitulevikuski on teatud kriitiline hulk teadusinformatsiooni Eestis ikkagi kättesaadav ja “keskmine” teadlane päris hästi varustatud. Tuleb kõigiti tunnustada läbirääkimistel kirjastuste ja andmebaasivahendajatega senini tehtud tööd. Suhteliselt laia profiiliga EBSCO andmebaaside kasutusstatistika alusel võib öelda, et kasutatavus *per capita* on Eestis võrreldes teiste üleminekuriikidega konkurentsitult suurim (andmebaaside hulk Eestis on muidugi väiksem). Seejuures on kasutusintensiivsus Tartu Ülikoolis võrreldav Lääne-Euroopa heade ülikoolide omaga.

Teadusraamatukogude koostööd on viimastel aastatel kõige rohkem pärssinud teravnev konkurents kõrgharidusturul ja teadusrahade jaotamisel (teatud määral). Tendents on iseloomulik suurele osale Euroopast, kurdavad ka minu piiritagused kolleegid. Eestis heidab see oma varju ka “puhtalt” raamatukogunduslikule koostööle sellistes valdkondades nagu infosüsteemi arendus ja kultuuripärandi digiteerimine. *Summa summarum* tuleb raamatukogudevaheline koostöö Eestis tunnistada siiski edukaks, ka sellistes lõikudes nagu raamatukogustatistika, tulemusindikaatorite ja raamatukoguhoidja kutsestandardi väljatöötamine.

KOKKUVÕTTEKS

Eeltoodud analüüs on valikuline. Üks olulisemaid antud ajavahemikku jäävaid arenguid oli kindlasti teadusraamatukogude nimetamine Teadus ja arendustegevuse korralduse seaduses, mille tulemusena läksid teadusraamatukogundust puudutavad küsimused Kultuuriministeeriumi pädevusest Haridusministeeriumi omasse. Viimasega kaasnesid otseeraldised riigieelarvest teadusinformatsiooni ostmiseks. Tartu Ülikooli Raamatukogu lobitöö nendes küsimustes on olnud määrava tähtsusega.

Puudutamata on ka raamatukogu hoone ja selle tehnovõrkudega seonduv. Siinkohal tuleks kindlasti nimetada vundamendi niiskuskaitse väljaehitamist 2000. aastal ja hoone valvesüsteemi moderniseerimist.

Tähelepanuväärne on olnud infotehnoloogiline areng. Kui nimetada ainult mõningaid saavutusi, siis laialdast tähelepanu on pälvinud digitaalraamatukogu kontseptsioon, kogude ja teenuste esitus ning TÜ dissertatsioonide publitseerimine veebis.

Tagasihoidlikum on olnud raamatukogu areng teadusasutusena. Eelarvekitsikus on süvendanud põlvkondade vahetusest tulenevaid probleeme. Vähenenud on publitseerimine. Samas julgen arvata, et näiteks meie käsikirjade ja haruldaste raamatute osakond on omalaadsete hulgas üks konkurentsivõimelisemaid.

Põhimõttelise tähtsusega oli infojuhtimise magistriõppekava algatamine raamatukogu poolt, selle väljatöötamisel osalesid filosoofia-, sotsiaal-, majandus-, õigus- ning matemaatika ja informaatikateaduskond. Õppekava käivitamine võiks taastada raamatukoguhoidjate õpetamise Tartu Ülikoolis. Selle olulisust ülikooli raamatukogu jaoks on raske ülehinnata.

Võib kindlalt öelda, et raamatukogu arengud on äratanud tähelepanu nii Eestis kui laiemaltki. Meie töötajate ettekanded ja artiklid on oodatud rahvusvahelistel konverentsidel ning väljaannete veergudel. TÜR-i esindajad on valitud olulistele kohtadele rahvusvaheliste erialaorganisatsioonide juhtorganites. Oma osa selles kõiges on etendanud koostöö paljude inimestega, kelle nimed raamatukogundusmaailmas ei vaja kommentaare: Elmar Mittler, Esko Häkli, Richard Quandt, Paul Mosher, Robert Hayes, Roswita Poll, Jens Thorhauge, Kristiina Hormia-Poutanen ja mitmed teised.

Usun, et tänase Tartu Ülikooli Raamatukogu ja tema arengu unikaalsus tuleb suuresti sellest, et me oleme suutnud säilitada endas traditsioonilised euroopalikud väärtused ja samas ühendada need ameerikaliku toimivusega.

Veel kord – raamatukogu edu aluseks on olnud inimesed. Inimesed ja nende võime töötada koos eesmärkide nimel ja raskuste kiuste.

*Toomas Liivamägi,
Tartu Ülikooli Raamatukogu direktor*

AASTAARUANNE 2003

I. EELARVE

2003. a olid raamatukogu tulud **31,093 mln kr** (2002. a – 37,791 mln kr), kulud **31,883 mln kr** (2002. a 31,750 mln kr; vt lisa I, tabel 1).

Eelarve ülekulu põhjustasid lugemissaalide ümberkorraldamine ning üleminek koristusteenuse sisseostmisele alates septembrikuust. Need kulutused olid ühe-kordse iseloomuga, mistõttu saab neid 2004. ja järgnevatel aastatel vältida. Lugemissaalide ümberkorraldamise käigus ühendati teaduskirjanduse-, õppekirjanduse ja ajakirjade lugemissaalid valdkonnalugemissaalideks. Kaotati senine eraldiseisev õppekirjanduse kogu, sh kinnine hoidla, mille asemel sisustati 2. korrusele (endine kataloogimisosakonna tööruum) iseteeninduslik avahoidla ning 40-kohaline arvutiklass. Arvutite ostu (0,6 mlj kr) ja suure osa remondi (1,2 mlj kr) eest ei maksnud raamatukogu. Ruumide sisustus (riiulid, töölauad) osteti raamatukogu eelarvest. Ümberkorralduste tulemusena paranes kasutajate töökeskkond ning mõnevõrra ka hoidlatöötajate töötingimused. Neid ümberkorraldusi oli vaja teha kompleksselt, edasilükkamisega oleksid tulevikus töökorralduses kaasnenud raskesti lahendatavad logistilised probleemid.

Suurim eelarve ülekulu oli personalikulude real. 2003. a kavatseti üle minna koristusteenuse sisseostmisele ja vastavalt planeeriti ka eelarves tööjõukulud väiksemana (esimene koristusteenuse riigihange ebaõnnestus protestide tõttu). Koristusteenuse sisseostmise tulemusena vähenes ametikohtade arv raamatukogus, paranes koristuse kvaliteet, kuid suurenesid otsesed kulud koristusele.

Konverentsikeskuse omatuludest osteti juurde veel üks *data*-projektor. Kuna raamatukogu eelarvest pole võimalik keskuse arendamist rahastada, esitati ülikoolile siselaenu saamiseks äriplaani, mille finantsdirektor ja rektoraat kiitsid põhimõtteliselt heaks. Laenu saamine viibib.

Vaatamata taotlustele pole raamatukogule juba aastaid eraldatud raha kapitaalremondiks. 1999. aastal valminud ventilatsioonisüsteemi renoveerimise projekt vananeb moraalselt, hoidlate rahvusvaheliselt tunnustatud nõuetele mittevastava mikrokliima tõttu on tõsisel ohus kogude säilivus. Lugemissaalides (v.a endine õppekirjanduse lugemissaal), hoidlates, enamikus tööruumides ning koridorides pole kahekümne aasta jooksul olnud võimalik teha elementaarsetki sanitaarremonti.

II. TÖÖTAJAD

Aasta lõpul (seisuga 31.12.2003) oli raamatukogus 234 töötajat (204,25 täidetud ametikohta), sh

- kvalifitseeritud raamatukogutöötajad 146
- kvalifitseeritud spetsialistid 27,5
- muu personal 31,25.

Seoses koristusteenuse sisseostmisega alates 1. septembrist 2003. a vähenes abi- ja tehniliste töötajate arv 27 võrra. Viimase viie aasta jooksul on töökohtade arv raamatukogus vähenenud 81,75 võrra (1999. a 286 töökohta – 2003. a lõpuks 204,25).

Akadeemilise kõrgharidus oli 122 (raamatukogunduslik – 14), rakendus- kõrgharidus 5 (raamatukogunduslik – 5) ning keskharidus 68 (raamatukogunduslik – 3) töötajal. Teaduskraadiga töötajaid oli 8 (ajalookandidaat: H. Tankler, A. Tering; magister: L. Dubjeva, M. Fedin, T. Kuusik, K. Pai, V. Seiler, L. Sooväli).

Oluliseks uuenduseks personalitöös oli keskastmejuhtide (osakonnajuhtajad) hindamise (hindajad: alluvad, kolleegid, koostööpartnerid, vahetu töökorraldaja) ning töötajatega arenguveestluste läbiviimine.

Eesti Vabariigi 85. aastapäeva puhul autasustas EV President käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna juhatajat Mare Randa Valgetähe V klassi medaliga. Raamatukoguhoidja Ilmar Vene pälvis Tartu Kultuurkapitali 2003. a aastapreemia; Moonika Teemus sai üliõpilaste teadustööde konkursil Haridus- ja Teadusministeeriumi I preemia töö eest “Reisides toas: pano-, kosmo- ja dioraamadest Tallinnas ja Tartus (1826–1850)”.

Vanemteadur Hain Tankler valiti Euroopa Teaduste Akadeemia korrespondentliikmeks.

Raamatukogu 201. aastapäeval said:

raamatukogu **teenetemärgi**:

- Maare Kümnik – Tartu Ülikooli bibliograafia koostamise, raamatukogu vaimsuse hoidmise ja edasikandmise eest (märk nr 26)
- Elna Hansson – haruldaste eestikeelsete trükiste kogu loomise, uurimise ning tutvustamise eest (märk nr 27)
- Rein Saukas – toimetajatöö ning Tartu Ülikooli Raamatukogu aasta-raamatute 1995–2001 koostamise eest (märk nr 28)

- Birute Klaas, Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonna dekaan, prof – toetuse ning koostöö eest (märk nr 29)
- Jaak Järv, Tartu Ülikooli Raamatukogu nõukogu esimees, TÜ füüsika-keemiateaduskonna dekaan, prof – toetuse ning koostöö eest (märk nr 30)
- Jüri Leps, Uppsala Ülikooli Raamatukogu käsikirjade osakonna raamatukoguhoidja – pikaajalise koostöö ja toetuse eest (märk nr 31)

aastapreemia:

- Marika Liivamägi – initsiatiivika ja loomingulise tegevuse eest nii referendi kui tõlkijana
- Malle Ermel – aastapäevakonverentsi “Trükiväljaandest digitaalseni. Tartu Ülikooli Raamatukogu 200” ettevalmistamise ja läbiviimise eest 13.–14. okt 2002
- Ilona Smuškina – projektide “Ööraamatukogu” ja “*UTLIB. MARKET 02*” idee ja teostuse eest
- Tiina Kuusik ja Olga Einasto projekti “Ööraamatukogu” teostuse eest

tänukirja:

- Malle Ernits – lugemissaali *humaniora* ja *socialia* avakogu otstarbeka paigutussüsteemi väljatöötamise eest
- Silja Härm – silmapaistva referenditöö eest
- Avo Kartul – auviste, sh *Estica*-auviste kogu loomise eest
- Kristina Pai – “Puudutuse” eest
- Mare Rand – näituse “*RARA BIBLIOTHECAE*” eest Tartus ja Tallinnas
- Kadri Tammur – rariteetide kogu hooldamise, uurimise ja tutvustamise eest
- Tiina Tolli – silmapaistva referenditöö eest
- Anne-Ly Vaher – asjaliku ja sõbraliku asjaajamise eest
- Helju Vaidla – Biomeedikumi erialaraamatukogu käivitamise eest,
- Videofilmi “Minevikku hoides” loominguline kollektiiv: Ene Sarap (projektijuht), Maiga Davõdov, Anneli Jõgi, Hedvig Rajari, Reet Sonn, Tiina Tensing, Sirje Vesi.

Esile tõsteti Martin Nurme kunstnikutööd raamatukogu ilme värskendamisel ning näituste ning reklaamtrükiste kujundamisel.

Töötajate enesetäiendamine

Raamatukogu korraldusel toimusid järgmised koolitusüritused:

- Tagasiside andmise seminar (keskastme juhtidele; 5., 19. veebruar)
- Raamatukogu teenused ja sihtgrupid (teenindajatele; 20. veebruar; 19. märts)
- TÜR ja TTÜR referentide suvekool (2.–3. juuni)
- II kirjepäev (e-kataloogis ESTER osalevate raamatukogude töötajatele; 2. detsember)
- Arenguveestlus – miks ja kuidas? (keskastme juhtidele; 5. detsember)
- Suhtlustreening referentidele (9., 16., 23. detsember).

Doktoriõppes TÜ-s jätkas kaks töötajat (L. Dubjeva, L. Sooväli); magistriõppes 10 (O. Einasto, M.-N. Ilus, G. Jürman, T. Liivamägi, J. Malaja, A. Metsoja, M. Murdvee, M. Poljakov, E. Sarap, M. Teemus).

III. ARENDUSTEGEVUS

2003. a arendusülesanded olid:

- e-raamatukogu arendamine
- füüsilise õpi- ja töökeskkonna arendamine
- koostöö arendamine ELNET Konsortsiumisse kuuluvate teadusraamatukogudega e-ajakirjade ja andmebaaside kasutuslitsentside hankimisel ja nendele juurdepääsu tagamisel
- koostöö arendamine ELNET Konsortsiumi raamatukogudega infosüsteemi INNOPAC rakendamisel, ühiste andmebaaside (ESTER, ARTIKKEL jt) loomisel
- koostöö Eesti Rahvusraamatukoguga raamatukogustandardite ning Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu raamatukoguhoidja kutsestandardi väljatöötamisel
- koostöö Haridus- ja Teadusministeeriumiga ning teadusraamatukogudega komplekteerimiskava väljatöötamisel.

Raamatukogu **füüsilise töö- ja õpikeskkonna kaasajastamiseks** ühendati ajakirjade, teaduskirjanduse ja õppekirjanduse lugemissaalid; õpikute hoidlakogu asemel loodi iseteeninduslik avakogu. Ümberkorralduse tulemusena:

- lihtsustus kogude paigutussüsteem (lugemissaalide ja hoidlate erinevad paigutussüsteemid olid lugejatele keerulised ning nõudsid palju konsul-

teerimist) ning loodi ühtsete põhimõtetega avakogud, mida on võimalik edaspidi suurendada

- on terviklik ülevaade olemasolevast uuest erialakirjandusest (enamik uusi trükiseid paigutatakse lugemissaali avariilule)
- väheneb lugejate ja töötajate ajakulu – õppekirjanduse hoidlakuu kaotamisega pole enam vaja õpikuid tellida (ja saada eitusi) mitmest kohast
- kadus vajadus teatmeteoste (iseäranis erialaste) ostmiseks mitmesse lugemissaali, mis võimaldab kokku hoida komplekteerimisraha
- korrustus elektronkataloog
- selgemalt piiritleti töötajate ülesanded ja eesmärgid
- lähitulevikus on võimalik optimeerida tööjookulu.

2003. a olid raamatukogul **koostöölepingud**:

- EV Riigikantseleiga “Tartu Ülikooli Raamatukogu Eurodokumentatsiooni keskuselt Eesti avalikkusele: elektrooniline EL alane infotöö aastal 2003” (SRERT01019/2; 01.01.–31.12.2003; töörühma juht Ruth Tammeorg)
- Tartu Maavalitsusega “Tartumaa Euroinfokeskuse töö organiseerimine ja Euroopa Liidu alase informatsiooni jagamise korraldamine” (LRERT02199/4; 01.02.–30.09.2003; töörühma juht Ruth Tammeorg)
- Soome Kirjanduse Seltsiga raamatute restaureerimiseks (VRERT02016/1; 23.01.–31.12.2003; töörühma juht Ene Sarap)
- Kaitseministeeriumiga NATO Teabekeskuse töö korraldamiseks (töörühma juht Kärt Miil).

2003. a osales raamatukogu järgmistes **projektides**:

- Tartu Ülikooli Raamatukogu humanitaarteaduslike ja museoloogiliste kogude säilitamine, täiendamine ja kättesaadavaks tegemine (2000.–2006. a; projektijuht K. Pai)
- Eesti vanema kirjasõna digitaalne tekstikorpuse (koostöö TÜ filosoofiateaduskonnaga, teaduslik juhendaja doktorant Liina Lukas)
- CULTOS (koostöö TÜ filosoofiateaduskonnaga, töörühma juht prof Jüri Talvet, projekti põhitäitja Marin Laak, raamatukogu poolt infotehnoloogiline toetus ja ruumid)
- eIFL (Electronic Information for Libraries; OSI Ida-Euroopa jt ülemineku- maade raamatukogudele suunatud projekt elektroonilise informatsiooni kättesaadavaks tegemiseks; Eesti koordinaator Marika Meltsas)

- DIEPER (Digitised European PERiodicals, EL projekt Alam-Saksimaa Riigi- ja Göttingeni Ülikooli Raamatukogu juhtimisel, Eesti koordinaator T. Liivamägi)
- Handbuch des personalen Gelegenheitsschrittums in europäischen Bibliotheken und Archiven (Osnabrücki Ülikooli Varajase uusaja kultuuriloo instituudiga; projektijuht üld- ja arendusosakonna referent M. Ermel, väliskirjanduse osakonna raamatukoguhoidja Ü. Mölder)
- The UNIVE Project – Creating network-based e-university model for the small countries in the context of e-learning in Europe (EL programmi “Socrates” alaprojekti “Minerva” raames Eesti e-ülikooli projekti tööühm “Accessibility of information; exchange of study materials and courses”, juht T. Liivamägi).

Arenduskogus vastu võetud dokumendid:

- Liigitamisosakonna kirjeldus
- Kodumaise kirjanduse osakonna kirjeldus
- Teenindusosakonna kirjeldus
- Raamatukogude vahelise laenutuse keskuse kirjeldus.

Teenindustoimkonnas olid arutusel lugemissaalide ümberkorraldamisega seotud probleemid.

Kataloogitoimkonnas vastu võetud dokumendid:

- 9xx väljadest ja väljade kustutamisest (2001. a juhendi täiendamine)
- Nimeregistri parandamine ja tööst normikirjetega
- Teavikute kustutamise kord TÜ Raamatukogus.

Tartu Ülikooli arengukava [2004–]2008 *Humaniora* töögrupis osales Kristina Pai ning *Socialia* omas Kärt Miil.

Koostöös TÜ filosoofiateaduskonnaga jätkus infojuhtimise magistriõppekava ettevalmistamine.

Maikuus toimus teist aastat raamatumess “*UTLIB. MARKET*”. Tartu linn kaalub võimalust muuta edukas üritus üheks oma kultuurialaseks maineürituseks.

Aasta jooksul korraldati 74 näitust. Virtuaalnäituse “Lääne-Euroopa varane graafika” avamine oli sündmuseks ka muuseumimaailmas. Koos Läti Rahvusraamatukoguga tehtud näituse “Lätimaa ja Tartu Ülikool” avamisel pidas ettekande Läti TA president Jānis Stradiņš.

TÜ majandusteaduskonna ärijuhtimise II aasta magistrandid prof Maaja Vadi juhendamisel viisid läbi raamatukogu **organisatsioonikultuuri** uurimuse. Lisaks raamatukogu Interneti koduleheküljel ning ajakirjanduses avaldatule intervjueriti 17. novembril 36 töötajat. Enamik intervjueeritustest olid oma tööga rahul ning nende suhtumine organisatsiooni (raamatukogusse) oli positiivne ning samastumismäär keskmisest kõrgem; selgesti avaldus valmisolek muutusteks ja orienteeritus kasutajatele. Häirivana toodi esile teadmatust raamatukogu eesmärkidest ja nende saavutamise teedest ning vähest võimalust rääkida kaasa otsustamisprotsessis.

IV. E-RAAMATUKOGU ARENDAMINE

Infotehnoloogiline infrastruktuur

Tänu nn Tiigriülikooli projektile ning Hansapanga toetusele sisutati kataloogisaalis ja teise korruse arvutiklassis (õppekirjanduse avahoidlas) kasutajatele 40 uut arvutiöökohta. Pearaamatukogus ja 6 haruraamatukogus on kokku 113 kasutajatele mõeldud arvutitöökohta. IBM kinkis 20 sülearvutit, mida pärast seadistamist on võimalik laenata lugejatele kohapeal kasutamiseks. Märgatavalt paranesid lugejate võimalused kopeerimis- ja skaneerimisteenuste ning arvutiväljatrükkide saamiseks. Tänu koostööle Tartu Linnavolikoguga on traadita Interneti ühendus Wifi võimalik konverentsisaalis ja selle vahetus ümbruses ning ka 1. lugemissaalis (loodusteadused, arstiteadus) kolmandal korrusel, kokku 7 % pearaamatukogu pindalast.

Osaliselt rakendati töösse infosüsteemi INNOPAC *Millennium*'i versioon. Saabus ka uus server, mille kasutusele võtmine lükkub 2004. aastasse. Paraku eeldab uus Java-põhine versioon märksa võimsamaid arvuteid, mistõttu kõigest 5% personalile mõeldud arvutites töötab infosüsteem häireteta; 25% käivitub, kuid töötab aeglaselt. Töötajate arvutite uuendamiseks pole raamatukogul raha. Vanaks hakkavad jääma ka serverid – põhiserveri koormuse vähendamiseks alustati iseseisva digitaalserveri loomist.

Elektroonilised kogud

2003. a oli TÜ-l **69 andmebaasi kasutuslitsents** (vt lisa II), mis võimaldas juurdepääsu **11594 ajakirja** täistekstile või referaadile; katsetuseks oli avatud 32 andmebaasi.

Järjest enam soovitakse elektroonilisi teatmeteoseid. Ülikooli arvutivõrgus on kättesaadavad “Britannica Online” (Hansapanga toetusel), “Oxford Reference Online”, “Oxford English Dictionary”, “Grove Music Online” ning laialdaselt huvi pakkuvad ajakirjad “Science” ja “Nature”.

Elektroonilistele teavikutele (ajakirjad, andmebaadid) kulutas raamatukogu oma eelarvest 1210,0 tuhat kr.

Elektrooniliste andmebaaside ühisostud kooskõlastatakse (teadus)raamatukogudevahelises töögrupis (juht M. Meltsas), lähtudes raamatukogude komplekteerimispõhimõtetest ning andmebaaside katsetustest saadud tagasiside andmetest. 2003. aastal esitati andmebaaside kasutuslitsentside ühisostudeks taotlus Haridusministeeriumile alles siis, kui selle oli heaks kiitnud Teadusraamatukogude nõukogu (HTM juurde ministri käskkirjaga loodud nõuandev organ, esimees TÜR direktor T. Liivamägi).

Ühisostud teostati ELNET Konsortsiumi kaudu ning selleks Haridusministeeriumi eraldatud 8,4 mln krooni laekus Konsortsiumi arvele. Konsortsiumil on ühishankeid tutvustav veebileht (www.elnet.ee/projektid/yhishange/).

Kõige keerulisemad olid läbirääkimised kirjastuse *Elsevier* andmebaasi *ScienceDirect* kasutuslitsentsi ostmiseks. 10. jaanuaril 2003 alanud läbirääkimised jõudsid lepingu allkirjastamiseni alles 17. detsembril 2003. Selle aja jooksul vaheldusid kaks korda firma müügiesindajad, suvine hinnapakkumine oli ligi kaheksa korda kallim aasta algul tehtud pakkumisest.

EBSCO andmebaasid on TÜ-s kättesaadavad 1998. aastast, 2002. a on need kõigile Eesti haridus- ja kultuuriasutustele kättesaadavad nn riigilitsentsi alusel, mille põhjal oli kasutajaks registreerunud 102 asutust, tegelikke kasutajaid oli 56.

OSI jätkuprojekti “eIFL” (Electronic Information for Libraries) telliti American Physical Society e-ajakirjad ja andmebaas PROLA; Intsitut of Physics ja Cambridge University Press'i e-ajakirjad (viimased tänu Briti Nõukogu grantile). 2003. a kujunes OSI kaudu andmebaaside kasutuslitsentside muretsemine oodatust vaevalisemaks. Alles kevadel andis “eIFL”-i OSI-poolne koordinaator teada, et soove oli loodetust vähem, mistõttu mitu kirjastust (Highwire Press, Science) loobus lepingu sõlmimisest.

Õiguslaste andmebaaside kasutuslitsentside ostmiseks arendas raamatukogu koostööd välismaa teadusraamatukogudega. Kärt Miili töö tulemusena sai TÜ õigusinformatsioonile juurdepääsu tagava rahvusvahelise Kesk- ja Ida-Euroopa

ning Aasia Õigusinfo Keskuste Õigusinfo Spetsialistide Konsortsiumi (CLCLIS CEEA; Consortium of Legal Resource Centres and Legal Information Specialists of Central and Eastern Europe and Asia) liikmeks. Nimetatud konsortsiumi kaudu on kättesaadavad andmebaasid "WestLaw" ja katsetuseks "Rechtsbibliographie *KusLit*".

Veebilehe (www.utlib.ee) kaudu on kättesaadavad **12 raamatukogus loodud andmebaasi**: e-kataloog ESTER ja tesaaurus INGRID; "Raamatukogusse tellitud välisperioodika", "Autograafid", "Isikuarhiivid, asutuste ja organisatsioonide arhiivifondid, kollektsioonid", "Kohavaated", "Portreed", "Lotman, J. ja Mints, Z. Epistolaarne isikuarhiiv", "URBIS" (soome-urgi keeleteadus), "Tartu Ülikooli isikkoosseis 1919–1939", "Rahvakombed", "Lääne-Euroopa varane graafika".

Alustati ettevalmistustega erialainfovaravate loomiseks veebis (põhisosas peavad valmima 2004. a kevadeks)

Positiivsena tuleks märkida TÜ dissertatsioonide elektroonilise publitseerimise korra jõustumist. Loodi vastav andmebaasi mudel, mille tarkvaralise lahenduse testimine ja täiendamine on võimalik alles väitekirjade lisandumisel.

Digitaalteavikute kogus oli aasta lõpuks 1689 teavikut (23 raamatut, 624 autograafi, 884 fotot, 135 gravüüri, 23 maakaarti)

Koostöös TÜ filosoofiateaduskonnaga jätkub projekt "Eesti vanema kirjasõna digitaalne tekstikorpus" (teaduslik juhendaja doktorant Liina Lukas), mille väljundiks on õppevahend ning rariteetsete trükiste digitaalsed kasutuskoopiad. Valmis raamatukogu unikaalset Lääne-Euroopa graafikakogu tutvustav virtuaalnäitus, mis oma ülesehituselt ja eksponeeritava materjali sisulise valiku poolest on üks parimaid Eestis. Virtuaalnäitus loodi andmebaasina, mida on võimalik edaspidi täiendada.

2002. a juubelikonverentsi temaatikat jätkas 15. oktoobril toimunud seminar "Digitaalraamatukogu ja selle kasutaja" (126 osavõtjat), mis andis hea ülevaate Eesti raamatukogude saavutustest ning tulevikukavadest selles vallas.

Eesti-Saksa akadeemilise nädala *Academica* ajal viibisid Tartus Baieri Riigiraamatukogu kogude ja kataloogide direktor Klaus Kempf ning digiteerimiskeskuse juhataja *PhD* Markus Brantl, kellega arutati koostöövõimalusi. Baieri Riigiraamatukogul on rikkalikud kogemused vanade teatmeteoste kättesaadavaks tegemisel veebikeskkonnas (digiteerimine, metaandmed) ning nad avaldasid omapoolset valmisolekut ühistööks *Baltica*-, *Estonica*-teatmeteoste digiteerimisel.

Digiteerimise võimalused raamatukogus on ammendumas – tarvis oleks investeerida tehnikasse ning lisatööjõudu. Probleemiks on seegi, et suur osa teadus- ja kultuurilooliselt olulistest kogudest on elektrooniliselt kirjeldamata.

Digitaalkogude loomine on ressursimahukas (tehnika, tarkvara, oskusteave), üha olulisem on rahvusvaheline koostöö. Kuigi 2002. a EL 6. raamprogrammis osalemiseks algatatud ajalooliste erikogude digiteerimise ning võrgukeskkonnas kättesaadavaks tegemise projekt ei leidnud rahastamist, andis see suurepärase võimaluse enda tutvustamiseks ning koostööpartnerite leidmiseks. Rahvusvahelistes projektides, eriti EL projektides, osalemise eelduseks on sarnaste rahvuslike projektide ning vastava tehnilise infrastruktuuri olemasolu (Eestis alles kavandamisel) ja jätkusuutlikkus (töö jätkub rutiinselt ka pärast projektifinantseerimise lõppemist).

V. LUGEJATEENINDUS

Aruandeaastal kasvasid nii registreeritud kui teavikuid laenanud lugejate arv. Registreeritud lugejatest oli 49,6% väljastpoolt Tartu Ülikooli. Jätkuvalt vähenesid füüsiliste külastuste ja raamatukogutöötaja vahendatud laenutuste arvud (vt lisa I, tabel 5).

Füüsiliste külastuste arvu langus on seletatav elektrooniliste teenuste osakaalu suurenemisega. Kataloogiotsinguks, teavikute tellimiseks (eriti uuemate teoste puhul) ja laenutähtaja pikendamiseks ei pea enam raamatukogusse tulema, seda on võimalik teha e-kataloogi vahendusel. Kõik raamatukogusse tellitud e-ajakirjad ja andmebaasid on kasutatavad ülikooli arvutivõrgus ning õppejõududel ka koduarvutite kaudu.

Laenutuste üldarvu langus on seotud avakogude suurendamisega – 2003. a suurenesid avakogud 800 laudimeetri võrra, st et 11,23% (6357 laudimeetrit) kasutuskogudest on avariilistel. Pearaamatukogus oli iseteeninduslik laenutamine avariilult ca 1000 eks päevas. Statistikast jääb välja ka hoidlas asuvate ajakirjade vanemate aastakäikude laenutamine, sest ajakirjade üksiknumbrid ei kajastu e-kataloogis ning neil puuduvad laenutuse registreerimiseks vajalikud ribakoodid.

TÜ arvutivõrgus oli võimalik kasutada 69 andmebaasi 11594 e-ajakirjaga. 2002. a võrreldes on e-ajakirjade nimetuste arv peaaegu kahekordistunud (6590 nim).

Üle poole teadusraamatukogudesse ühiselt ostetud andmebaaside kasutusest langeb Tartu Ülikoolile, näiteks EBSCO andmebaaside puhul on see 55%, *ScienceDirect (Elsevier)* puhul kuni 70%.

E-ajakirjade arvu kasvu tulemusena on kahanenud ka raamatukogudevahelise laenutuse näitajad. RVL-i tellimustes tõuseb monograafiate osakaal, neile on ka palju äraütlist. Kõrgete hindade tõttu muretsevad raamatukogud

monograafiad 1 eksemplaris ning need on mõeldud enamasti kohalkasutamiseks. Küllalt palju äraütlusi langeb ka ajakirjaartiklitele, millest on olemas vaid elektroonilised versioonid. Nendest koopiategemine enne ajakirja trükiversiooni ilmutumist on reeglina keelatud.

Pearaamatukogus reorganiseeriti ajakirjade, teaduskirjanduse ning õppekirjanduse lugemissaalid valdkonnakeskseteks (humanitaarteadused, loodusteadused ja arstiteadus, sotsiaalteadused) lugemissaalideks. Asukohta vahetas ligi 200000 trükist. Kaotati eraldiseisev õppekirjanduse kogu, sh kinnine hoidla, mille asemele sisustati 2. korrusel (end kataloogimisosakonna tööruum) iseteeninduslik avahoidla ning 40-kohaline arvutiklass. Kaotati ka andmebaaside ruum, arvutid paigutati lugemissaalide fuajeedesse ning teatmekirjanduse lugemissaali; asukohta vahetas ka Eurodokumentatsiooni keskus. Detsembris registreeritud päringute analüüs kinnitas, et lugejad orienteeruvad uuenenud lugemissaalides rahuldavalt. Samal ajal (detsembris) korraldatud lugejaküsitluse tulemusena andis 40% vastanutest uuendustele positiivse hinnangu, 35% negatiivse (küsimustikule vastas 40 inimest).

Üliõpilaskonnas leidis positiivset vastukaja "Õöraamatukogu" talvise ja kevadise eksamissessiooni ajal (19.01.–23.01.; 24.05.–04.06.), mil pearaamatukogu oli tavapärasest mitu tundi kauem avatud. Ettevõtmist rahastas osaliselt Üliõpilasedustus.

Uute teenuste juurutamiseks – operatiivne teavitamine e-postiga või SMS-iga laenutähtaja täitumisest, soovitud raamatu järjekorra kätte jõudmisest, raamatukogukaardi kehtivuse tähtaja lõppemisest – viidi läbi küsitlus, mille käigus püüti välja selgitada kasutajate eelistusi teabe saamiseks. Rõhuv enamus küsitletutest eelistas e-posti.

Kasutajakoolitus

2003. aastal toimusid esmakursuslastele mõeldud raamatukoguõppused (50 tundi, 1233 osavõtjat) referentide poolt teaduskondadega kokkulepitud ajal, valdavalt septembri kahe esimese nädala jooksul. Neljas teaduskonnas olid need muudetud õppekava osaks, st üliõpilastelt nõuti raamatukoguõppuse läbimist ja vastavate testide täitmist. Mõnes teaduskonnas toimusid raamatukoguõppused ka avatud ülikooli üliõpilastele. Edaspidi on eesmärgiks teha lugejakoolitust mõne õppeaine raames ning lasta üliõpilastel täita raamatukogu kasutamise oskuste test, mis aitab neil omandada elektronkataloogist infootsingu põhitõdesid.

VI. KOGUDE TÄIENDAMINE, KORRALDAMINE JA SÄILITAMINE

2003. a oli komplekteerimiseelarve **10,228 mlj kr** (2002. a 10,203; vt. lisa I, tabel 2). Haridusministeerium eraldas 8,4 mlj kr andmebaaside ühisostudeks, milles kõigis osales ka TÜR.

Avalik-õiguslike ülikoolide rektorite ja haridusminister Tõnis Lukase vahel jaanuaris 2002 sõlmitud nn ühiste kavatsuste kokkuleppest juhindudes kirjutati 2003. a riigieelarvesse uuesti sisse (pärast 1996. a) teadusraamatukogudele määratav komplekteerimisraha. 2003. aastal pidi see summa olema 26 miljonit krooni ning kasvama 2006. aastaks 60 miljoni kroonini. Tuleb silmas pidada, et kasutuslitsentsiga andmebaaside hinnad ei ole n-ö kulupõhised ja sageli on sama andmebaasi hind vaesemate riikide raamatukogudele mitu korda odavam kui rikaste riikide raamatukogudele. Ei tohi unustada, et sisseostetava teadusinformatsiooni hind tõuseb samas tempos kui Eesti eemaldub ülemineku-riigi staatusest.

Tegelikkuses eraldati 2003. aasta riigieelarvest teadusraamatukogude komplekteerimiseks 23,5 mln krooni, mis on suur edasimineku varasemaga võrreldes. Raamatukogude reaalsed komplekteerimiseelarved suurenesid vähem. Igal juhul võib öelda, et teadusinformatsiooni ostmise leidis heakskiidu riigi tasemel, mis on ka ühe arenenud riigi tunnuseks. Esimest korda oli võimalik planeerida andmebaaside ulatuslikumaid ühisoste, kogude arendamises tekkis teatud stabiilsus ja plaanipärasus. Samas jätkus Eesti Akadeemilise Raamatukogu (2003. aastast Tallinna Pedagoogikaülikooli koosseisus) komplekteerimise ümberprofileerimine, mille tulemusena TÜ Raamatukogu ja TTÜ Raamatukogu võtsid üle loodusteaduslike ajakirjade ettetellimislepinguid ligi 2 miljoni krooni ulatuses.

Võrreldes varasemaga muretseti raamatukogusse rohkem teatmeteoseid, sõnaraamatuid, keeleõppe materjale. Nn *Generalia*-teoste muretsemiseks kulutati 601,35 tuhat kr. Välismaise teadus- ja õppekirjanduse (trükiajakirjad, monograafiad, erialased teatmeteosed, õpikud) kulutati 4907,57 tuh kr (2002. a – 4630,81 tuh kr), mille jagunemisest teaduskondade vahel vt lisa I, tabel 3.

Mõningast kokkuhoidu annaks trükiajakirjadest loobumine, valdav osa õppejõududest aga ei soovi piirduda ainult e-ajakirjade tellimisega. Õigustatud on ka küsimus ajakirjade arhiivist ning sellest, mis saab siis kui mõningate oluliste väljaannete kasutuslitsentsi eest ei suudeta liialt kõrge hinna tõttu enam maksta.

Taastus süstemaatiline töö *Estica–Baltica* kirjandusega. Võeti vastu põhimõtteline otsus koondada raamatukokku kultuurilooliselt väga väärtuslik ülikooli filmi-, video- ja heliarhiiv, millel erinevatesse hoonetesse laialipaisatuna

puuduvad korralikud hoiutingimused. Kogu korrastamine, kirjeldamine ning vastavate säilitustingimuste loomine nõuab lisaressursse, mida loodame saada projektide kaudu.

Rahvusvaheline **publikatsioonide vahetus** püsib juba aastaid stabiilsena. 2003. a vahetati publikatsioone 320 asutusega. Vahetuseks vajalike väljaannete ostmiseks kulutati 603 tuh kr. Vahetusena saabus 1898 trükist koguväärtusega 851352,79 kr.

Jätkus USA Kesk- ja Ida-Euroopa raamatukogudele suunatud ajakirjade annetuse ning G. Sorose Fondi "Puškini"-projekt (vene väärtkirjandus), Šveiti kirjastuselt Th. Karger-Verlag saabus kingitusena 29 nim teadusajakirju. Kõige väärtuslikum vahetuse teel saadud väljaanne oli: Baltisches biographisches Archiv (BaBA) = Baltic biographical archive: [eine alphabethische Kumulation von biographischen Einträgen aus ca. 180 Nachschlagewerken von ca. 1650 bis 1993] / advising editor: Paul Kaegbein; editor: Axel Frey. – München: Saur, [1995–1998] (420 mikrofiši).

Kasutuskogudesse lisandunud 43559 teavikust osteti 11618 eksemplari, vahetusena saabus 1898 eks, annetusena 10269, sundeksemplarina 12110 ning muudest allikatest 7664 eks.

Seoses õppekirjanduse avakogu loomisega ning lugemissaalide ümberkorraldamisega jätkus vananenud ning liigeses eksemplaarsuses olevate trükiste kustutamine. 2002. aastast ületab kustutatud teavikute arv lisandunud teavikute arvu, mille tulemusena on kasutuskogud vähenenud 108610 eks. võrra.

Seisuga 31.12.2003. oli kogude suurus 3 704 515 a-ü (61883 laudimeetrit; lm), sellest

- kasutuskogudes 3 369 559 (56568 lm)
- vahetuskogus 24 355 (309 lm)
- varukogus 310 682 (5006 lm).

Tabel 1. Kogude juurdekasv 2000.–2003. a

Aasta	Juurdetulek	Kustutamine	Seis aasta lõpul
2000	44453	26268	3453234
2001	47993	29464	3471763
2002	52144	83019	3440888
2003	43559	115294	3369515

Kogude säilivuse seisukohast on jätkuvalt probleemiks nõuetele mittevastav kliima hoidlates. Ventilatsioonisüsteem ja õhukonditsioneerid on amortiseerunud, paikse leevendusabinõuna kasutatakse veenõusid nagu aastakümneid tagasi. Tõsisel ohul on pärgament- ja nahkköited, mis liigkuivas õhus on tugevasti deformeerunud. Piiratud ressursid ei võimalda teha restaureerimis- ja konserveerimistöid vajalikus mahus. Projektile "TÜ Raamatukogu humanitaarteaduslike ja museoloogiliste kogude säilitamine, täiendamine ja kirjeldamine" eraldatud rahast muretseti säilitustarvikuid 41793 kr eest.

VII. KOGUDE KIRJELDAMINE E-KATALOOGIS

Aasta lõpuks oli e-kataloogis ESTER kirjeldatud 27,21% kasutuskogudes olevatest eksemplaridest.

Olukorras, kus lugejad üha enam on harjunud vajaliku trükise leidmiseks pöörduma e-kataloogi poole, ei saa rahul olla kaartkataloogide masinloetavasse vormi üleviimise (retrokonversiooni) tempoga, mistõttu suur osa raamatukogu varadest on veel "peidetud aarded". ELNET Konsortiumi poolse rahastamise lõppemisega seiskus töö vöörkeelsete raamatute ja perioodika kataloogide retrokonversiooniga. Eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia projektide "Eesti raamat 1525–1917" ja "Eesti raamat 1945–1994" raames jätkati kaartkataloogide konverteerimist, prioriteediks uuem eesti raamat. Vöörreldes teiste teadusraamatukogudega on TÜR-is kõige vähem jõutud tegelda kaartkataloogide retrokonversiooniga.

Elektronkataloog vajab korrastamist (kirjete redigeerimine, märksönnastamine), tööjõu puudusel ei ole olnud võimalik vajalikus mahus sellega tegelda. Kahjuks ei leidnud ka ELNET Konsortium võimalusi töö rahastamiseks. Sellele vaatamata otsustati asuda korrastama andmebaasi nimeregistrit – iga kataloogija, kes sisestab kirje ESTER-isse, peab ühtlustama ka kõik antud nime vormid.

ESTER-is osaleb 25 TÜ erialaraamatukogu (lisaks veel TÜ Kliinikumi Medinfo keskus, Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu, Riigikohtu raamatukogu, Balti Kaitsekolledži raamatukogu ja O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogu). Kõik e-kataloogis osalevate TÜ erialaraamatukogude töötajad on saanud pearaamatukogus vastava väljaõppe. Neile on koostatud õppematerjalid on kättesaadavad veebis (autor Liilia Külv).

VIII. BIBLIOGRAAFIATÖÖ

2003. a oli bibliograafiatöös käsil neli teemat:

- Tartu Ülikool. Ajalugu. Õppejõudude, teenistujate ja kasvandike biobibliograafia (1632–1710; 1802– ...),
- ARTIKKEL (Eesti ajakirjanduse jooksev analüütiline bibliograafia)
- Eesti ajaloo bibliograafia 1918–1944 (2003. a lisandus 2595 kirjet; aasta lõpuks umb 5000 kirjet)
- Tartu Ülikooli Raamatukogu väljaanded.

Bibliografeeritud materjal kajastub e-kataloogis ESTER.

Mõte Tartu Ülikooli bibliograafia edasiarendamisest Eesti teadusbibliograafiaks on leidnud positiivset vastukaja nii ülikoolis kui Haridus- ja Teadusministeeriumis. Kahjuks on bibliograafide hulk selle töö jaoks väike, praeguse koosseisuga suudetakse bibliografeerida vaid mõningane osa TÜ materjale.

Märkimist väärib soome-ugri keeleteadusliku kirjanduse (1988–2001) andmebaasi kättesaadavaks tegemine raamatukogu veebilehe kaudu. Andmebaasi koostamist alustati 1991. a koostöös Soome, Ungari ja Saksamaa fenno-ugristika keskustega (pärast töötaja koondamist jätkus see projektina TÜ Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskuse juures).

IX. TÖÖ KÄSIKIRJADE JA HARULDASTE RAAMATUTEGA

Kogude täiendamine, korraldamine ja teaduslik kirjeldamine

Käsitirjakogusse võeti vastu prof Viktor Palmi ja Lev Vassiljevi arhiivimaterjalid. Täienesid mitmed teisedki isikuarhiivid (V. Masing, U. Ivask, G. Rägo, F. Klement, O.-M. Klaassen jt). Rektori ja TÜ Nõukogu otsusega anti Eesti Teaduste Akadeemiale üle tema algusaastate arhiiv (Fond 40; 57 säilikut).

Haruldaste trükiste kogusse lisandus 52 nimetust, peamiselt ostude või annetustena. Huvitavaimaks tuleks oli Arvo Mägi “Eesti rahva ajaraamatu” 1980. aastatel New-Yorgis trükitud konspiratiivväljaanne, mis Eestisse toomiseks oli köidetud E. Öpiku teose “Talurahva mõisavastane võitlus Eestis Põhjasõja esimesel poolel 1700–1710” (Tallinn, 1964) kaante vahele.

Kunstikogusse lisandusid eksliibrised Heiki Lahe kollektsioonist (56) ning J. W. Krause joonistused, vana võõrkeelse raamatu kogust üle võetud koha-

vaadete ning portreede albumid, M. Leisi serigraafiad ning K. Magritzi linool-
lõiked.

Fotokogu täienes peamiselt raamatukogu ja ülikooli sündmusi kajastavate
kroonikafotodega.

Lõplikult korraldati 6 arhiivifondi (D. H. L. v. Ompteda, R. Henz, E. Rau-
dam, R. Nigol, E. Tender, T. Sutt), nende nimistud on kättesaadavad nii veebis
kui ka kollektsioonikirjena ESTER-is. Lõpetati 17.–18. sajandi mälestus-
albumite sissekannete (442 autograafi) ja I. J. v. Esseni kirjakogu ladinakeelsete
kirjade (52 kirja) teaduslik kirjeldamine. Alustati De la Gardie perekonnaarhiivi
kirjade teadusliku kirjeldamisega ning ettevalmistustega 13.–16. saj ürikute
teaduslikuks kirjeldamiseks.

Jätkus arhiivifondide nimistute elektrooniline publitseerimine ning teadus- ja
kultuurilooliselt oluliste materjalide digiteerimine nende kättesaadavaks tege-
miseks võrgukeskkonnas. Töötati välja kirje struktuur kunstiteoste elektrooni-
liseks kataloogimiseks. Alustati virtuaalnäituse "Baltisaksa kunst Tartu Ülikooli
Raamatukogus" ettevalmistamist.

Aasta jooksul teenindati käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas 277
uurijat (1135 külastust), kes kasutasid 4850 teavikut. Kasutajatest 67 % olid TÜ
üliõpilased, õppejõud. Välisuurijaid oli Lätist, Saksamaalt, Soomest, Rootsist,
Venemaalt jm. Kirjalikke päringuid saabus 200. Kasutajate soovil valmistati
5532 koopiat (ksero-, foto- ja digitaalkoopiad, mikrofilmid).

X. TEADUSTÖÖ

Teadustöö suunad:

1. Raamatukogu ajalugu, kogude koostis ja kujunemislugu; raamatu ajalugu

Koostamisel on ülevaateteos "Tartu Ülikooli Raamatukogu ajalugu 1802–
2002", v.-teadur, ajal-knd H. Tankler ja referent M. Ermel. H. Tankleri osa
(1802–1917) on põhiosas valmis, M. Ermel jätkas materjali kogumist.

Raamatukogu 2002. a aastaraamatus ilmus mitu ülevaadet raamatukogus
talletatavatest arhiivifondidest (H. Kadari, A. Kaelse, V. Kalnini, G. v. Knor-
ringi, H. Perlitzi isikuarhiivid; Saksamaal 1946–949 tegutsenud Balti Ülikooli
eesti sektori arhiiv, Eesti kooli õppekava 1920.–1930. a toetav slaidikogu).
Ajaloodoktorant L. Dubjeva publitseeris vene ajaloolase, akad J. Gautier' ja TÜ
Raamatukogu raamatukoguhoidja (1920–1922) Udo Ivaski kirjavahetuse 1920.–
1921. a.

Jätkus käsikirjakogu teaduslik kirjeldamine. Kataloogiti 17.–18. saj mälestusalbumite sissekanded (442 autograafi); lõpetati I. J. v. Esseni kirjakogu ladinakeelsete kirjade (18 kirja) kataloogimine; alustati De la Gardie perekonnaarhiivi kirjade teaduslikku kirjeldamist ning eeltöödega 13.–16. saj pärgamentürikute teaduslikuks kirjeldamiseks.

2. Tartu Ülikooli ajalugu, teaduskontaktid Euroopa ülikoolide ja teadusasutustega.

Vanemteadur H. Tankler jätkas TÜ teaduskontaktide uurimist. Lõpetamisel on monograafia Tartu Ülikooli teadussidemetest Berliiniga meditsiini alal 19. saj–20. saj algul. (ilmub 2004. a kvadel). Koostöös Ukraina teadusloolastega valmis kogumiku “Тартуский университет и Украина” käsikiri (200 lk), mis on esitatud avaldamiseks Kiievi kirjastusele ГП Інформаційно-видавничий центр Гомеостата України. Läti TA ja Läti Ülikooli toimetistele on esitatud avaldamiseks TÜ ja Läti teaduskontakte 1920.–1930. a käsitlevate artiklite käsikirjad. Koostöös TÜ farmaatsiateadlastega ilmus kaks artiklit farmaatsiateaduse arengust Tartu ülikoolis 19. saj. H. Tankler oli 5 ettekande põhi- või kaasautor Riias 13.–15. okt 2003. a toimunud 21. rahvusvahelisel Baltimaade teadusajaloo konverentsil. Maikuus pidas ta ettekande TÜ teaduskontaktidest konverentsil Oxfordis

Vanemteadur A. Teringul valmis monograafia “Eesti-, liivi- ja kuramaalased Euroopa ülikoolides 1561–1798” käsikiri (600 lk), mis on üleantud Eesti Ajalooarhiivi Kirjastusele, jätkub koostöö toimetajaga. Jätkus töö teatmeteose “Die Matrikel der est-, liv- und kurländischen Studenten 1561–1800” käsikirjaga: biograafiliste andmete kontrollimine, täpsustamine ning täiendamine. A. Tering alustas materjali kogumist artikli “Heliotsentrilise planeedisüsteemi käsitlemine Wittenbergi ülikoolis kuramaalase Julius Hartmanni disputatsioonis 1659. aastal” jaoks.

3. Raamatukogunduse kaasaja probleemid

Üld- ja arendusosakonna juhataja T. Kuusik kaitses magistriöö (TÜ-s; juh. prof K. Türk) “Töösoorituse hindamine TÜ Raamatukogu näitel”; koostamisel on kolm magistritööd: ülikooliraamatukogu teenuste kontseptuaalne mudel (M.-N. Ilus, TPÜ infoteaduste osakond), meeskonnatöö sisemise suhtekorralduse eeldusena (M. Poljakov; TPÜ infoteaduste osakond) ning teadusraamatukogude koostöö aspekte elektroonilise raamatukogu loomisel (T. Liivamägi; TPÜ infoteaduste osakond).

XI. KOOSTÖÖ EESTI RAAMATUKOGUDEGA

realiseerus esmajoones ELNET Konsortiumi ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu toimkondade ja töögruppide kaudu infosüsteemi INNOPAC rakendamiseks, ühiste andmebaaside (e-kataloog ESTER; ajakirjade jooksva analüütilise bibliograafia andmebaas ARTIKKEL) loomiseks ning elektrooniliste teavikute ühishangeteks, millest oli juttu eespool.

Sügisel algas töö teadusraamatukogude ühise komplekteerimiskava väljatöötamiseks, vastavat töögruppi Haridus- ja Teadusministeeriumi juures juhtis TÜR väliskirjanduse osakonna juhataja Kertu Uri.

XII. RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Traditsioonilisteks vormideks on publikatsioonide vahetus ning raamatukogudevaheline laenutus.

2003. a osales raamatukogu kahes ulatuslikumas rahvusvahelises projektis

- Electronic Information for Libraries (eIFL) – OSI projekt elektrooniliste ressursside kättesaadavaks tegemiseks Ida-Euroopa ja arengumaade raamatukogudele. Projekti Eesti kuraator oli TÜ Raamatukogu töötaja Marika Meltas
- Handbuch des personalen Gelegenheitsschrittums in europäischen Bibliotheken und Archiven – Osnabrücki Ülikooli Varase uusaja kultuuri interdistsiplinaarse uurimise instituudi 1996. a algatatud projekt.
- DIEPER (Digitised PERiodicals; EL projekt Alamsaksimaa Riigi- ja Göttingeni Ülikooli Raamatukogu juhtimisel)

Ennistuskeskusel jätkus koostööleping Soome Kirjanduse Seltsi raamatukoguga sealsete trükiste restaureerimiseks.

Jätkus informatsiooniline kaastöö Bundesinstitut für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa'ga Saksamaal, mille käigus saadeti instituudi aastaraamatule annoteeritud bibliograafinimestik Eestis ilmunud siinset kultuuriajalugu käsitlevatest publikatsioonidest.

Academica VII (20.–25. sept) külalisteks olid Baieri Riigiraamatukogu kogude ja kataloogide osakonna direktor Klaus Kempf ning digiteerimiskeskuse juhataja Markus Brantl, kes esinesid loengutega.

K. Kempf:

- Hübriidraamatukogu väljakutse. Baieri raamatukoguvõrgu näitel
- Digitaalajastu, kuid raamatukogudes kummitab ruumipuudus. Uued raamatukoguhooned ja kogude hoiustamise lahendused Saksamaal/Baieris.

M. Brantl:

- Retrodigiteerimine Saksamaa raamatukogudes – möödanik, olevik ja tulevik
- Digiteerimisest Baieri Riigiraamatukogus.

Turu Ülikooli Raamatukogu kogude direktor Antero Laiho pidas ettekande oma raamatukogu kogude arenduse poliitikast ning kogemustest e-raamatukogu arendamisel.

Raamatukogu oli järgmiste rahvusvaheliste organisatsioonide liige:

- Euroopa Informatsiooni Assotsiatsioon (EIA), Balti ja Põhjamaade haru
- Euroopa Tervishoiduteabe ja Meditsiiniraamatukogude Assotsiatsioon (EAHIL; European Association for Health Information and Libraries Association)
- Läänemeremaade Raamatukogude Ühendus *Bibliotheca Baltica*
- Rahvusvaheline Muusikaraamatukogude, – arhiivide ja -dokumendikeskuste Assotsiatsioon (IAML; International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres)
- Rahvusvaheline Õigusraamatukogude Assotsiatsioon (IALL; International Association of Law Libraries)
- Euroopa Teadusraamatukogude Liit (LIBER; League of European Research Libraries)
- Kesk- ja Ida-Euroopa ning Aasia Õigusinfo Keskuste Õigusinfo Spetsialistide Konsortium (CLCLIS CEEA; Consortium of Legal Resource Centres and Legal Information Specialists of Central and Eastern Europe and Asia).

Direktor Toomas Liivamägi oli IFLA Ülikoolide ja teiste teadusraamatukogude alalise komitee liige ning kogude direktor Kristina Pai valiti LIBER-i kogude arenduse sektsiooni liikmeks.

K. Pai, A. Kartul ja A. Sepp osalesid juulis 2003 Tallinnas toimunud IAML-i aastakonverentsi ettevalmistamisel. T. Liivamägi oli Rahvusvahelise Lugemisühingu IRA (International Reading Association) Tallinnas toimunud aastakonverentsi korralduskomitee liige.

LISAD

I. Raamatukogu arvudes 2000.–2003. a

Tabel 1. Tulud ja kulud 2000.–2003. a (tuhat krooni)

	2000	2001	2002	2003
Tulud kokku (tuh krooni)	34146,0	26884,1	31791,4	31093,1
ülikooli eraldised	27066,0	26804,1	24554,2	23068,4
otse riigilt	7080,0	80,0	4500,0	6232,7
tulud tasulistest teenustest			1186,7	1750,2
muud tulud (projektid, lepingud, ettevõtete ja eraisikute sponsorlus)			1550,5	41,79
Kulud kokku (tuh krooni)	34146,0	26884,1	31750,7	31883,7
jooksevkulud,	27146,0	26698,8	31543,7	31655,3
tööjõukulud	14562,6	13692,8	14665,0	15372,2
komplekteerimiskulud	8445,7	8500,0	10203,2	10228,1
infotehnoloogiakulud	42,9	58,2	95,0	82,3
kommunaalteenused	2033,5	2265,6	2577,3	2879,8
muud kulud (lähetusel, transport, kantseleikulud, majanduskulud, koolitus jm)	2061,3	2182,2	4003,2	3092,9
investeeringud	7000,0	185,3	207,0	228,4
ehitiste soetamine ja kapitaalremont	7000,0	–	–	–
investeeringud infotehnoloogiasse	–	185,3	207,0	80,8

Tabel 2. Komplekteerimiskulud 2000.–2003. a (tuhat krooni)

	2000	2001	2002	2003
Eelarvevahendid kokku	8445,7	8500	10203,2	10228,0
Jadaväljaannete tellimine	5191	5277,4	5427,8	5239,0
Eestis ilmuvad	316	361,6	316,2	389,0
välismaal ilmuvad	4875	4915,8	5111,6	4850,0
Monograafiad, õpikud jm trükised	1401,0	1810,1	2092,2	2227,0
Eestis ilmunud	971,0	1066,5	1108,0	1011,0
välismaal ilmunud	430,0	473,6	984,2	1216
Järelkomplekteerimine	0,3	–	–	63,34
Elektroonilised teavikud, andmebaasid	950,0	973,1	1490,0	1210,0
Helisalvestised	120,0	42,0	102,0	94,0
Muud	372,4	158,4	431,7	847
RVL				170,0
INNOPAC-i arendustasu, liikmemaks	411,0	239,0	659,5	611,0
ribakoodid, turvaribad jm				677
Eelarveväline komplekteerimine			3307,73	1935,29
annetustena saadud teavikud			1243,80	1083,94
vahetusena saadud teavikud			1052,20	851,35

Tabel 3. Komplekteerimissummade jaotus teaduskonniti 2001.–2003. a (tuhat krooni)*

Teaduskond	2001	2002	2003		Kokku
			Ajakirjad	Raamatud	
Välismaine teadus- ja õppekirjandus	5000	4630,81	4057,00	850,57	4907,57
usuteaduskond	46,50	41,90	29,09	23,30	52,39
õigusteaduskond	211,00	231,86	130,41	12,49	142,90
arstiteaduskond	103,00	1 29,87	1234,26	128,30	1362,56
filosoofiateaduskond	727	659,23	362,38	286,65	649,04
bioloogia-geograafia-teaduskond	813,5	749,65	777,86	438,4	782,26
füüsika-keemia-teaduskond, füüsika-instituut	842,00	583,93	549,55	218,79	768,34
haridusteaduskond	–	58,71	46,63	68,64	115,27
kehakultuuriteaduskond	166,00	72,30	77,42	34,9	112,32
matemaatika-informaatikateaduskond	318,5	331,89	212,09	34,4	246,49
majandusteaduskond	308	334,81	291,51	31,01	322,52
sotsiaalteaduskond	364,5	336,66	345,80	77,00	353,80

* Jaotuse aluseks on teaduskonna eelarve osakaal ülikooli eelarves

Tabel 4. Kogud 2003. a (ISO 2789–1991 järgi)

	Seis 31.12.2002	Juurde- tulnud	Kustuta- tud	Seis 31.12.2003
Kasutuskogud	3440888	43559	115294	3369559
laudimeetrid	58397			56568
raamatud (eks)	2587918	26852	114448	2500322
sh dissertatsioonid	508647	1124	–	509771
jadaväljaanded, sh	638886	9801	789	647898
ajakirjad (aastakomplekt)	176703	3159	–	179862
ajalehed (aastakomplekt)	10421	1087	–	11508
jätkväljaanded (eks)	451762	5555	–	457317
tehnikakirjanduse erilaadid (eks)	496	156	–	652
kaardiväljaanded (eks)	8605	440	–	9045
noodiväljaanded (eks)	3923	123	–	4046
graafikateavikud (eks), sh	52810	348	–	53564
kunstiteosed	14346	140	–	14486
fotod	38164	914	–	39078
neist fotokogus	22871	208	–	23079
käsikirjakogus	15293	706	–	15999
käsikirjad (säilik; s)	33326	821	57	34090
pisitrükised jm	78232	4237	–	82469
auvised (eks)	18520	680	–	19200
audiaalteavikud	18250	657	–	18907
visuaalteavikud	29	23	–	52
kombineeritud auvised	241	–	–	241
elektroonilised teavikud (eks)	6217	100	–	6317
kompaktkettad	1730	97	–	1827
disketid	4487	3	–	4490
mikrovormid (teavik)	11955	1	–	11956
mikrokaardid	7340	1	–	7341
mikrofilmid	4615	–	–	4615
Vahetuskogu (eks)	21357	5559	2561	24355
laudimeetrid	223			309
Varukogu (eks)	310682	–	–	310682
laudimeetrid	5006			5006
KOGUD KOKKU (eks)	3772927	49118	117855	3704515
laudimeetrid	63615			61883

Tabel 5. Lugejateeninduse näitajad 2000.–2003. a

	2000	2001	2002	2003
Registreeritud lugejate arv			29207	33783
TÜ üliõpilased			10619	11325
TÜ magistrandid, doktorandid			2303	2569
TÜ Avatud ülikooli üliõpilased			1776	2472
TÜ õppejõud, teadurid			720	661
EPMÜ üliõpilased			2780	3321
EPMÜ õppejõud, teadurid			166	185
teiste kõrgkoolide üliõpilased			2421	2991
teiste kõrgkoolide õppejõud			68	92
muud			8354	10167
Teavikuid laenanud lugejate arv	18200	21441	23874	28750
Külastuste arv	720000	510000	366079	341047
pearaamatukogu (W. Struve t 1)			299927	296559
biomeedikumi raamatukogu			20000	1600
füüsikaraamatukogu			8060	8100
humanitaarraamatukogu				
keemiaraamatukogu			9600	9668
majandusraamatukogu			28492	
matemaatikaraamatukogu				1638
Laenutuste arv raamatukoguhoidja vahendusel (eks)	719000	674780	475803	296559
lugemissaali	476650	415380	119262	79196
a) pearaamatukogu				54596
b) biomeedikumi raamatukogu	10000	1750	3000	1500
c) humanitaarraamatukogu	28000	10000	8400	10000
d) füüsikaraamatukogu	10770	8460	10000	
e) keemiaraamatukogu	11500	11400	12220	13100
f) majandusraamatukogu	21050	21680	6265	
g) matemaatikaraamatukogu				
koju	242350	259400	356541	217363
a) pearaamatukogu	149630	180600	238268	182290
b) biomeedikumi raamatukogu	950	2500	3000	3841
c) humanitaarraamatukogu	12000	7500	22720	20630
d) füüsikaraamatukogu	3490	4480	4809	4431

Tabel 5. Järg.

e) keemiaraamatukogu	5600	5700	5650	5704
f) majandusraamatukogu	21740	19760	5708	11386
g) matemaatikaraamatukogu				467
Vastused kirjalikele päringutele,	801	1069	1048	1197
sh elektroonilised	690	710	806	997
RVL abonentraamatukogude arv	49	53	52	55
Eestis	29	34	34	35
välismaal	20	19	18	20
RVL-ga saadetud kirjandus				
tellimused Eestist	722	913	345	1126
Eesti raamatukogudele tagasisaadetud tellimused	292	392	333	295
teistele Eesti raamatukogudele edastatud tellimused	48	16	29	4
Eesti raamatukogudele saadetud originaalid	209	204	434	446
Eesti raamatukogudele saadetud koopiad	173	301	549	417
tellimused välismaalt	118	115	164	102
välismaa raamatukogudele tagasisaadetud tellimused	28	46	37	26
teistele välismaa raamatukogudele edastatud tellimused	34	6	9	2
välismaale saadetud originaalid	12	7	460	18
välismaale saadetud koopiad	44	56	641	56
RVL-ga saadud kirjandus				
tellitud Eesti raamatukogudelt	286	560	504	892
Eestist saadud originaalid	93	207	247	472
Eestist saadud koopiad	130	353	196	298
tellitud välismaa raamatukogudelt	3319	3233	4750	3149
välismaalt saadud originaalid	956	1027	1210	758
välismaalt saadud koopiad	1961	2206	2910	1186
Elektrooniline dokumendivahendus				4
Tellimisel koostatud bibliograafianimestikud	9	9	3	3
bibliokirjete arv	250	362	82	61

Tabel 5. Järg.

Otsingud kaugjuurdepääsuga andmebaasides				
otsingute arv	70130	131021	193574	278038
artiklite allalaaditud täistekstid (lugemine, väljatrükk)		202525	182254	208712
artiklite allalaaditud referaadid (lugemine, väljatrükk)			153077	226624
tasuline otsing STN International andmebaasides	65	20	18	25
Kopeerimisteenused kasutajatele				
a) pearaamatukogus				
kopeerimine, lehti				1020000
skaneerimine, originaali lk				1114
fotokoopiad, originaali lk				91
mikrofilmid, originaali lk)				2060
arvutiväljatrükk, leht				180000
b) biomeedikumi raamatukogus				50684
b) humanitaarraamatukogus				10000
c) majandusraamatukogu				27000
d) matemaatikaraamatukogu				154
Raamatukoguõppused, tund				50
osavõtjate arv				1233

Tabel 6. Juurdepääs ja vahendid

	Näitaja	Arv
1.	Lahtioleku aeg (tunde nädalas)	
	pearaamatukogus	74
	biomeedikumi raamatukogu	45
	füüsikaraamatukogu	40
	humanitaarraamatukogu	66
	keemiaraamatukogu	40
	majandusraamatukogu	40
	matemaatikaraamatukogu	49
2.	Lahtioleku päevi aastas	
	pearaamatukogu	288
	biomeedikumi raamatukogu	253
	füüsikaraamatukogu	225

Tabel 6. Järg.

	humanitaarraamatukogu	277
	majandusraamatukogu	209
	matemaatikaraamatukogu	86
3.	Kasutajakohtade arv/sh kohtade arv, kus kasutajad saavad lülitada isiklikud arvutid arvutivõrku	748/39
	pearaamatukogu	600/30
	biomedikumi raamatukogu	16/4
	füüsikaraamatukogu	18/2
	humanitaarraamatukogu	80/–
	keemiaraamatukogu	–
	majandusraamatukogu	16/1
	matemaatikaraamatukogu	18/3
	Kasutajatele mõeldud arvutitöökohad	113
	pearaamatukogu	95
	biomedikumi raamatukogu	4
	füüsikaraamatukogu	1
	humanitaarraamatukogu	10
	keemiaraamatukogu	–
	majandusraamatukogu	–
	matemaatikaraamatukogu	3
	Personalile mõeldud arvutitöökohad	167
	pearaamatukogu	154
	biomedikumi raamatukogu	2
	füüsikaraamatukogu	2
	humanitaarraamatukogu	4
	keemiaraamatukogu	1
	majandusraamatukogu	2
	matemaatikaraamatukogu	2
5.	Avalikuks kasutamiseks mõeldud koopia masinate arv	8
	pearaamatukogu	4
	biomedikumi raamatukogu	1
	füüsikaraamatukogu	–
	humanitaarraamatukogu	1
	keemiaraamatukogu	–
	majandusraamatukogu	1
	matemaatikaraamatukogu	1

*Majandusteaduskonna hoone *Oeconomicumi* arvutiklassides on 53 arvutitöökohta

Tabel 6. Järg.

6.	Kasutajate käsutuses olevate printerite arv	2
	pearaamatukogu	1
	biomeedikumi raamatukogu	1
	füüsikaraamatukogu	–
	humanitaarraamatukogu	–
	keemiaraamatukogu	–
	majandusraamatukogu	–
	matemaatikaraamatukogu	–
7.	Kasutajate käsutuses olevate skannerite arv	3
	pearaamatukogu	1
	biomeedikumi raamatukogu	2
	füüsikaraamatukogu	–
	humanitaarraamatukogu	–
	keemiaraamatukogu	–
	majandusraamatukogu	–
	matemaatikaraamatukogu	–
8.	Raamatukoguhoonete kogupindala, m ²	29044
	pearaamatukogu	27661,2
	kasulik pindala, sh	8399,7
	teenindustsoon	2875,6
	sisetöö ruumid	
	hoidlad	6982,0
	seminari- ja näitusteruumid, suhtlemisruumid lugejatele	1396,0
	biomeedikumi raamatukogu	101,4
	füüsikaraamatukogu	97
	teenindustsoon	48
	sisetöö ruumid	7
	hoidlad	32
	seminari- ja näitusteruumid, suhtlemisruumid lugejatele	10
	humanitaarraamatukogu	764
	teenindustsoon	333
	sisetöö ruumid	30
	hoidlad	401
	keemiaraamatukogu	120
	majandusraamatukogu	81,1
	teenindustsoon	56,8
	hoidlad	24,3
	matemaatikaraamatukogu	153,1
	teenindustsoon	90,1
	hoidlad	63

Tabel 7. Kogude hooldus- ja ennistustööd 2000.–2003. a

	2000	2001	2002	2003
Trükiste hügieeniline töötlemine				
tolmu eemaldamine koos kuivdesinfitseerimisega, eks	41155	800000	845500	712290
hallitusnakkusega trükiste desinfitseerimine, eks	4230	3781	3312	3486
trükiste, käsikirjade jm leht-leheline desinfitseerimine, leht	3876	5462	5675	5213
Pärgamentkõidete puhastamine ja pehmdamine, eks	1	2	3	2
Trükiste köitmine, eks	3309	2856	1800	
Mappide, karpide, ümbriste valmistamine	859	913	1031	
Konserveerimine ja restaureerimine				
käsikirjad, leht	44	438	22	661
trükised, leht	7880	6726	9576	5426
raamatugraafika, leht			126	–
originaalgraafika, leht	22	26	46	37
koloreeritud kaardid ja joonistused, leht	66	59	1	253
akvarellid, guaššid, leht			2	–
geograafilised kaardid, atlased jne, leht	72	54	12	17
plakatid, leht		27	2	–
fotod, eks	–	13	1	–
poolnahkkõited	13	18	31	17
täisnahkkõited	4	3	2	8
pärgamentkõited	–	7	1	2
kõited (konserveerimine, kd)			64	40

Tabel 8. Kogude kirjeldamine e-kataloogis ESTER 2001.–2003. a

	2001	2002	2003
1. Originaalkirjed lisandunud teavikutele, sh	19569	20686	14054
raamatud, nim	9612	10884	8482
ajakirjad, nim	192	197	164
ajalehed, nim	16	11	21
jätkväljaanded, nim	3665	3145	2727
pisitrükised, a-ü	17	52	1
kaardid, nim	75	111	235
noodid, nim	4	5	152
audiaalteavikud, nim	316	309	270
visuaalteavikud, nim	13	4	1
käsitirjad, s	2203	1657	395
fotod, nim	181	8	–
multimeediumteavikud, nim			25
võrguväljaanded, nim	10	1	1
eestikeelsed kirjed	3901	4430	1930
inglisekeelsed kirjed	5293	4615	4696
saksakeelsed kirjed	4534	5177	2632
venekeelsed kirjed	2139	3398	2832
kirjed teistes keeltes	3703	3066	1964
1a. artiklikirjed, nim	3205	4251	1570
2. Koopiakirjed uutele teavikutele	2529	6072	4621
raamatud, nim	2099	3505	3356
ajakirjad, nim	28	111	82
ajalehed, nim	2	147	313
väikelehed, nim	13	30	1
jätkväljaanded, nim	224	448	352
kaardid, nim	71	54	219
noodid, nim	3	33	34
audiaalteavikud, nim	–	97	240
visuaalteavikud	–	15	5
multimeediumteavikud, nim			18
võrguväljaanded, nim	1	3	–
eestikeelsed kirjed	2010	4590	3435
inglisekeelsed kirjed	329	741	646

Tabel 8. Järg.

saksakeelsed kirjed	23	134	129
venekeelsed kirjed	126	463	233
kirjed teistes keeltes	352	144	178
2a. artiklikirjed, nim	–	1531	–
3. Lühikirjed kaartkataloogides kirjeldatud teavikutele	18392	5374	2731
4. Retrokataloogimine (lühikirjete täiendamine täiskirjeteks)	54999	19516	9900
raamatud, nim	52 426	14 618	9453
ajakirjad, nim	245	17	10
ajalehed, nim	147	–	3
jätkväljaanded, nim	1 877	132	143
pisitrükised, a-ü	49	2	4
kaardid, nim	12	257	13
noodid, nim	1	–	54
käsitirjad, s	–	4218	27
kunstiteosed, nim	–	9	144
fotod, nim	60	262	49
eestikeelsed kirjed	7283	4804	7809
inglisekeelsed kirjed	17568	6796	241
saksakeelsed kirjed	18235	4486	908
venekeelsed kirjed	1510	517	675
kirjed teistes keeltes	10403	2913	267
5. Retrokataloogimine, koopiakirjed	9620	17114	
6. Liigitamine, märksõnastamine, nim	17392	19949	24143
7. Kirjete arv elektronkataloogis (aastalõpu seisuga)			
raamatud, nim	270598	306411	336597
ajakirjad, nim	4572	6187	6207
ajalehed, nim	743	799	2190
jätkväljaanded, nim	28341	35602	39940
pisitrükised, a-ü	408	467	475
kaardid, nim	4006	4467	4970
noodid, nim	577	818	1246
audiaalteavikud, nim	2616	3227	3948

Tabel 8. Järg.

visuaalteavikud, nim	132	158	175
käsitrad, s	5172	11279	12030
kunstiteosed, nim	6	15	170
fotod, nim	779	1 057	1105
multimeediumteavikud, nim			196
võrguväljaanded, nim	23	16	38
7a. artiklikirjed, nim		45410	46980
8. Eksemplarikirjete arv		819465	916949

Tabel 9. Raamatukogu ja raamatukogu varade tutvustamine 2000.–2003. a

	2000	2001	2002	2003
Uudiskirjanduse näitused	122	114	109	134
eksponaatide arv	11552	7260	10349	10147
a) pearaamatukogus			22	29
eksponaatide arv			6300	6000
b) haruraamatukogudes			87	105
eksponaatide arv			4049	4167
Teema- ja tähtpäevanäitused	36	32	25	31
eksponaatide arv	8671	5652	4026	7579
a) pearaamatukogus			18	24
eksponaatide arv			3278	6350
b) haruraamatukogudes			7	7
eksponaatide arv			748	1229
Kunstinäitused (külalishäitused)	38	44	30	43
a) pearaamatukogus			29	41
b) humanitaarraamatukogus			1	2
Ekskursioonid raamatukogus (grupp)	49	46	22	41
osavõtjaid	944	1034	531	899
a) pearaamatukogus			19	39
osavõtjad			441	864
b) humanitaarraamatukogus			3	2
osavõtjad			90	35
Lugejähäitused	68	13	15	45
osavõtjad	4300	530	1200	3120
Reklaamväljaanded (nim)	17	15	7	5

II. TARTU ÜLIKOOLILE 2003. A KASUTUSLITSENTSIGA OMANDATUD SIDUSANDMEBAASID

EBSCO andmebaasid:

1. EBSCO Academic Search Premiere
2. EBSCO Business Source Premier
3. PsycInfo
4. Inspec
5. ERIC
6. Health Resource: Nursing/Academic Edition
7. Health Resource: Consumer Edition
8. MEDLINE
9. Communication Mass Media Complete
10. American Humanities Index
11. MaterFile Premier
12. Regional Business News
13. Newspaper Source

14. ScienceDirekt (Elsevier)
15. Synergy (Blakwell)
16. Kluwer Online
17. IOP (elektroonilised ajakirjad)
18. Springer LINK
19. INIS (International Nuclear Information System)
20. JSTOR Arts&Science I Collection
21. JSTOR Artys&Science II Collection
22. JSTOR Business Collection
23. PROLA (Physical Review on the Web 1893–1998)
24. MathSciNet (Mathematical Reviews on the Web)

Cambridge Scientific Abstracts (referatiivandmebaasid)

25. AIDS and Cancer Research (Abstracts1982–Current)
26. Aluminium Industry (Abstracts1972–Current)
27. Algology Mycology and Protozoology Abstracts (Microbiology C)(1982–Current) ASFA: Aquatic Sciences and Fisheries (Abstracts Search sub-files1971–Current)
28. Bacteriology Abstracts (Microbiology B;1982–Current)
29. Biological Sciences Search (subfiles1982–Current)
30. Biology Digest (1989–Current)

31. Biotechnology and Bioengineering (Abstracts1982–Current)
32. Ceramic Abstracts/World Ceramics (Abstracts1975–Current)
33. Computer and Information Systems (Abstracts1981–Current)
34. Conference Papers Index (1982–Current)
35. Copper Data Center Database(1965–Current)
36. Corrosion (Abstracts 1980–Current)
37. Electronics and Communications (Abstracts1981–Current)
38. Engineered Materials (Abstracts; Search subfiles1986–Current)
39. Environmental Sciences and Pollution Mgmt (Search subfiles1967–Current)
40. ERIC (1966–Current)
41. Findex (1991–Current)
42. Industrial and Applied Microbiology Abstracts (Microbiology A) (1982–Current) Internet & Personal Computing (Abstracts1989–Current)
43. Linguistics and Language Behavior (Abstracts1973–Current)
44. Materials Business File (1985–Current)
45. Mechanical Engineering (Abstracts1981–2002)
46. MEDLINE (1993–Current)
47. METADEX (1966–Current)
48. Oceanic (Abstracts1981–Current)
49. Plant (Science1994–Current)
50. Safety Science and Risk (1981–Current)
51. Social Services Abstracts (1980–Current)
52. Sociological Abstracts (1963–Current)
53. Solid State and Superconductivity (Abstracts1981–Current)
54. TOXLINE (1998–Current)
55. Water Resources (Abstracts1967–Current)
56. WELDASEARCH (1967–Current)

Current Contents Connect (ISI)

57. Agriculture, Biology & Environmental Sciences
58. Social & Behavioral Sciences
59. Clinical Medicine
60. Life Sciences
61. Physical, Chemical & Earth Sciences
62. Engineering, Computing & Technology
63. Arts & Humanities
64. Business Collections
65. Electronics & Telecommunications Collections

- 66. **CELEX**
- 67. **EUROSTAT**
- 68. **WestLaw**
- 69. **The Scientific & Technical Information Network** (STN International; bibliografograafilised andmebaasid: Chemical Abstracts, Inspec, Life Sciences, Science Citation Index jt.; iga otsingu eest tuleb tasuda eraldi)

Kastsetuseks avatud andmebaasid 2003. a

- 1. Euromonitor
- 2. SciFinderScholar
- 3. Grove Art Online
- 4. Grove Music Online
- 5. Ulrich
- 6. Global Books in Print
- 7. Oxford Scholarship Online (e-raamatute andmebaas)
- 8. kirjastuse Sage ajakirjad CSA platvormil, Oxford Reference Online: Premium Collection
- 9. Biography Resource Center Literature Resource Center
- 10. Business and Company Resource Center
- 11. IBZ – International Bibliography of Periodical Literature
- 12. English Language Bibliography 1945 to the Present
- 13. Yearbook of International Organizations Online
- 14. Gale Virtual Reference Library
- 15. Lexis/Nexis
- 16. European Research Online
- 17. TOC Premiere
- 18. Charleston Adviser
- 19. PsycINFO
- 20. Inspec
- 21. MLA International Bibliography
- 22. MLA Directory of Periodicals
- 23. Econlit
- 24. Agricola
- 25. GeoRef
- 26. American National Biography Online
- 27. Oxford English Dictionary
- 28. XREFER (teatmeteoste portaal)
- 29. Columbia International Affairs Online (CIAO)
- 30. Science Online

- 31. Art Full Text
- 32. KuseLit.

III. 2003. A KORRALDATUD ÜRITUSED

1. XIII Friedrich Puksoo päev 23. jaanuaril

Ettekanded:

Šahhovskaja, T. Balti Ülikooli eesti sektori arhiivist Tartu Ülikooli Raamatukogus

Lust, K. (Eesti Ajalooarhiiv). 17. sajandi trükised (kuni 1710) Eesti Ajalooarhiivi fondides

Reimo, T. (Eesti Akadeemiline Raamatukogu) Vana raamat ja uus meedia. Projekt "XVI sajandi trükised Eesti raamatukogudes, arhiivides ja muuseumides"

Liivamägi, T. Rahvusliku pärandi digitaalsus

2. Teadusraamatukogude talveseminar Käärikul 3.–4. märtsil

3. Raamatumess "UTLIB. MARKET 02" 23. aprillil

4. Referentide suvekool Käärikul 2.–3. juunil

Ettekanded:

Lõhkivi, E. (TÜ filosoofiateaduskond) Teadmine, informatsioon, kommunikatsioon

Tibar, A. (TTÜ Raamatukogu) Teadlaste infovajadused ja infootsikäitumine

Pilt, L. (TÜ Kaugkoolituskeskus) Virtuaalõpe Tartu Ülikoolis

Märtma, K. (TTÜ Raamatukogu) Veebipõhine erialainfootsingu kursus magistrantidele

Miil, K. Infootsioskuste õpetamise hetkeseis ja perspektiivid TÜ Raamatukogus

Kuusik, T. Referentide töösoorituse hindamine TÜ Raamatukogus

Koidla, G. (TTÜ Raamatukogu) Infoteenused ja kasutajakoolitus Soome teadusraamatukogudes

Ilus, M.-N. Infoteenused ja kasutajakoolitus Taani teadusraamatukogudes

5. Seminar "Digitaalraamatukogu ja selle kasutaja" 15. oktoobril

Ettekanded:

Lõhkivi, E. (TÜ Filosoofiateaduskond) Teadmiste mõiste digitaalajastul

Salu, A. (TÜ Infotehnoloogiaosakond) Infosüsteemid Tartu Ülikoolis

Liivamägi, T. Infoportaal teadusraamatukogus

Nurmiste, T. (TTÜ Raamatukogu) "e-" on edukuse mõõdupuu

- Pihlau, K. (Eesti Rahvusraamatukogu) Rahvusraamatukogu kui e-raamatukogu?
- Pihlau, M. (TPÜ Raamatukogu) E-raamatukogu teenused TPÜ-s
- Epner, H. Maast ja ilmast ja siis veel ühest ja teisest [e-raamatukogu projektid TÜ Raamatukogus]
- Reial, M. (Eesti Rahvusraamatukogu) Mis kasu on pärandi säilitamisest?
- Kiisa, K. (Eesti Rahvusraamatukogu) Projekt "MIDAS". Vanade ajalehtede digiteerimisest Rahvusraamatukogus
6. **Kirje päev** [e-kataloogis ESTER osalevatele Tartu raamatukogude kataloogijatele ja bibliograafidele] **2. detsembril**
 Ettekanded:
 Laanes, H. Märksõnade muutmise kirjade importimisel [e-kataloogis ESTER]
 Lembinen, S. Digiteeritud materjalide kataloogimisest TÜ Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas
 Loooris, E. Nimeregistri parandamisest elektronkataloogis ESTER
 Loooris, E. Kaartkataloogide konverteerimise olukorrast ELNET Konsortiumi raamatukogudes
 Moont, K. Muudatustest ESTER kataloogi bibliokirje laadides
7. **Seminar komplekteerimisalasest koostööst 10. detsembril.**

IV. ETTEKANDED KONVERENTSIDEL, SEMINARIDEL JM

1. **Dubjeva, L.** Teaduskoolkonna kujunemise probleemid. Ajalooteadus Tartu Ülikoolis 20. saj algul – 21. Rahvusvahelisel Balti Teadusajaloo Konverentsil Riias, 13.–15. oktoobril
2. **Dubjeva, L.** Peterburi koolkond ajaloos ja ajalooteadus Tartu Ülikoolis 19. saj lõpus–20. saj algul – Konverentsil "Sankt Peterburg – kolm sajandit ajalugu. Uued avastused ja materjalid" St. Peterburgis, 27.–28. novembril
3. **Dubjeva, L.** Vanausulised Tartu Ülikooli ajaloolaste uurimistöodes 19. saj–20. saj algul – Konverentsil "Baltimaade vanausulised: etnokontsessioonalse grupi ajaloo ja kultuuri uurimused 2002–2003" Vilniuses, 5. detsembril
4. **Einasto, O.** Avastage Lõuna-Eesti – Venemaa turismikorraldajate konverentsil Moskvas, 18. märtsil
5. **Epner, H.** Maast ja ilmast ja siis veel ühest ja teisest [e-raamatukogu projektid TÜ Raamatukogus] – seminaril "Digitaalraamatukogu ja selle kasutaja" Tartus, 15. oktoobril

6. **Ermel, M.** Raamatukoguhoidja kutsestandard – Kõrveküla raamatukogus 9. septembril
7. **Ermel, M.** Raamatukoguhoidja kutsestandard – Narva Linnaraamatukogus 31. oktoobril
8. **Ermel, M.** Tee kutsestandardini – Viljandi Kultuuriakadeemias 27. novembril
9. **Ilus, M.-N.** Infoteenused ja kasutajakoolitus Taani teadusraamatukogudes – Referentide suvekoolis Käärikul, 2.–3. juunil
10. **Ilus, M.-N.** Ülikooliraamatukogu teenused – Eesti raamatukoguhoidjate 8. kongressil “Ühiskonna teenistuses” Viljandis, 9.–10. juunil
11. **Kuusik, T.** Referentide töösoorituse hindamine – Referentide suvekoolis Käärikul, 2.–3. juunil
12. **Kuusik, T.** Töösoorituse hindamine Tartu Ülikooli Raamatukogus – Teadusraamatukogude suveseminaril Vihterpalus, 28.–29. augustil
13. **Laanes, H.** Märksõnade muutmise kirjade importimisel [e-kataloogis ESTER] – Kirje päeval Tartus, 2. detsembril
14. **Lembinen, S.** Digiteeritud materjalide kataloogimisest TÜ Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas – Kirje päeval Tartus, 2. detsembril
15. **Liivamägi, T., Lepik, A.** Electronic information and information society in Estonia. – rahvusvahelisel konverentsil “Inforum 2003” Prahas, 27.–29. mail
16. **Lepik, A., Liivamägi, T.** Past decade – transforming measures and values in Estonian library practice – IFLA 69. aastakonverentsil Berliinis, 1.–9. augustil
17. **Liivamägi, T.** Rahvusliku pärandi digitaalsus – XIII Friedrich Puksoo päeval Tartus, 23. jaanuaril
18. **Liivamägi, T.** Infoportaal teadusraamatukogus – seminaril “Digitaalraamatukogu ja selle kasutaja” Tartus, 15. oktoobril
19. **Loorits, E.** Nimeregistri parandamisest elektronkataloogis ESTER – Kirje päeval Tartus, 2. detsembril
20. **Loorits, E.** Kaartkataloogide konverteerimise olukorrast ELNET Konsortiumi raamatukogudes. – Kirje päeval Tartus, 2. detsembril
21. **Meltsas, M.** Elektrooniliste teavikute ühishangete hetkeseis ja perspektiivid – Teadusraamatukogude talveseminaril Käärikul, 3.–4. märtsil
22. **Meltsas, M.** Loodusteaduste e-raamatukogu. – Eesti TA bioloogia, geoloogia ja keemia osakonna nõukogu laiendatud koosolekul Tartus, 2. aprillil

23. **Meltsas, M.** “eIFL” projektist, EBSCO andmebaasidest ja nende kasutamisest rahvaraamatukogudes – Rahvaraamatukogude bibliograafide seminaril Tallinnas, 7. mail
24. **Meltsas, M.** ELNET Konsortsiumi ühishanked ja erialaraamatukogud – SA TÜ Kliinikumi Medinfo keskuse seminaril Tartus, 16. oktoobril
25. **Meltsas, M.** ELNET electronic resources licensing project (country report) – 5. Rahvusvahelisel E-ICOLC-i konverentsil Elsinores (Taani), 24. oktoobril
26. **Miil, K.** Infootsioskuste õpetamise hetkeseis ja perspektiivid TÜ Raamatukogus – Referentide suvekoolis Käärikul, 2.–3. juunil
27. **Moont, K.** Muudatustest ESTER kataloogi bibliokirje laadides – Kirje päeval Tartus, 2. detsembril
28. **Poljakov, M.** Enesekehtestamine meeskonnas, teeninduses ja meedias. – seminaril Põhja-Eesti raamatukoguhoidjatele Tallinnas, 31. märtsil
29. **Poljakov, M.** Raamatukoguhoidja ja enesekehtestamine – seminaril Lõuna- ja Kesk-Eesti raamatukoguhoidjatele Viljandis, 29. aprillil
30. **Poljakov, M.** Karjäärinõustamine – Avatud Hariduse Liidu Tartu osakonna seminaride sarjas novembris–detsembris
31. **Poljakov, M.** Enesekehtestamine – Justiitsministeeriumi haldusala raamatukogutöötajate seminaril Tallinnas, 5. detsembril
32. **Rand, M.** Orientalistikakäsitraditsioonidest Tartu Ülikooli Raamatukogus – Ettekandehommikul TPÜ Akadeemilises Raamatukogus Tallinnas, 24. aprillil
33. **Šahhovskaja, T.** Balti Ülikooli eesti sektori arhiivist Tartu Ülikooli Raamatukogus – XIII Friedrich Puksoo päeval Tartus, 23. jaanuaril
34. **Tammeorg, R.** Euroopa Liidu alane teavitustöö Eestis: info igapäevase jaoks – rahvusvahelisel konverentsil “Võrdsed võimalused. EL Phare väikeprojektide programm” Tartus, 22. veebruaril
35. **Tammeorg, R.** Euroopa Nõukogu: eesmärk ja prioriteedid – seminaril “Rahvusvahemuste informeeritus ja üksteisemõistmine läbi teadmiste” Tartus, 30. märtsil
36. **Tammeorg, R.** Euroopa Liidu informatsioon ja seadusandlus. Kust leida nn “euronõute” tekste – Tartu maakonna sotsiaal- ja meditsiinitöötajate teabepäeval 23. aprillil
37. **Tammeorg, R.** Euroopa Liidu ametlikud väljaanded ja andmebaasid – Lääne-Viru maakonna raamatukoguhoidjate, kultuuritöötajate ning omavalitsuste haridus- ja kultuurinõunike teabepäeval Rakveres, 24. aprillil
38. **Tammeorg, R.** Teadusväljaannete klassifikatsioon. Euroopa Liidu alane info – seminaril Pärnu Kolledžis 28. aprillil

39. **Tammeorg, R.** Eurodokumentsatsiooni keskus ja Tartumaa Euroinfo keskus TÜ Raamatukogus – Rahvusraamatukogu EL Infokeskuse koolitus-programmi seminaril venekeelt kõnelevatele raamatukogutöötajatele Tartus, 21. mail
40. **Tammeorg, R.** Electronic EU information services provided by the European Documentation centre at Tartu University Library – Rahvusvahelisel konverentsil “Inforum 2003” Prahlas, 27.–29. mail
41. **Tammur, K.** Supereksliibrisega köited Tartu Ülikooli Raamatukogus – Ettekandehomikul TPÜ Akadeemilises Raamatukogus Tallinnas, 24. aprillil
42. **Tammur, K.** Changes in Super ex libris in the course of time on the basis of Tartu University Library collections – Rahvusvahelisel konverentsil “Raamatu omanikumärk kui raamatukultuuri pärand” Vilniuses, 17.–19. septembril
43. **Tankler, H. Rämmer, A.** The academic contacts between Tartu University and Latvian institutions during the 1920’s–1930’s (emphasis on the field of natural sciences, agriculture and forestry) – Konverentsil Riias, 28. jaanuaril
44. **Tankler, H. Rämmer, A.** The relations between the University of Tartu and Latvia in the 1920ies and 1930ies: an overview – 21. Rahvusvahelisel Balti Teadusajaloo konverentsil Riias, 13.–15. oktoobril
45. **Tankler, H.** Experiences from archive trip to Moscow – Seminaril “How to make national based historical surveys of nonproliferation of nuclear weapons” Riias, 5. mail
46. **Tankler, H.** Access to historical information on soviet nuclear weapons policy in the Baltic states – Seminaril “Small countries and the dynamics of nuclear proliferation and nonproliferation: experiences from the Baltic sea region” Stockholmis, 16. juunil
47. **Tankler, H.** Tartu and the wider world: through international contacts to the peaks of science. – Konverentsil “Transmission and understanding in the sciences” Oxfordis, 29. mail
48. **Hinrikus, T. Raal, A., Tankler, H.** The medical doctoral dissertations in the field of environment ecology, supervised by professor G. Dragendorff at Tartu University – 21. Rahvusvahelisel Balti Teadusajaloo konverentsil Riias, 13.–15. oktoobril
49. **Pille, A., Tankler, H., Roostar, L.** The connections of Tartu University surgeons to Latvia in the 20th century – 21. Rahvusvahelisel Balti Teadusajaloo konverentsil Riias, 13.–15. oktoobril

50. **Tankler, H.**, Panov, A., Thoma, P. The professor of ophthalmology of Tartu University Eduard Raehlmann – 21. Rahvusvahelisel Balti Teadus-ajaloo konverentsil Riias, 13.–15. oktoobril

V. PUBLIKATSIOONID

Monograafiad, kogumikud, bibliograafiaväljaanded, kataloogid

1. Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002 / koost. M. Ermel; toim. M. Ermel, K. Pai; tõlk. M. Liivamägi; kaane kujund. M. Tang; trükkis ettevalm. M. Orav. – Tartu: Tartu Ülikooli Raamatukogu, 2003. – 167 lk.: ill.– ISSN 1406-0892.

Artiklid, raamatud, sõnumid

1. **Bernotas, A.** Fond 138: Perlitz, Harald Gottfried (1889–1972), füüsik, TÜ professor // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 68–69.
2. **Дубьева, Л.** К счастью, я знаком с библиотекарем // Вышгород, 2003, № 3, с. 96–106.
3. **Дубьева, Л.** Письма из далека: переписка академика Ю. В. Готье и У. Г. Иваска 1920–1921 гг. // Труды Русского исследовательского центра в Эстоний. – Вып. 2. –Таллинн, 2003. – С. 198–207.
4. **Дубьева, Л. В.** Евгений Францевич Шмурло – профессор Тартуского (Дерптского/Юрьевского) университета в 1891–1893 гг. [Online] – Kättesaadav: URL <http://www.museum/guru.ru/data/base.phtml?folder=biblioteka&subfolder=default> (22.10.2003)
5. **Ermel, M.** Aimi Hiir 100 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 116–119 : foto.
6. **Ermel, M.** Siiri Luts *in memoriam* // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 122 : foto.
7. **Ermel, M.** Tartus räägiti digitaalraamatukogust // Raamatukogu, 2003, nr. 6, lk. 37.
8. **Einasto, O.** Raamatukogu: postmodernistlik lähenemine // Raamatukogu, 2003, nr. 5, lk. 7–11.
9. **Hiir, V.; Tõnnov, U.** Linda Lass 90 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 106–107 : foto.

10. **Konson, M.** Keeleteadlane Eduard Ahrens 200 : [näitusest TÜ Raamatukogus] // *Universitas Tartuensis*, 2003, 11. apr., nr. 14, lk. 3.
11. **Konson, M., Rand, M.** Tiit Põllumaa 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 107–108 : foto.
12. **Kuusik, T.** Ameerikat avastamas // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 81–83.
13. **Kuusik, T.** Töösoorituse hindamine Tartu Ülikooli Raamatukogus // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 132–150. – *Summary* p. 166–167.
14. **Kuusik, T.** Töösoorituse hindamine: teoreetilisi lähtepunkte // Raamatukogu, 2003, nr. 5, lk. 12–14.
15. **Kuusik, T.** Ööraamatukogu sai unistusest tegelikkuseks: katseprojekt TÜ Raamatukogus 19.01.–23.01.2003 // Raamatukogu, 2003, nr. 2, lk. 19–20.
16. **Kümnik, M.** Anne Laumets 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 112–113 : foto.
17. **Kümnik, M.** Raamatu ja raamatukogunduse probleemistik Friedrich Puksoo auhinna konkursside valgusel // Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat 2002. 14. – Tartu, 2003. – Lk. 35–44. – *Summary*: p. 207.
18. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat 2002. 14 / koost. **M. Kümnik**; toim. **A. Allikvee**; res. tõlk. ja toim. **M. Liivamägi**; külj. M. Orav. – Tartu: Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, 2003. – 218 lk.
19. **Lembinen, S.** F[ond]166: Eesti kooli õppekava toetav slaidikogu // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 73–74.
20. **Lembinen, S.** SEPIA *workshop* fotokogude korraldamisest Amsterdamis 17.–23. okt. 2002 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 83–85.
21. **Liivamägi, T.** Aasta 2002 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. [3–4].
22. **Liivamägi, T.** Heiki Epner 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 110–111 : foto.
23. **Liivamägi, T.** 200 aastat Tartu Ülikooli Raamatukogu // Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat 2002. 14. – Tartu, 2003. – Lk. 69–73. – *Summary*: p. 210–211.
24. **Liivamägi, T.; Ilus, M.-N.** The changing academic environment // New buildings and new developments in the academic libraries and the public libraries of the Baltic sea area : proceedings from the 6th symposium of *Bibliotheca Baltica* in Copenhagen 18 September–21 September 2002. – Copenhagen, 2003. – P. 49–54. – Sisukorras pealkiri: The changing environment in the university.

25. **Liivamägi, T.**; Lepik, A. Electronic information and information society in Estonia: Aspects of accessibility and usage of electronic research information in Estonia and other transition countries // Inforum 2003: 9th conference of professional information resources. May, 27–29 2003, Prague. – 6 p. – CD-ROM.
26. **Liivamägi, T.**; Lepik, A. Electronic information and information society in Estonia: Aspects of accessibility and usage of electronic research information in Estonia and other transition countries [Online] // Inforum 2003: 9th conference of professional information resources. May, 27–29 2003, Prague. – 6 p. – Kättesaadav: URL <http://www.inforum.cz/inforum2003/english/prispeve.asp?CisloSekce=1&Kod=82>
27. Lepik, A.; **Liivamägi, T.** Past decade – transforming measures and values in Estonian library practice [Online] // World library and information congress: 69th IFLA general conference and council. 1st–9th August 2003, Berlin. – Kättesaadav: URL http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/103e-Lepik_Liivamagi
28. **[Loorits, E.]** Mare Vadi 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 109–110 : foto.
29. **Madisson, S.** Avati suurkirjaniku juubelinäitus : [A. H. Tammsaare 125] // *Universitas Tartuensis*, 2003, 31. jaan., nr. 3, lk. 3.
30. **Meltsas, M.** E-raamatukogu teadlase töölaual // *Sammas*, 2003, nr. 17 (4), lk. 3.
31. **Meltsas, M.** Infovärv teaduse rahastamisteabe juurde [Online] // TPÜ elektrooniline ajaleht, 2003. nr. 8. – Kättesaadav URL: <http://www.tpu.ee/editmode/ylikoolist/ajaleht/2003/nr8-2003/raha.html>.
32. **Meltsas, M.**; Muuli, V. Infovärv teaduse rahastamisteabeni // *Universitas Tartuensis*, 2003, 23. mai, nr. 19, lk. 2.
33. Hjortø, L. Kreeka jumalad ja kangelased / Taani keelest L. Eller, K.-M. Aja; muud tõlked ... **M. Murdvee** ... – Tallinn: Tänapäev, 2003. – 311[1] lk.
34. **Pai, K.** Endast ja raamatukogust // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 104–105 : foto.
35. **Pikkel, M.** Valikbibliograafia // *Lembitu* : Kretzswaldi usulis-filosoofiline maailmavaade : Fr. R. Kretzswald 200 / koost. U. Sutrop. – Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2003. – Lk. 505–533.
36. **Poljakov, M.** Enesekehtestamine raamatukogus // Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat 2002. 14. – Tartu, 2003. – Lk. 45–52. – *Summary*: p. 207–208.

37. Rand, M. Kellele on vaja ajaloolisi erikogusid? // *Universitas Tartuensis*, 2003, 11. apr., nr. 14, lk. 2.
38. **Rand, M.** Raamatukogu avas virtuaalnäituse : [Lääne-Eruoopa vana-graafika TÜ Raamatukogus] // *Universitas Tartuensis*, 2003, 26. sept., nr. 28, lk. 2.
39. **Rohla, G.** Das Konzertleben in Tartu um die Wende des 18./19. Jahrhunderts // *Deutsch-baltische musikalische Beziehungen : Geschichte; Gegenwart; Zukunft*. Bd. 11: Bericht über die 35. Konferenz der Musikwissenschaftler des Baltikums in Vilnius 18.–20. Oktober 2001 / Hrsg. A. Žiūraitė; K.-P. Koch. – [Bonn]: Studio-Verlag, 2003. – S. 223–230. – (Edition IME (Institut für deutsche Musikkultur im östlichen Europa e.V.); 11).
40. **Sarap, E.** Kersti Jalas 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 111–112: foto.
41. ... Mures on rohkem rõõmu kui rõõmus pisaraid... : Rein Sepa kirjad Vorkutast / [publitseerinud ja] Saateks **A. Sepp** // *Akadeemia*, 2003, nr. 11, lk. 2325–2386.
42. **Šahhovskaja, T.** Balti Ülikooli eesti sektori arhiivist Tartu Ülikooli Raamatukogus // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 123–131. – *Summary*: p. 165–166.
43. **Šahhovskaja, T.** Fond 148: Kadari, Helmut (1903–1976), õigusteadlane, Tartu ülikooli professor // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2003. – Tartu, 2003. – lk. 70–71.
44. **Šahhovskaja, T.** F[ond] 149: Kalnin, Viktor (1929–1992), meditsiini-ajaloolane, Tartu Ülikooli dotsent // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 7.
45. **Šahhovskaja, T.**; Ostrat, T. Fond 151: Kaelas, Aleksander (1911, Karksi–1964, Stockholm), välis-Eesti õiguseadlane ja välismaal Eesti kohta selgitustööd teinud ajakirjanik // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 71–73.
46. **Šahhovskaja, T.** F[ond] 167: Knorring, Gustav v. (1894, Tallinn–1989, Buchholz), parun, baltisakslane, Vene Keiserliku Ihukaardiväe ratsarügemendi ohvitser, Eesti Vabariigi sõjaväeprokurör // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 74–75.
47. Annotationen: Neuerscheinungen aus Ostmitteleuropa. 2: Baltikum / Verfasser: **K. Taal** u. a.; die Übersetzung der Annotationen von K. Taal und L. Teedema aus dem estnischen besorgten **V. Seiler** und **K. Schmidt** // *Berichte und Forschungen : Jahrbuch des Bundesinstituts für Kultur und*

- Geschichte der Deutschen im Östlichen Europa. Bd. 11. – München, 2003. – S. 227–271.
48. **Taal, K.** Tartu ajalugu eesti- ja saksakeelses perioodikas 1918–1944 // Tartu Linnamuuseumi aastaraamat 2003. 9. – Tartu, 2003. – Lk. 5–15. – *Summary*: p. 84–85.
 49. **Tammeorg, R.** Euroopa Nõukogu: eesmärk ja prioriteedid // Rahvusvähemuse informeeritus ja üksteisemõistmine läbi teadmiste. – Tallinn, 2003. – Lk. 127–131.
 50. **Tammeorg, R.** Electronic EU information service provided by the European documentation centre at Tartu Univerity Library // Inforum 2003: 9th conference of professional information resources. May, 27–29 2003, Prague.– Prague, 2003. – 13 p. – CD-ROM.
 51. **Tammeorg, R.** Electronic EU information service provided by the European documentation centre at Tartu University Library [Online] // Inforum 2003: 9th conference of professional information resources. May, 27–29 2003, Prague. – 13 p. –Kättesaadav URL:
http://www.inforum.cz/inforum2003/prispevky/Tammeorg_Ruth.pdf.
 52. **Tammur, K.** “Eesti rahva ajaraamatu” konspiratiivväljaandest // Raamatu-kogu, 2003, nr. 2, lk. 30–31.
 53. **Tankler, H.** Tartu and the wider world: through international contacts to the peaks of science // Revue de la Maison française d’Oxford, 2003, Vol. 1, No. 2, p. 69–94.
 54. Hinrikus, T; **Tankler, H.**; Raal. A. Farmaatsiaprofessor G. Dragendorffi poolt aastatel 1864–1894 juhendatud meditsiinidoktori väitekirjad // Eesti Arst, 2003, nr. 9, lk. 622.
 55. E. Maremäe, H. Putnik, **H. Tankler**, I. Maalmann. Historical Survey of Nuclear Non- Prolifeation in Estonia, 1946–1995. – [Tallinn], 2003.
 56. **Tankler, H.**; Panov, A.; Thoma, P. The professor of ophthalmology of Tartu University Eduard Raehlmann // Science, higher education, technologies, medicine, humanities in the Baltics – past and present : Abstracts of the 21st international conference on the history of science. Riga, 13–15 October, 2003. – Riga, 2003. – P. 256.
 57. **Tankler, H.**; Raal, A.; Hinrikus, T. Farmaatsiaprofessor G. Dragendorffi poolt Tartu ülikoolis juhendatud meditsiinidoktori väitekirjad [1864–1894]. I. Väitekirjade kaitsmise kord, vormistamine ja dissertandid // Eesi Rohuteadlane, 2003, nr. 6, lk. 19–21.
 58. **Tankler, H.**; **Rämmer, A.** The relations between the University of Tartu and Latvia in the 1920ies and 1930ies : an overview // Science, higher education, technologies, medicine, humanities in the Baltics – past and

- present : Abstracts of the 21st international conference on the history of science. Riga, 13–15 october, 2003. – Riga, 2003. – P. 12.
59. Pille, A.; **Tankler, H.**; Roostar, L. The connections of Tartu University surgeons to Latvia in the 20th century // Science, higher education, technologies, medicine, humanities in the Baltics – past and present : Abstracts of the 21st international conference on the history of science. Riga, 13–15 october, 2003. – Riga, 2003. – P. 251.
 60. Hinrikus, T.; Raal, A.; **Tankler, H.** The medical doctoral dissertations in the field of environment ecology, supervised by professor G. Dragendorff at Tartu Univeristy // Science, higher education, technologies, medicine, humanities in the Baltics – past and present : Abstracts of the 21st international conference on the history of science. Riga, 13–15 october, 2003. – Riga, 2003. – P. 227.
 61. **Treikelder, Ü.** Sirje Madisson 50: Päkapikkude kuninganna juubeldab? // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 113–114 : foto.
 62. [Tulmin, E.] Elo Tulmin 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2002. – Tartu, 2003. – Lk. 115–116 : foto. – Allk.: Elo enda kirjutatud.
 63. **Vene, I.** Kaks sealpoolsust // Tuna : Ajalookultuuri ajakiri, 2003, nr. 1, lk. 4–13.
 64. **Vene, I.** Meie klassik : täheldusi Kreutzwaldist. – Tartu: Ilmamaa, 2003. – 46 lk.
 65. Burckhardt, J. Itaalia renessansikultuur : üks esituskatse / Tõlk. **I. Vene.** – Tartu: Ilmamaa, 2003. – 572 lk.

Reklaamväljaanded

1. *Rara*. Köiteharuldused : Kalender 2004 / Koost. K. Tammur; kujund. M. Nurm; tõlk. M. Liivamägi; toim. M. Rand. – [Tartu, 2003.] – 14 l.: ill.
2. *Rara bibliothecae* : Tartu Ülikooli Raamatukogu külalisnäitus 24.04.–15.06.2003 Eesti Akadeemilise Raamatukogu raamatumuuseumis / [koost. M. Rand. – Tartu, 2003.] – 28 l.: ill. – Paljundatud TÜ Raamatukogus.
3. *Rara bibliothecae* : Tartu Ülikooli Raamatukogu Eesti Akadeemilises Raamatukogus / Koost. M. Rand. – Tartu, 2003. – [4] lk.: ill. – Näituse voldik.
4. Kreutzwald ja Tartu : Friedrich Reinhold Kreutzwald 200 / Koost. E. Hansson; K. Taal; kujund. M. Nurm. – Tartu, 2003. – [6] lk.: ill. – Näituse voldik.
5. Kreutzwald und Tartu: Friedrich Reinhold Kreutzwald 200 / Koost. E. Hansson; K. Taal; kujund. M. Nurm. – Tartu, 2003. – [4] lk.: ill. – Näituse voldik.

VI. VÄLISLÄHETUSED 2003. A

1. **Davõdov, M.** Turu raamatumess, 3.–5. okt
2. **Dubjeva, L.** 21. Rahvusvaheline Balti Teadusajaloo konverents Riias, 13.–15. okt; Venemaa Riikliku Ajalooarhiivi konverents “Sankt Peterburg – kolm sajandit ajalugu. Uued avastused ja materjalid” Peterburis, 27.–28. nov; Vilniuse Ülikooli konverents “Baltimaade ja Poola vanausulised: etnokonfessionaalse grupi ajaloo ja kultuuri uurimine 2002–2003”, 5. dets
3. **Einasto, O.** Turismikonverents Moskvas, 18. märts
4. **Ilus, M.-N.** Stažeerimas Århusi Ülikooli Raamatukogus NORDINFO stipendiaadina, 1.–30. mai
5. **Kask, K. K.** Sun Microsystems'i e-raamatukogu tarkvaraseminar Helsingi Ülikooli Raamatukogus, 3.–4. märts; konverents “Pan European Portal” Šveitsis, 23.–26. apr; konverents “Eunis 2003” Amsterdami Ülikoolis, 28. juuni–8. juuli
6. **Liivamägi, T.** Rahvusvaheline konverents “Inforum 2003” Prahlas, 27.–29. mai; IFLA 69. aastakonverents Berliinis, 1.–9. aug; Läti Rahvusraamatukogu seminar “Kogude digiteerimine” Riias, 1. dets
7. **Meltsas, M.** eIFL projekti peaassamblee aastakoosolek Itaalias, 18.–22. okt; 5. Rahvusvaheline E-ICOLC-i konverentsil Elsinores (Taani) 23.–25. okt; Infomess “Online 2003” Londonis, 1.–5. dets
8. **Miil, K.** Kesk- ja Ida-Euroopa ning Aasia Õigusinfo Keskuste ja Õigusinfo Spetsialistide Konsortsiumi koosolek Riias, 26. sept
9. **Pai, K.** LIBER-i aastakoosolek Roomas, 16.–24. juuni
10. **Rämmer, A.** 21. Rahvusvaheline Balti Teadusajaloo konverents Riias, 13.–15. okt
11. **Sarap, E.** Turu raamatumess 3.–5. okt
12. **Tammeorg, R.** Rahvusvaheline konverents “Inforum 2003” Prahlas, 27.–29. mai
13. **Tankler, H.** Saksamaa arhiivides ja raamatukogudes 3.–26. jaan, 19. märts–18. aprill; ajalooliste erikogude digiteerimise ning võrgukeskkonnas kättesaadavaks tegemise projekti kaitsmine EL XIII direktoraadi 6. Raamprogrammi nõupidamisel Luxembourgis, 13.–14. veebr; Moskva arhiivides ja raamatukogudes, 19.–28. märts; Grazi Ülikooli Raamatukogus ajalooliste erikogude digiteerimise ühisprojekti algatamiseks, 16. aprill; konverents “Transmission and understanding in sciences” Oxfordi Ülikoolis, 27. mai–8. juuni; konverents Stockholmi Ülikoolis, 14.–17. juuni; Läti arhiivides ning raamatukogudes 27.–28. jaan, 5.–6. mai; 21. Rahvusvahelisel Balti Teadusajaloo konverentsil Riias, 13.–15. okt.

**VII. OSALEMINE TEADUSLIKES JA KUTSEÜHENDUSTES,
TÖÖGRUPPIDES, TOIMETUSKOLLEEGIUMIDES JNE 2003. A**

- Bernotas, A.** Akadeemiline Baltisaksa Kultuuriselts Tartus, juhatuse liige, sekretär
- Dubjeva, L.** Akadeemiline Ajaloo Selts, revisjonikomisjoni liige
Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, juhatuse liige
Raamatukoguhoidjate kutsenõukogu
- Einasto, O.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Ermel, M.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, koolituse toimkonna liige
Õpetatud Eesti Selts
ajakirja "Raamatukogu" toimetuskolleegiumi liige
Rahvusraamatukogu ajalootoimetiste kolleegiumi liige
Raamatukoguhoidjate kutsenõukogu kutsestandardi töörühma liige
raamatukogustatistika standardi töörühma liige
- Hiir, V.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Ilus, M.-N.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Jalas, K.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
Kultuuriministeeriumi raamatukogude, muuseumide ja arhiivide kultuuriväärtuste säilitamise nõukogu liige
- Jentson, K.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Kõrs, H.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Kümnik, M.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
Õpetatud Eesti Selts
- Liivamägi, T.** Eesti Instituut, juhatuse liige
Eesti Kirjandusmuuseum, teadusnõukogu liige
Eesti Kirjanduse Selts, esimees
Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
Eesti Rahvusraamatukogu, nõukogu ja teadusnõukogu liige
Haridus- ja teadusministeeriumi teadusraamatukogude direktorite nõukogu esimees
IFLA Ülikooliraamatukogude ja Teiste Teadusraamatukogude alatise komitee liige
- Loorits, E.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
Eesti Rahvusraamatukogu standardimise töörühma liige
ELNET Konsortiumi normikirjete töörühma liige
- Madisson, S.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, Tartumaa kogu esimees

- Meltsas, M.** Eesti Psühholoogide Liit
Avatud Ühiskonna Insituut, Projekti "Electronic Information for Libraries" (eIFL) töörühma liige, Eesti koordinaator
- Miil, K.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
Kesk- ja Ida-Euroopa ning Aasia Õigusinformatsiooni Keskuste ja Õigusinfo Spetsialistide Konsortsium (Consortium of Legal Resource Centres and Legal Information Specialists of Central and Eastern Europa and Asia), TÜ Raamatukogu esindaja
- Moont, K.** Eesti Rahvusraamatukogu standardimise töörühma liige
ELNET Konsortsiumi normikirjete töörühma ja kirjeldamise/MARC kataloogimise töörühma liige
- Mölder, Ü.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Pai, K.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kogude toimkonna liige
LIBER-i kogude arenduse sektsiooni juhatuse liige
- Pikkel, M.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Poljakov, M.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Prank, S.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Rand, M.** Akadeemiline Baltisaksa Kultuuri Selts Tartus
Akadeemiline Muinsuskaitse Selts, TÜ vilistlasklubi liige
Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Rämmer, A.** ELNET Konsortsiumi perioodikaväljaannete kataloogimise töörühma liige
- Seiler, V.** Akadeemiline Baltisaksa Kultuuri Selts Tartus
- Sepp, A.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
ELNET Konsortsiumi erilaadide töörühma ja tehnilise töörühma liige
- Smuškina, I.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Šavrak, L.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Taal, K.** Akadeemiline Ajaloo Selts
Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
Õpetatud Eesti Selts, juhatuse liige
- Tammeorg, R.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Tammur, K.** Akadeemiline Baltisaksa Kultuuri Selts Tartus
Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, vanaraamatu töörühma liige

- Tankler, H.** Baltische Historische Kommission (Göttingen),
kirjavahetajaliige
Euroopa Teaduste Akadeemia, kirjavahetajaliige
Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Eesti Ühendus
Eesti teaduse biograafiline leksikon, toimetuskolleegiumi
liige
- Tering, A.** Baltische Historische Kommission (Göttingen),
kirjavahetajaliige
- Treikelder, Ü.** ELNET Konsortsiumi INNOPAC-i laenutusmooduli
töörühma liige
- Uri, K.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kogude toimkonna liige
Haridus- ja Teadusministeeriumi teadusraamatukogude ühtse
komplekteerimisplaani töörühma juht
- Vanamb, M.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
- Viirsalu, K.** Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kogude toimkonna liige

VIII. 2003. A KORRALDATUD NÄITUSED

Teema- ja tähtpäevanäitused:

1. 200 aastat germanistikat TÜ-s. Pühendatud F. Kibbermanni 100. sünni-aastapäevale (V. Seiler, M. Burenkov)
2. *FRATERNITAS LIVIENSIS* 85
3. *Rara Bibliothecae* 200 (külastisnäitus EAR-s, projektijuht M. Rand)
4. A. H. Tammsaare 125 (S. Madisson)
5. Läti kirjandus eesti keeles (Läti Rahvusraamatukogu külastisnäitus)
6. Toom Õunapuu 60 (Teoloogia Akadeemia)
7. Prof Elmar Karu 100 (J. Ivanova)
8. Vaimutoidust üksi ei piisa ehk kokkaraamatud läbi aegade (K. Jalas)
9. Eestikeelne soome kirjandus (A. Kartul, K. Pai)
10. Eduard Ahrens 200 (M. Konson)
11. Teadusseltsid Eestis (K. Taal)
12. Prof Feodor Klement 100 (V. Klement, M. Luštšik)
13. Tartu Ülikoolis viimase 3 aasta jooksul kaitsstud doktoritööd (S. Bachman)
14. Õppekirjandust TÜ õppejõududelt [1999.–2003. a] (M. Vanamb)
15. Keyserlingide arhiiv (Darmstadti Tehnikaülikooli külastisnäitus; projektijuht I. Smuškina, koostaja M. Rand)
16. Eesti Loodusuurijate Selts 150 (A. Lentsius)

17. 200 aastat eesti keele õpetamist Tartu Ülikoolis (S. Madisson)
18. Prof Mihkel Kask 100 (S. Prank)
19. "UNIVERSITAS TARTUENSIS" 55 (M. Orav)
20. korp! Rotalia 90
21. Udo Ivask 125 (M. Ermel, T. Sahhovskaja)
22. Läti Ülikooli ja Tartu Ülikooli teaduslikud sidemed (Läti Rahvusraamatukogu külalisläätus)
23. 25 Eesti kaunimat raamatut 2003. a (Eesti Rahvusraamatukogu näituse baasil koost I. Smuškina)
24. Tartu suurmeht. (Tartu Linnamuuseumi külalisläätus)

Foto- ja kunstinäitused:

1. Maastiku maketid (EPMÜ Keskkonnakaitse Instituudi maastikuarhitektuuri õppetool)
2. Vallo Kalamehe fotod
3. Mark Lutteri fotod Iisraelist
4. *Korp! Fraternitas Livienstis*'e vilistlaste kunstiteosed
5. Ants Tooming. Kaart&Kaart. Vana postkaart ja vana linnaplaan
6. Kaubanduse poolt ohustatud taime- ja loomaliigid
7. Külli Suitso maalid
8. Ameerika kirjanikud (stendinäituse)
9. Lastekunstikooli õpetajate tööde näituse
10. Tartu Üliõpilaste Looduskaitse Ringi fotonäituse
11. Eve Kippari õlimaalid
12. Toomas Kokovkini loodusefotod
13. Heljo Kaima maalid
14. Poolakad maailmaa ajaloos. Plakatinäituse
15. Külli Laikre maalid
16. Maria Mořarova miniatuurid
17. Bie Erenurme maalid (Roosti)
18. Kaie Pärna klassikalised vitraažid
19. Miniatuurid (Põhja-Ameerika Teabekeskuse vahendusel)
20. Virve Serglov. Pisikesed pildid
21. Konrad Mäe Maalistuudio õpilaste lõputööde näituse
22. TTKK üliõpilase Matti Karu maalid
23. Malcolm Mannssi fotod
24. Fotonäituse "Veinimaa Ungari"
25. Tartu Harrastuskunstnike Stuudio maalinäituse

27. Grigori Lotmani pastellid
28. Must kõne ja valge vaikus. Uldo Mölderil maalid
29. Tartu Kunstikooli vilistlaste pühendusnäitus Omar Volmerile
30. NERVA
31. Pihkva 1100 (Pihkva päevade raames)
32. Wales fotodel. ÜK Saatkonna vahendusel
33. Poolakad viimase saja aasta jooksul. Poola Suursaatkonna vahendusel.
34. Euroopa Nõukogu. Plakatinäitus
34. Teine planeet. Tõnis Laanemaa graafika ja joonistused
35. Läti noor kunst. Pühendatud Läti Vabariigi 85. aastapäevale
36. TÜ üliõpilaste fotod
37. Kaili Luige Maalid
38. Eesti lasteraamatute illustratsioon
39. Jõuluüllatus. Kaie Pärna vitraažid
40. Orhideealtar. Tõnu Tamm
41. 10 aastat – Eesti ja Euroopa Liit. Plakatinäitus

IX. 2003. A KORRALDATUD ARHIIVIFONDID

Fond 10: Ompteda, Dietrich Heinrich Ludwig von, vabahärra (1746, Wulmsdorfi rüütlimõis Hoya krahvkonnas–1803, Regensburg), saksa riigitegelane ja õigusteadlane

Vabahärra Dietrich Heinrich Ludwig von Ompteda pärineb alamsaksi aadlisuguvõsast. Ta sai hea kasvatuse ning õppis Saksamaa ühes kuulsamas – Göttingeni – ülikoolis. 1767.–1782. a töötas ta kohtuametnikuna ning maa- ja varanõunikuna; 1783. aastast kuni elu lõpuni oli ta Braunschweig-Lüneburgi saadik Regensburgi riigipäeval ja täievoliline minister kuurpfaltsi õukonnas Münchenis. H. D. L. von Ompteda on avaldanud mitu tähelepanuväärset teost rahvusvahelise õiguse alalt.

1804. a mais teatas juriskonsult ja advokaat C. F. Witte Hannoverist Tartu ülikooli raamatukogu direktorile K. Morgensternile H. D. L. von Ompteda rikkaliku raamatukogu müügile tulekust. Oma läkituses kirjeldas ta põhjalikult Ompteda maakaartide kogu, suurt hulka karpe, täis omaniku kirjutatud ja süstematiseeritud sedeleid kaartide ja kartograafiakirjanduse kohta, ning muid käsikirjalisi materjale. Müügihind oli 1000 riigitaalrit kullas. Juunis 1805 kirjutas Karl Morgenstern C. F. Wittele, et Ompteda kaardikogu on saabunud

Tartusse. Eelnimetatud ostuga pandi alus ülikooli raamatukogu maakaardi- ja atlaste kogule.¹

2003. a moodustati manuskriptide kogus säilitatavatest käsikirjadest (Mscr 40, Mscr 1087) H. D. L. von Ompteda isikuarhiiv (278 säilikut). Isikuarhiivis leidub vähesel arvul Ompteda enda kirjutatud ja talle saadetud kirju, tema omakäelisi märkmeid maateadusliku kirjanduse ja kaartide kohta ning nimestikke. Põhiosa moodustavad kronoloogiliselt, autori- ja kohanime järgi süstematiseeritud sedelid kaartide ja geograafiakirjanduse kohta, mida säilitatakse fondimoodustaja poolt pealkirjastatud karpides. Need olid enam kui poolteist sajandit "peidus" kaetud seinariisul Toome raamatukogus, kust need leiti renoveerimistööde käigus 1982. a.

Isikuarhiivi korrastas ja nimistu koostas Tatjana Šahhovskaja.

Fond 16: Henzi, Samuel Gottlieb Rudolf (1794 Bern–1829 Tartu), Tartu Ülikooli eksegeesi ja idakeelte professor 1820–1829

Samuel Gottlieb Rudolf Henzi sündis Šveitsis Berni linnas, kus algas ka ta haridustee. Töenäoliselt õppis ta 1810.–1816. a mõnes kalvinistlikus seminaris, mille lõpetamise järel ordineeriti ta teoloogilise teenistuse kandidaadiks Šveitsi reformeeritud kirikus. Seejärel täiendas ta end Tübingeni (filosoofia ja teoloogia) ja Göttingeni (ajalugu) ülikoolis. Huvi idakeelte vastu viis Henzi Pariisi, kus ta 1818.–1819. a õppis Collège de France's araabia, pärsia ja sanskriti keelt. Tema õpetajateks olid orientalistikakorüfeed Antoine Isaac Silvestre de Sacy (arabistika kui teadusharu rajaja Euroopas) ning Antoine Léonard de Chézy (Euroopa esimese sanskriti õppetooli professor).

Pärast lühiajalist viibimist Inglismaal ja Šveitsis sai S. G. R. Henzi 1820. a kevadel ootamatu kutse Tartu ülikooli usuteaduskonna eksegeesi ja idakeelte korralise professori ametikohale. Et ametisse kinnitamiseks oli nõutav doktori-kraad, promoveerus S. G. R. Henzi enne Saksamaalt lahkumist Tübingeni ülikooli juures. Doktoriväitekirjas võrdles ta kolme Pariisis asuva käsikirja alusel 13. sajandi pärsia õpetlase Nāsir ud-Dīn Abū Sa'id 'Abdallāh bin 'Umar al-Baidāwi kommentaare Koraani 10. suurale.

Eksegeesi kõrval õpetas S. G. R. Henzi Tartus ka heebrea ja araabia keelt. Viimast enda koostatud lugemiku järgi, mille tekstid pärinesid samuti

¹ E.-L. Jaanson. Ühe kaardikogu käekäigust // Raamatukogu, 1996, nr. 5, lk.14–18; E. Jaanson. Eesti ja Läti vanemad kaardid Tartu Ülikooli Raamatukogus // Eesti Geograafia Seltsi aastaraamat. 28. köide. – Tallinn, 1994. – Lk. 189–194.

publitseerimata Pariisi käsikirjadest. Lugemikku koostades pidas S. G. R. Henzi kirjavahetust tuntud orientalisti Chr. M. J. Frähniga Peterburi TA-st, kes tegi töö kohta märkusi ja aitas kaasa raamatu väljaandmisele. "*Fragmenta arabica*" ilmus Tartu ülikooli kulul 1828. a Peterburis. Elava esitusviisiga õppevahend pakub veel tänapäevalgi pedagoogilist huvi.

S. G. R. Henzi huviobjektiks oli havai keel. Kolleeg Johann Friedrich Eschscholz, kes osales Otto von Kotzebue juhitud teisel ümbermaailmareisil (1823–1826), tõi talle reisilt kaasa materjale havai keele kohta. Nende alusel avaldas Henzi maailma esimese teadusliku käsitluse havai keele grammatikast ja sõnavarast.¹

S. G. R. Henzi ootamatu surm 35 aasta vanuses lõpetas selle perspektiivika pedagoogilise ja teadusliku karjääri. Prof Henzist mahajäänud raamatukogu müüdi 1829. a oksjonil. Ülikooli raamatukogu ostis sealt nii trükiseid kui ka käsikirju,² sh 2 araabiakeelset Koraani.³ Henzi doktoridissertatsiooni ja selle mustandit, araabia keele lugemiku koostamisega seotud materjale ja parandustega korrektuurpoognaid ning kirjavahetust sisaldava konvoluudi (Mscr 165) põhjal loodi 2003. a S. G. R. Henzi isikuarhiiv (9 säilikut).

Isikuarhiivi korraldas ja nimistu koostas Tatjana Šahhovskaja.

Fond 109: Raudam, Ernst (1915–1992), neuroloog, neurokirurg, Tartu Ülikooli prof

Ernst Raudam astus Tartu Ülikooli arstiteaduskonda 1936. a. Pärast ülikooli lõpetamist määrati E. Raudam Paide piirkonna jaoskonnaarstiks, kuid juba samal aastal kutsus prof Ludvig Puusepp ta neuroloogia kateedri assistendiks. 1948. a määrati E. Raudam vanemõpetajaks kateedrijuhataja kohustes.

1949. a kaitses E. Raudam Tartu ülikooli juures kandidaadiväitekirja. 1952. a anti talle dotsendi teaduslik kutse ning määrati neuropatoloogia ja neurokirurgia kateedri juhatajaks. Selle kateedri juhatajana töötas E. Raudam kuni 1984. aastani, olles 1969.–1975. a ka arstiteaduskonna dekaan. 1967. a kaitses E. Raudam oma teaduspublikatsioonide põhjal doktoritöö, mis käsitles akuutseid neuroinfektsioone Eestis. 1968. a omistati talle professori kutse.

¹ R. Henzi. Abriss einer Grammatik und Wörterverzeichnis der Hawai- und Sandwich-Sprache // Geographische Zeitung der Hertha : Zeitschrift für Erd-, Völker- und Staatenkunde. II. – Stuttgart-Tübingen, 1826. – S. 74.

² TÜR KHO f. 4, n. 1, s. 114, l. 164–166.

³ TÜR KHO Mscr 163, Macr 164.

Paralleelselt õppejõutööga ülikoolis praktiseeris E. Raudam vabariiklikus närvikliinikus, tema teaduslik tegevus oli tihedalt seotud neuroloogi ja neurokirurgi tööga. E. Raudami teaduslikele uuringutele tuginedes kasutati 1950. aastatel Eestis (esmakordselt tookordses NSV Liidus) poliomüeliidi epideemia ajal massiliselt elusvaktsiini, mille tulemusena haiguspuhang likvideeriti. E. Raudam lõi eesti meditsiinis oma koolkonna, ühendades kliinilise neuroloogia ja neurokirurgia ühtseks neuroloogiateaduseks. E. Raudam oli rahvusvaheliselt tunnustatud teadlane. Eriti tihe oli tema kontakt soome kolleegidega, kellega koostöös viidi läbi mitu uuringut. Ta on avaldanud üle 200 teadustöö ägedate neuroinfektsioonide, peaaju veresoonte kirurgilise, intensiiv- ja elektroaerosoolravi ning seljakirurgia alalt. Tema juhendamisel kaitsti 4 doktori- ja 20 kandidaadiväitekirja. E. Raudami teadussaavutusi tunnustati 1969. ja 1972. a Nõukogude Eesti preemiaga.

Eesti peaneuroloogi ja neurokirurgina ning Eesti NSV Ülemnõukogu tervishoiu- ja sotsiaalkindlustuse komisjoni esimehena oli E. Raudam ka initsiaatiivikas tervishoiuorganisaator. Ta oli L. Puusepa-nimelise Neuroloogide, Neurokirurgide ja Psühhiaatrie Seltsi esimees ning Üleliidulise Neurokirurgide Seltsi presiidiumi liige.

E. Raudami arhiivimaterjalid kogus ja andis raamatukogule 1989. a tema kauaaegne kolleeg dr Ruth Paimre. Isikuarhiiv dokumenteerib E. Raudami laiahaardelist tegevust. Siin on õpinguid ja teenistuskäiku kajastavaid dokumente; omakäelisi autobiograafiaid; hulgaliselt teadustööde käsikirju (sh kaks I auhinna pälvinud üliõpilastööd) ja separaate; märkmeid ja üleskirjutusi loenguteks ülikoolis. E. Raudami kogutud andmed neuroloogilise abi korraldamisest raviuasutustes, võitlusest poliomüeliidi ning puukentsefaliidiga, aruanded ja kõnede tekstid kajastavad tervishoiukorraldust Eestis mitme aastakümne jooksul. Tartu ülikooli neurokirurgide tihedast teaduslikust koostööst Soome kolleegidega kõnelevad koostööplaani, aruanded ning kirjavahetus. Leidub Eestis ja välismaal toimunud neuroloogide ja neurokirurgide kongresside ja konverentside kutseid ning programme. E. Raudamile saadetud teadlaste jt isikute kirjade kõrval sisaldab üks arhiivisäilik patsientide palve- ja tänukirju. Hulgaliselt on fotosid E. Raudamist operatsioonidel, praktikumide ja õppuste läbiviimisel; Tartu närvikliiniku hoonest ja personalist; kolleegidest, nende juubelistest ja väitekirjade kaitsmisest; ülesvõtteid L. Puusepast ning päevapilte ülikoolielust.

Isikuarhiivi korraldas ja nimistu koostas Tatjana Šahhovskaja

Fond 141, nim 1: Palamets, Hillar (13. juuli 1927, Tallinn), ajaloolane, Tartu Ülikooli dotsent

Hillar Palamets lõpetas 1946. a kuldmedaliga Tallinna 7. Keskkooli ja astus Tartu ülikooli, mille lõpetas 1951. a ajaloo erialal. 1950. aastal, veel üliõpilasena, hakkas ta õpetama ajalugu Tartu Meditsiinkoolis. 1955–1966 oli H. Palamets Tartu 2. Keskkooli ajalooõpetaja, 1955–1958 direktor. Sest saati oli ta taas seotud ülikooliga, kuna kool oli üliõpilastele pedagoogilise praktika baasiks. 1958 jätkas H. Palamets õpinguid TRÜ aspirantuuris pedagoogika alal. Pärast väitekirja kaitsmist sai ta 1963. a pedagoogikakandidaadi teaduskraadi.

1961. a kuni pensioneerumiseni 1996. a töötas H. Palamets Tartu ülikoolis (1969. a dotsendina). Ta luges ajaloo ja ühiskonnaõpetuse õpetamise metoodika ning Eesti ja NSV Liidu ajaloo kursusi; juhendas üliõpilaste pedagoogilist praktikat. 1970.–1974. a oli H. Palamets ajalehe “Tartu Riiklik Ülikool” toimetaja, tema sellealane tegevus peegeldub isikuarhiivi materjalides. Töö kõrvalt ülikoolis jätkas H. Palamets ajalooõpetajana koolis. Tema algatusel avati Tartu 7. Keskkoolis ajaloo eriklass. 1974. aastal anti Hillar Palametsale Eesti NSV teenelise õpetaja aunimetus.

H. Palametsalt on ilmunud ajalooõpikuid, töövihikuid ning metoodilisi juhendeid. Ta on mitme Tartu ülikooli juubeliväljaande¹ koostaja. Suur hulk isikuarhiivis leiduvaid materjale – kavad, autorite algkäsikirjad, kirjavahetus autoritega jm – peegeldavad nende väljaannete ettevalmistamist.

1980. aastate alguses hakkas H. Palamets koguma ülikooli õppejõudude ja kasvandike mälestusi õppe- ja teadustööst jm tegevusest; üliõpilaselust ja -olmest. Need korralikult vormistatud ja köidetud mälestuste kogumikud (enamasti üleskirjutused ülikooli helistuudios lindistatud intervjuudest, mida säilitatakse TÜ Infotehnoloogiaosakonna heliarhiivis) moodustavad tema isikuarhiivi väärtuslikuma osa. Väga tänuväärselt on H. Palamets laiendanud oma huvide ringi, kogudes mälestusi ka Tartu linna ja koolide kohta.

H. Palamets on olnud mitmesuguste ürituste algatajaks ja eestvedajaks: ta oli õpilaste mäloomängu ja “Informiini” (populaarne infootsingu võistlus ülikooli raamatukogus 1960.–1980. aastatel) läbiviija; sage külaline telekooli saadetes. Praeguse ni on ta kohalikus raadios oodatud esineja ajalooteemadel. H. Palamets on mitme Tartu ja ülikooli ajaloo pühendatud vabaõhuetenduste autor. Tartu

¹ *Alma mater Tartuensis* : lühülevaade Tartu Riikliku Ülikooli ajaloost ja tänapäevast / koost. H. Palamets. – Tallinn: Valgus, 1977. – 85 lk.: ill.; *Alma mater Tartuensis* 1632–1982 = Tartu Riiklik Ülikool 1632–1982: [fotoalbum] / koost. T. Ilomets, H. Palamets. – Tallinn: Eesti Raamat, 1982. – 22 lk.: ill.; Tartu ülikooli ajalugu 1632–1982. 3. [köide], 1918–1982 / koost. K. Siilivask, H. Palamets. – Tallinn: Valgus, 1982. – 429 lk.

rahvateatris on lavastatud H. Palametsa dramatiseeringuid. Isikuarhiivis säilitatakse vabaõhuetenduste "Tuhandeaastane Tartu", "Raatuselugu", "Vivat, Academia" samuti Oskar Lutsu loominguga ainetel koostatud teatrilavastuse käsikirju.

Oma arhiivimaterjale hakkas dots Hillar Palamets TÜ Raamatukogu käsi- kirjade ja haruldaste raamatute osakonnale üle andma 1982. aastal. 2001.–2002. a korraldati laekunud materjalid isikuarhiivina (115 säilikut).

Isikuarhiivi korraldas ja nimistu koostas Tatjana Šahhovskaja.

Fond 142: Nigol, Rudolf Aleksander (a-ni 1935 Niggol; 1896–1982), jurist-riigiametnik, õigusteadlane, Tartu Ülikooli teenistuja ja teaduslik töötaja

Rudolf Aleksander Nigol sündis 26. detsembril 1896. aastal Tartumaal Vasula vallas. Tema isa Peeter oli sepp, ema pärines talupojaperekonnast. Rudolf oli pere üheksast lapsest vanim.

Juba gümnaasiumis tärkas R. Nigolil huvi keelte, iseäranis ladina ja prantsuse keele vastu, mida ta õppis rohkem kui koolikava nõudis. Gümnaasiumis omandas ta veel vene, saksa ja kreeka ning hiljem inglise, itaalia, hispaania, rootsi ja soome keele. Pärast gümnaasiumi lõpetamist astus ta 1918. aastal Tartu Ülikooli õppima õigusteadust ja keemiat. Õpingud katkesid Vabadussõja tõttu – 1919. aasta märtsis ta mobiliseeriti. Pärast demobiliseerimist 1920. a. asus ta sõjaministeeriumis tööle vabakutselise tõlgina. Samal ajal ei jätnud Rudolf Nigol kõrgema hariduse omandamise mõtet – ta astus uuesti õigusteaduskonda ning lõpetas 1927. aastal bakalaureuse astme *cum laude*. R. Nigol soovis jätkata ülikooli juures teadusliku stipendiaadina, kuid avaldust ei rahuldatud põhjusel, et ta ei olnud ühegi üliõpilasorganisatsiooni liige.

1929. aastast töötas R. Nigol EV Riigikogu kantseleis komisjonide asjaajajana, hiljem siseministeeriumi nõunik-juriskonsultina. Ka esimese nõukogude ja saksa okupatsiooni ajal ning pärast sõdagi töötas ta riigiasutustes¹, tegeledes vajalike juriidiliste materjalide väljaotsimisega, seaduseelnõude redigeerimisega, õigusnormide koostamisega või tõlketööga ning lahendas talle arvamuse avaldamiseks antud õigusküsimusi. Mitme aasta jooksul, kuni riigi-

¹ TÜ arhiivis säilitatava R. Nigoli töötajatoimikus oleva omakäelise elulookirjelduse põhjal ei pea paika *Album academicum Universitatis Tartuensis* 1918–1944 andmed nagu viibinuks ta 1941–1945 NL-i tagalas. – TÜ arhiiv n. 134, s. 229, l. 5–11; *Album academicum Universitatis Tartuensis* 1918–1944. II [kd.] – Tartu, 1944. – Lk. 78. – (Matr. nr. 1065). – Toim.

teenistusest lahkumiseni 1950. a, oli tema ülesandeks ka "Eesti NSV Teataja" toimetamine.

1954. aasta 1. septembril asus Rudolf Nigol taas erialasele tööle (vahepeal töötas ta arveametnikuna) Tartu Riikliku Ülikooli õigusteaduskonna riigi- ja haldusõiguse kateedri vanemlaborandina. Tema ülesandeks oli kateedri liikmete abistamine teadustööks vajalike materjalide kogumisel, esialgsel läbitöötamisel ja vormistamisel, vene keelde tõlkimisel jm. Ta osales ka eesti-vene juriidilise sõnastiku koostamisel ja automatiseeritud õigusinformatsiooni süsteemi loomisel.

1. oktoobril 1972 asus Rudolf Nigol Tartu Riikliku Ülikooli Kriminoloogia laboratooriumi majandus- ja õigusinformatsiooni probleemgrupi vanemteaduri kohale, kus tema põhiülesandeks oli õigusinformatsiooni kakskeelse automatiseeritud otsisüsteemi loomisega seonduvate probleemide uurimine ja teoreetiliste aluste läbitöötamine ning praktiline rakendamine.

Rudolf Nigol suri 28. juunil 1982. a Tartus. Temast järelejäanud materjalid kogus kokku ja andis Tartu Ülikooli Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnale üle 1991. a prof Dietrich A. Loeber Hamburgist (TÜ külalisprofessor 1991. a).

Rudolf Nigoli arhiivipärand koosneb peamiselt kahest materjalikogumist, mis iseloomustavad tema eriilmelisi tööülesandeid ülikoolis:

1. käsitlused ning väljakirjutused arhiivimaterjalidest Eestimaa riigi, õiguse ja põllumajandusliku tootmise kohta 18.–19. sajandil
2. õigusinformatsiooni automatiseeritud infosüsteemi, sh tesauruse, loomine. Leidub ka Tartu Riikliku Ülikooli õigusliku ja majandusliku informatsiooni laboratooriumi teadustöö aruandeid ning mitmesuguseid seadusandlust käsitlevaid materjale.

Rudolf Nigoli arhiivipärandi sorteeris, süstematiseeris ning kirjeldas dokumentide kaupa esialgselt seminaritööna TÜ õigusteaduskonna üliõpilane Triin Randoja 2001. a. Lõplikult korraldas materjalid isikuarhiivina ja koostas nimistu Tatjana Šahhovskaja 2003. a.

Fond 153: Tender, Erik (1902 Tallinn–1991 Stockholm), ajaloolane ja arhivaar

Erik Tender õppis Tartu Ülikoolis 1923.–1927. a ajalugu, erilist huvi tundis ta Eesti ajaloo vanema perioodi vastu. Tööga "Tartu raekojad Poola ja Rootsi ajal" omandas ta 1930. a filosoofiamagistri kraadi. Juba ülikoolis õppimise ajal asus E. Tender tööle Tartu Linnaarhiivis (1925–1927 assistent, 1928–1940 arhivaar). 1940. a määrati E. Tender Riigi Keskarhiivi (praegu Eesti Ajalooarhiiv; EAA)

osakonnajuhatajaks, 1941.–1944. a oli ta arhiivi juhataja. E. Tender oli 1933.–1940. a Õpetatud Eesti Seltsi mündikabineti konservaator. Sõja ajal, 1942.–1944. a oli ta õppeülesande täitja Tartu Ülikoolis.

1944. a emigreerus Erik Tender Saksamaale, kus ta perekond hukkus. 1946. a. kuni 1949. aasta veebruarini oli ta Balti Ülikooli (BÜ) Rootsi ja Põhjamaade ajaloo professori kohusetäitja. Ülikool loodi eesti, läti ja leedu rahvusest põgenike initsiatiivil Briti tsoonis (algul Hamburgis, hiljem Pinnebergis), et võimaldada võõrsile sattunud noortele juba esimestel sõjajärgsetel aastatel kõrgharidust ja haritlastele erialast tööd. 1949. a siirdus Erik Tender Rootsi, kus ta töötas 1950. aastast kuni pensioneerumiseni 1968. a Grängesbergi rauamaagikaevanduse kontserni arhivaarina. Viimased eluaastad veetis ta tagasiõmbunult Stockholmi lähedal Brommas.

Erik Tender oli Eesti Teaduslik Selts Rootsis liige; 1956.–1975. a kuulus ta seltsi juhatusse. Oma uurimustes keskendus Erik Tender põhiliselt Tartu aja-loole ja mündindusele. Mitu tööd ilmus tal ka arhiivinduse alalt.

Eesti Teaduslik Selts Rootsis andis 1995. aastal TÜ Raamatukogule koos mitme välis-Eesti teadlase arhiiviga ka Erik Tenderist jäänud vähesed arhiivimaterjalid. Olulise osa E. Tenderi isikuarhiivist moodustavad Balti Ülikooliga seotud materjalid: dokumendikoopiad tegevuse kohta 1945.–1947. a, BÜ informatsioonibülletäänide ja üliõpilaskonna ajakirja "*Scientiae et Artibus*" peaaegu täielikud komplektid aastatest 1946–1948. Leidub ka Eesti Arhiiv Saksamaal materjale: põhimääruse masinakirjaline eksemplar (pärast 1945. a), nimistu Eesti Esindus Lübeckis arhiivimaterjalidest (a-st 1947), mis hävitati põletamise teel.

Teise ulatuslikuma osa moodustab kirjavahetus, peamiselt E. Tenderi kirjade mustandid eesti pagulastele esimestel emigratsiooniaastatel Rootsis.

Kaust, mis sisaldas nimestikke ja märkmeid Riigi Keskarhiivi varade evakueerimisest 1944. aastal, loovutati Eesti Ajalooarhiivile. EAA-s leidub ka materjale, mis kajastavad Erik Tenderi tegevust Eestis enne emigreerumist Saksamaale (Fond 3825. Tender, Eerik Karli p).

Isikuarhiivi korraldas ja nimistu koostas Tatjana Šahhovskaja

Fond 154: Sutt, Toomas (1938–1994), bioloog-geneetik, filosoof, Eesti TA Bioloogia ja Zooloogia Instituudi töötaja, Tartu Ülikooli ja Eesti Põllumajandusülikooli õppejõud

Toomas Sutt lõpetas 1966. a Tartu ülikooli bioloogia osakonna bioloog-geneetiku kutsega.

1966.–1968. a töötas T. Sutt ELKNÜ TRÜ Komitee sekretärina. 1970–1973 oli ta stažöör Tartu ülikooli filosoofia kateedris ning õppis samal ajal aspirantuuris Tartus ja Leningradis. 1974. a kaitses ta Leningradi ülikooli juures väitekirja loodusteaduste filosoofia erialal.

Kakskümmend aastat töötas Toomas Sutt Eesti TA Zooloogia ja Botaanika Instituudis vanemteadurina (1973–1974, 1993–1994), teadussekretärina (1974–1975) ning bioloogia ajaloo sektori ja evolutsiooniprobleemide labori juhatajana (1975–1990). Samaaegselt luges Toomas Sutt ka filosoofia üldkursust ning erikursusi loodusteaduse ja ökoloogia filosoofilistest probleemidest Tartu Ülikoolis (1968.–1973. a, taas alates 1993. a) ning Eesti Põllumajandusülikoolis (1979–1992). T. Sutt oli külalislektor mitmes ülikoolis väljaspool Eestit. Ta osales aktiivselt K. E. von Baeri muuseumi loomises ning oli surmani selle juhataja.

Toomas Sutt oli juhtivalt tegev mitme teoreetilise bioloogia ja evolutsiooni-teooria alase teadusfoorumi korraldamisel ning vastavate publikatsioonide toimetamisel ja kirjastamisel nii Eestis kui üleliidulises ulatuses. Ta on avaldanud üle 70 teadusliku artikli ja sadakond esseed teoreetilise bioloogia, evolutsiooniteooria; bioloogia ajaloo ja filosoofia ning teoreetilise ökoloogia alalt.

Toomas Suti arhiivipärandi andis TÜ Raamatukogule 1995. a üle tema poeg Jaak-Kristian Sutt.

Biograafiliste materjalide seas on haridus-, kutse- jm dokumendid; aukirjad; isikuloolised ajalehelõigendid; koolivihikud ning üksikud päevikumärkmed. 29 hoolikalt üleskirjutatud loengute ja praktikumide konspekti annavad ülevaate bioloogia õpetamise tasemest Tartu ülikoolis 1960. aastatel. Leidub ka Zooloogia ja Botaanika Instituudis 1970.–1980. aastatel peetud teoreetilis-metodoloogiliste seminaride tööplaane ja aruandeid. Mapp K. E. von Baeri 200. sünniaastapäeva materjalidega ning mitu säilikut fotosid annavad täieliku ülevaate selle sündmuse tähistamisest Tartus. T. Sutt hoidis alles kronoloogiliselt süstematiseerituna ja numereerituna oma artiklite, ettekannete tekstide ja teeside publitseeritud või masinakirjalised puhtandeksemplarid, mistõttu on tema teadustööd (sh ka kaks varianti kandidaadiväitekirjast ning kaitsmisega seotud materjalid) isikuarhiivis küllalt täielikult esindatud. Kirjavahetus eesti, vene, saksa, soome jt teadlastega peegeldab põhiliselt seda isikuteriingi, kellega Toomas Sutt vahetas publikatsioone.

Isikuarhiivi korraldas lõplikult 2003. a ja koostas nimistu Tatjana Šahhovskaja.

LIBER DATICUS BIBLIOTHECAE UNIVERSITATIS TARTUENSIS 2003

ANNETUSTE REGISTER 2003

ÜKSIKISIKUD

Aaviksoo, J.	1	Demidov, S.	1
Abel, M.	3	Deutschler, Y.	2
Adams, V.	1	Dietrich, M.	1
Ahokas, H.	2	Drews, J.	1
Allik, J.	1	Druzhnikov, Y.	4
Altnurme, R.	1	Dulitschenko, A.	13
Altug, Ö.	1	Eamets, R.	14
Andre P. den Exter	1	Ebbe Bo Markussen	1
Annuk, M.	1	Effendijev, E.	3
Anufrieva, Z. P.	1	Elango, M.	8
Arm, M.	1	El-Yacoubi, Hassan	5
Aruja, E.	206	Engelbrecht, J.	4
Arumaa, P.	3	Ennok, A.	5
Aul, J.	15	Ernits, M.	16
Aun, K.	3	Ernits, R.	5
Avrunin, A. S.	2	Everaus, H.	1
Bachmann, S.	3	Fedorenkova, T.	2
Bauder, A. J.	148	Floden, T.	6
Bellers, J.	1	Font, M.	4
Bergstrand, B.-G.	1	Foot, P.	32
Berk	6	Ganelin, R.	2
Beyer, J.	93	Gordejev, J.	1
Bobyljow, A.	2	Grabowski, W.	1
Boikov, V.	2	Grigorjan, R.	1
Bondarenko, S. K.	1	Grišakova, M.	1
Bragin, V.	1	Groenewald, H.	1
Broman, O.	2	Gus, A. I.	2
Bruggemann, K.	1	Hafermann, O., E.	1
Busch, E.	7	Halbert, M.	1
Cakars, J.	13	Haller, T.	28
Clemmesen, M.	3	Hansman, L.	1

Hanson, H.	1	Kamin, A.	13
Harro, M.	2	Kannike, A.	1
Heinloo, A.	1	Kapral, H.	1
Hellermann, D. v.	1	Kard, P.	3
Hermann, E.	1	Kari, A.	1
Hetzer, A.	89	Karling, K.	8
Hettche, W.	1	Kasekamp, A.	2
Heydenreich, H.-G.	2	Kasemaa, K.	9
Hiir, V.	1	Kask, K.	2
Igušev, E. A.	1	Kazintseva, V.	3
Iho, A.	1	Kekki, L.	1
Ilomets, T.	1	Kelam, M.-A.	1
Issakov, S.	14	Kelam, T.	1
Ivanov, E. M.	1	Kera, E.	2
J'avorszky, B.	1	Kesli, Ü.	6
Jakobson, M.	2	Kiis, S.	33
Jallai, O.	2	Kiloman, E.	54
Javois, J.	8	Kilp, H.	1
Jekimov, J.	4	Kilp, M.	9
Jugaste, A.	2	Kingisepp, R.	2
Juske, L.	1	Kink, A.	1
Jõesaar, E.	3	Kisseljova, L.	1
Jõgi, H.	1	Kiviste, A.	1
Jänes, T.	1	Kivistik, M.	1
Järv, H.	45	Kleimann, K.	1
Järv, L.	1	Kleinert, A.	3
Järvesoo, A.	59	Klement, V.	2
Järve-Vomm, M.	1	Koljonen, T.	1
Järviste, L.	1	Kollak, E.	1
Jääts, I.	3	Kollo, T.	2
Jürgenstein, E.	2	Kolts, I.	10
Jürgenstein, J.	12	Kooskora, M.	1
Kaarli, K.	1	Koppel, D.	21
Kaasik, T.	20	Krasilnikov, V. P.	1
Kaelas, A.	6	Krikman, A.	1
Kahn, H.	18	Krinal, V.	2
Kaldaru, H.	2	Kudu, K.	1
Kalling, K.	12	Kukrus, A.	1
Kalnin, M.	1	Kulik-Pavski, V. A.	1

Kunkov'acs, L.	3	Liljanto, K.	16
Kutser, T.	1	Lilla, A.	1
Kuuse, R.	2	Lindquist, O.	1
Kuusik, E.	1	Lindroos, R. T.	1
Kuusk, P.	20	Lopez Contreras,	
Kõiv, E.	2	Jose Eugenio (Venetsueela	
Kõiv, K.	5	Saatkond Helsingis)	1
Kõiv, M.	1	Lukas, L.	1
Kõlli, R.	1	Lukas, T.	1
Kõre, J.	3	Lust, K.	1
Kõressaar, V.	1	Luts, K.	2
Kõrgesaar, J.	1	Lõhmus, R.	1
Käer-Kingisepp, E.	3	Lõtkina, T.	1
Kämmerer, Th.	58	Läns, P.	1
Kärk, L.	1	Lyyra, A. M.	5
Kärner, S.	1	M. ten Brink	2
Kümnik, V.	1	M.Schweizer,	
Künnap, A.	2	U. Stricker-Bachmann	1
Laaneots, A.	29	Maaroos, J.	9
Labotkin, R.	23	Maastik, I.	3
Laid, E.	7	Mahaney, W. C.	4
Laido, E.	1	Malin, J.	1
Laks, T.	1	Manness, M.	2
Lauk, E.	10	Mardiste, H.	45
Laur, J.	3	Mardna, M.	6
Laurimäe, L.	1	Marek, T.	31
Lehmann, H.-A.	1	Masing, V.	57
Leinuste, K.	1	Mateo Durand, R.	1
Lentsius, A.	3	Mehilane, L.	21
Lepa, J.	3	Mellor, R.	68
Lepajõe, M.	12	Meos, A.	1
Lepik, E.	1	Meriste, M.	91
Levin, G.	1	Metsoja, A.	54
Levin, I.	253	Mihkelson, A.	1
Levitski, V. V.	2	Mikk, J.	3
Liidemaa, H.	1	Mitjušev, I.	1
Liivak, A.	1	Mokrik, R.	5
Liivamägi, M.	1	Murrik	1
Liivamägi, T.	8	Murumets, J.	16

Must, R.	1	Peets, P.	7
Mälksoo, L.	8	Perek. Häussler	2355
Mändar, H.	53	Pertels, T.	4
Mändar, R.	1	Pesch, O. H.	1
Männiste	1	Philips, K.	2
Möller, H.	1	Piik, P.	2
Nail, N.	1	Piir, I.	4
Naumann, H.	1	Pikker, L.	1
Nelis, K.	33	Pistohlkors, G. v.	236
Niilo, V.	1	Pisuke, H.	1
Nurmberg, H.	1	Ponizovkina, J.	1
Nõmmik, T.	27	Poots, L.	3
Ohvril, H.	20	Prank, S.	6
Oja, A.	1	Preem, O.	98
Oja, P.	3	prof Tišunina	1
Ojasoo, A.	3	Pruuli, V.	2
Ojaste, E.	8	Puhvel, J.	2
Olesk, P.	229	Pöldmäe, J.	3
Olesk, S., P.	6	Päll, P.	2
Olle, V.	4	Pärtel, E.	2
Org, E.	1	Pääsuke Maganov, I.	1
Ormio, K.	3	Püssa, O.	26
Ormio, K., Pärnamäe, J.	3	Püssa, T.	16
Ormisson, A.	4	Ragrina, S.	1
Ots, A.	9	Rahula, M.	69
Otsing, A.	1	Raik, K.	4
Otsing, R.	1	Rand, M.	2
Otsus, U.	15	Randviir, A.	2
Paas, T.	6	Rangström, L.	1
Padrik, M.	3	Raudam, E.	1
Pagland, A.	1	Raudsepp, H.	1
Pai, K.	51	Raudsepp, P.	1
Palm, T.	1	Raudvere, K.	2
Palmeos, P.	5	Raun, T.	1
Panov, A.	4	Rebane, K.-S.	3
Parek, L.	1	Reiljan, J.	8
Parming, T.	29	Reinvelt, R.	1
Parrot, A.	2	Rommel, M.	1
Past, V.	2	Rommelgas, L.	12

Reventlow, H.	1	Soonpää, E.	2
Roginskaja, O.	1	Sootak, J.	2
Rohula, M.	12	Speiga, E.-J.	1
Ronald B. Parker	1	Spivak, R. S.	1
Roolaht, T.	2	Stark, W.	3
Roomeldi, M.	9	Startsev, R.	1
Roosaare, J.	1	Stolovitš, I.	2
Roots, O.	1	Stolovitš, L.	3
Ross, R. S.	1	Stradinš, J., Läti TA president	7
Ruder, E.	2	Stravinskiene, V.	1
Rutiku, S.	3	Susi, R.	2
Rämmer, A.	2	Sutrop, M.	2
Saar, J.	1	Sörg, M.	29
Saarma, E.	7	Sõstra, Ü.	1
Saava, A.	27	Štrömpl, J.	1
Saks, K.	3	Zebegenyi, G.	1
Saks, O.	1	Zirin, S.	1
Samarütel, J.	72	Taal, K.	1
Sanden, E.	2	Taimla, U.	2
Sarapik, K.	11	Talonen, J.	2
Schillebeeckx, E.	1	Talvet, J.	2
Schlup, D.	1	Tamm, I.	2
Schoenwiese, U.	5	Tammeorg, J.	7
Scholz, M.	1	Tammet, H.	23
Schönfelder, A.	1	Tampere, H.	1
Selart, A.	24	Tankler, H.	3
Senner, W.	1	Tannberg, T.	5
Sepp, J.	29	Tarkpea, K.	10
Sermat, V.	1	Tarro, K.	9
Sewing, K. F.	9	Tasa, M.	2
Shapiro, S. I.,	1	Taterka, T.	5
Siimon, A.	3	Taul, J.	1
Siinmaa, Ü.	5	Tenjes, S.	4
Sikk, M.	1	Tenno, A.	1
Sild, O.	10	Thomson, U.	52
Silm, E.	122	Tibar, I.	3
Sinijärv, S.	1	Tiik, M.	4
Sokk, H.	1	Tiik, S.	1
Soonpaa, H.	58	Tomita, M.	1

Tomson, E.	1	Vallik, A.	18
Tóth, S.	8	Valmet, A.	1
Traat, M.	1	Vaniko, M.	1
Trikkant, L.	5	Varblane, U.	23
Tromer, E.	3	Wassick, H.	1
Tsirk, T.	88	Weiss, C.	2
Tsõpanov, E., Ploskov, I.	1	Versik, A.	1
Tuldava, J.	1	Wiess, H.	1
Tulviste, P.	11	Vihman, M.	30
Tõns, M.	26	Viirsalu, V.	1
Türnpuu, H.	2	Vilimaa, Ü.	103
Uba, L.	6	Winter, W.	191
Uhrmann, E.	1	Virro, H.	34
Uibo, K.	4	Virt, A.	1
Uibo, O.	15	Viru, A.-M.	11
Uibo, R.	45	Visnapuu, M.	1
Univere, A.	26	Vissak, T.	1
Urban, W.	1	Voolaid, H.	9
Uustal, L.	1	Voolma, K.	1
Uustalu, T.	2	Võrk, A.	4
Vahing, H.	16	Vääri, E.	1
Vahtra, E.	7	Väättänen, L.	9
Walf, K.	1	Anonüümsed annetused	2430
Valk, P.	2		

ASUTUSED JA ORGANISATSIOONID

Hansapank toetas Tartu Ülikooli Raamatukogu füüsilise ja elektroonilise töö- ja õpikeskkonna arendamisel; **IBM** annetas 20 sülearvutit.

Accendo OÜ	1
Agora-gazeta	1
Akadeemia <i>Nord</i>	2
Akrediteerimiskeskus	5
Allamed	6
American Society of Nephrology	1
Angestel Studio	2
Arbeitsstelle Friedensforschung Bonn	2

Arminia Dorpatensis	1
AS Havera	4
AS Infoatlas	3
AS PricewaterhouseCoopers	140
AS Tallinna Vesi	1
AS Teek	10
ASIL	1
Audentes Mainor Ülikool	3
Avameri	1
Avatud Eesti Fond	34
Balti Kaitsekolledž	7
" <i>Baltica 21</i> " sekretariaat	3
Bayerische Staatsbibliothek	8
BDC	12
Bertelsmann Stiftung	5
Briti Nõukogu	57
Bundesministerium der Verteidigung der BRD	2
California Ac. Sci.	1
Cambridge University Press	1
Canadian Forces College	3
Carnegie Moscow Center	10
CESS	2
Cooperative Jaguar	1
Deutsche Bundesbank	1
DUPI	38
Dutch MFA	2
EDP Sciences (France)	1
EELK Saarte praostkond	3
EELK Usuteaduse Instituut	7
Eesti Ajalehtede Liit	3
Eesti Ajalooarhiiv	3
Eesti Akadeemiline Raamatukogu	12
Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik	8
Eesti Arhiiv Ühendriikides	1
Eesti Entsüklopeediakirjastus	1
Eesti Euroopa Liikumise Keskbüroo	1
Eesti Füüsika Selts	42
Eesti Geoloogia Selts	4
Eesti Haridusfoorum	5

Eesti Hoiuraamatukogu	433
Eesti Informaatikakeskus	3
Eesti Instituut	59
Eesti Keele Instituut	2
Eesti Kirjanduse Selts	2
Eesti Kirjandusmuuseum	26
Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu	2
Eesti Komitee Rootsis	1
Eesti Kultuurikoondis Rootsis	14
Eesti Kõrgem Kommertskool	1
Eesti Looduseuurijate Selts	1
Eesti Lugemisühing	9
Eesti Matkaliit	14
Eesti Mereinstituut	2
Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit	5
Eesti Naisuurimise Teabekeskus	1
Eesti Orienteerumisliit	2
Eesti Pank	144
Eesti Patendiraamatukogu	2
Eesti Piibliselts	2
Eesti Post	1
Eesti Põllumajandusülikool	8
Eesti Rahva Muuseum	14
Eesti Rahvuslik Olümpiakomitee	4
Eesti Rahvusraamatukogu	12
Eesti Roheline Liikumine	1
Eesti Siseministeerium	1
Eesti Teadus- ja Arendusnõukogu	7
Eesti Teaduslik Selts Rootsis	27
Eesti Teaduste Akadeemia	2
Eesti Tervisekasvatuse Keskus	6
Eesti Vabaharidusliidu Kirjastus	5
Eesti Vaegkuuljate Ühing	5
Eesti Vähiliit	17
Eesti Vähiregister	2
Eesti Välispoliitika Instituut	4
Eesti Õiguskeskus	32
Eesti Ühispank	1
Eesti Üliõpilaste Selts	17

EFS	1
Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus	5
Ekspresskataloogide AS	8
EL Phare	32
EMPÜ Mullateaduse ja agrokeemia instituut	1
Endla Looduskaitseala keskus	1
Eniro Eesti AS	15
ENUT	1
Euroopa Keskkonnaagentuur	2
Euroopa Komisjon	8
Euroopa Liidu Infokeskus	35
Euroopa Liidu Infosekretariaat	12
Euroopa Liidu Innovatsioonikeskus	3
Euroopa Liit	433
European Business Forum	2
European Center for Security Studies	1
European Centre of Communication Information and Culture (Greece)	1
European Institute of Public Administration	1
European Savings Banks Group	1
European Science Foundation (Strasbourg)	1
Europäische Rechtsakademie Trier	1
EV Haridusministeerium	7
EV Kaitseministeerium	18
EV Kaitseministeerium	30
EV Kaubandus- ja Tööstuskoda	1
EV Keskkonnaministeerium	7
EV Kodakondsus- ja Migratsiooniamet	1
EV Konkurentsiamet	20
EV Kultuuriministeerium	2
EV Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium	11
EV Patendiamet	1
EV Peterburi Peakonsulaadi Pihkva kantselei	1
EV Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet	6
EV Põllumajandusministeerium	6
EV Rahvastikuministri büroo	1
EV Riigiarhiiv	1
EV Riigikantselei	34
EV Riigikogu kantselei	7
EV Sotsiaalministeerium	24

EV Statistikaamet	22
EV Välisministeerium	1
EÜAS	3
Findexa Eesti AS	5
FKEF	9
Flemish-Netherlands Foundation	1
Food and Agriculture Organization of the United Nations (Rome)	1
Fritz-Thyssen-Stiftung	38
G. Sorose fond	287
Germanisches Nationalmuseum	1
Goethe Instituut, Robert Boschi Fond	1
Greif	3
Gruppe für Wissenschaft und Forschung	1
Hex Group	1
Hiina RV suursaadik Eestis	9
Hongkongi Ülikool	1
Horst Goldstein	11
IAEA	46
Ida-Virumaa Maavalitsus	24
Illinoisi Ülikooli klassikalise filoloogia teaduskond	13
India Saatkond	26
Inst. of Adult Educ. a. Human Resources Developm.	
Univ. of Pecs (Hungary)	1
Institute for Bible Translation (Helsinki)	1
Integratsiooni SA	8
International Association of Law Libraries	1
International Labour Organization	14
International Monetary Foundation	252
International Reading Association	2
International Society of Nephrology	2
Jaan Tõnissoni Instituut	2
Jaapani Suursaatkond	6
Jane's Information Group	1
Järva Maavalitsus	8
Järvamaa Keskkonnateenistus	9
Kaunase Meditsiiniülikool	72
Kergand	15
Keskerakond	4
Keskus "Molodež za svobodu slova"	6

Kirjastus Blackwell Publishing Ltd.	3
Kirjastus Elsevier Science	7
Kirjastus Human Kinetics Publishers	1
Kirjastus KOGE	1
Kirjastus "Koolibri"	3
Kirjastus Les Éditions du Temps	1
Kirjastus SAGE	1
Kirjastus "Seis"	1
Kirjastus Taylor & Francis Group	2
Kirjastus "TEA"	5
Kirjastus "Vagabund"	17
Kirjastus "Varrak"	3
Kirjastus WILEY-VCH	2
Kluwer Academic Publishers Group	2
Komi Rahvusraamatukogu	2
Kommunismi kuritegudele hinnangu andmise rahvusvaheline kongress	1
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus	2
KVÜÖA Õppeosakond, raamatukogu	4
Körber-Stiftung	3
Laidoneri Muuseum	6
Lappeenranta University of Technology	1
Leedu TA	2
Leedu Õigusteaduste Ülikool	1
London Archaeologist toimetis	1
Lubja külaraamatukogu	1
Läti Akadeemiline Raamatukogu	1
Läti Rahvusraamatukogu	1
Läänemaa Muuseum	4
Lääne-Viru Maavalitsus	1
Maailma Tervishoiu Organisatsioon	17
Marine Corps University	1
Marshall Center	1
Mattimar OÜ	24
Metsanduslik Uurimisinstituut	3
Ministry of Internal Affairs	2
MLA	1
MOD of France	37
MOD of Germany	1
MOD of Lithuania	3

MOD of UK	60
Moscow Globus Publishing House	3
Moscow School of Political Studies	1
Moskva AS Kinotsentr	2
Moskva Bibkollektor	2
MPKK	3
MTÜ Suitsidoloogia Instituut	7
Myanmar Book Centre	1
Narva Ettevõtluse Amet	1
Narva Keskraamatukogu	27
Narva Linnavalitsus	3
Narva Muuseum	1
National Defence Academy	14
National Defence College	4
National Institute for Defense Studies (Japan)	1
National Research and Development Centre for Welfare and Health	10
National War College	1
NATO Office of Information and Press	7
Nederlandsche Bank	2
Nesteen Ikivihreät	1
NOP-HS (Nordic board for periodicals in the humanities and social sciences)	9
O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogu	219
Oldenburgi turismigrupp	3
Online Computer Library Center	2
Open Society Institute (Budapest)	14
Osula Põhikool	11
Oulu	1
OUP	1
OÜ Merlecons ja Ko	2
Pihkva linna delegatsioon	27
Piiblitõlke Instituut	4
Prantsuse Vabariigi Suursaatkond Eestis	23
<i>Pro Helvetia</i>	1
Pärnu Linnavalitsus	1
Pärnu Maavalitsus	3
Raadio-4	1
Raamatukauplus "Krisostomus"	1
Regione del Veneto (Itaalia)	1

Riigikantselei Euroopa Liidu sekretariaat	3
Rootsi Eestlaste Liit	15
Rootsi Instituut	18
Saare Maakonna esindus	1
Saaremaa Muuseum	1
Sagadi Looduskool	3
Sankt-Peterburgi Riiklik Ülikool	1
Schweizerische Botschaft in Finnland	1
SEI	14
Sideot school	1
Sihtasutus <i>Archimedes</i>	5
Sihtasutus Eesti Kutsehariduse Reform	2
Sihtasutus Eesti Teadusfond	1
Skautiüksus Lembitu Malev Torontos	2
Society for General Microbiology (UK)	1
Soome Instituudi Tartu osakond	56
Soome Kirjanduse Selts	2
Soome Muusikainfokeskus	7
Soome Suursaatkond	2
Soome Sõjaveteranide Eesti Ühendus	15
Suomalainen Lakimiesyhdistys	1
Suomen lääkäriliitto	1
Suur Eesti Raamatuklubi	23
Swedish Academy	22
Swedish National Defence College	11
Zentrum für Telemann-Pflege und -Forschung	1
Zuchetto	2
Taiga Rescue Network (Sweden)	1
Taimetoodangu Inspektsioon	1
Tallinna Linnamuuseum	2
Tallinna Linnavalitsus	5
Tartu Aleksandr Nevski Kogudus	1
Tartu Karlova Gümnaasium	1
Tartu Linnavalitsus	32
Tartu Linnavolikogu	3
Tartu Mulkide Selts	1
Tartu Observatoorium	1
Tartu Ülikool	35
Tartu Ülikooli Avatud Ülikool	5

Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering	6
The British Psychological Society	1
The Finnish Institute of International Affairs	1
The Finnish Ministry of Education	10
The Finnish Numismatic Society	25
The Geological Society of America	1
The Margaret Thatcher Foundation	1
The Write Partnership	1
Toetus Riiklikule integratsiooniprogrammile	17
Toosti Raamatukogu	1
Torma Raamatukogu	1
Tornonto Tartu Instituut	367
TPÜ täienduskoolituse osakond	1
TRAFFIC (World Wide Fund for Nature)	3
Triostor	2
Tõrva Linnavalitsus	1
TÜ ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond	3
TÜ anatoomia instituut	1
TÜ arstiteaduskond	2
TÜ avaliku õiguse instituut	26
TÜ bioloogia-geograafiateaduskond	5
TÜ Botaanikaaed	1
TÜ eesti kirjanduse õppetool	14
TÜ eripedagoogika osakond	22
TÜ Euroopa Kolledž	77
TÜ farmakoloogia instituut	6
TÜ füsioloogia instituut	5
TÜ Füüsika instituut	10
TÜ füüsika-keemiateaduskond	10
TÜ füüsikaosakond	689
TÜ füüsikaraamatukogu	7
TÜ geofüüsika instituut	1
TÜ geograafia instituut	11
TÜ geograafia osakonna raamatukogu	1
TÜ geoloogia instituut	35
TÜ haridusteaduskond	45
TÜ histoloogia instituut	1
TÜ kardioloogia kliinik	39
TÜ keelekeskus	1

TÜ kehakultuuriteaduskond	16
TÜ Kirjastus	170
TÜ Kliinikumi lastekliinik	7
TÜ kohtuarstiteaduse õppetool	11
TÜ koolifüüsika keskus	12
TÜ kunstiajaloo õppetooli raamatukogu	1
TÜ Kunstimuuseum	102
TÜ lõuna-eesti keele- ja kultuuriuuringute keskus	2
TÜ majandusraamatukogu	1
TÜ majandusteaduskond	327
TÜ majandusteaduskond, avatud ülikool	3
TÜ matemaatika didaktika õppetool	6
TÜ matemaatika-informaatikateaduskond	62
TÜ matemaatika-informaatikateaduskonna raamatukogu	22
TÜ matemaatilise statistika instituut	14
TÜ mikrobioloogia kateeder	169
TÜ MSI	2
TÜ multimeediakeskus	3
TÜ Narva Kolledž	4
TÜ patoloogilise anatoomia instituut	38
TÜ Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskus	4
TÜ pedagoogika osakond	31
TÜ pedagoogika õppetool	26
TÜ politoloogia osakond	1
TÜ psühhiaatriakliinik	453
TÜ Pärnu Kolledž	5
TÜ Raamatukogu eurodokumentatsiooni keskus	39
TÜ Raamatupood	4
TÜ rektoraat	148
TÜ riigi ja õiguse ajaloo õppetool	17
TÜ silmakliinik	1
TÜ skandinavistika osakond	4
TÜ slaavi filoloogia õppetool	1
TÜ sotsiaalse analüüsi meetodite õppetool	3
TÜ sotsiaalteaduskond	25
TÜ spordifüsioloogia kateeder	1
TÜ stomatoloogia kliinik	28
TÜ teabetalitus	9
TÜ teadus- ja arendusosakond	6

TÜ teoreetilise füüsika instituut	4
TÜ tervishoiu instituut	61
TÜ täppisteaduste kool	4
TÜ usuteaduskond	262
TÜ uurali keelte õppetool	1
TÜ vene keele õppetool	5
TÜ vene kirjanduse õppetool	1
TÜ välisüliõpilasesindus	3
TÜ õigusteaduskond	72
TÜ õpetajakoolituse projekt	14
TÜ üliõpilasesindus	2
UNCTAD	8
UNICEFi Eesti Rahvuskomitee	8
United Nations Population Foundation	1
US Environmental Protection Agency	9
USA Saatkond	1
Vaari	1
WAL	15
Valga Maavalitsus	3
Venemaa TA Etnoloogia ja Antropoloogia Instituut	1
Verein der Freunde der Universität Heidelberg	10
Viljandi Kultuuriakadeemia	4
Vilniuse Ülikool	6
WLA	1
Vladivostoki Juriidiline instituut	1
Volkswagen-Stiftung	9
Wonderphone	1
Voroneži RÜ Rmtk.	1
Võrumaa keskkonnateenistus	2
Väike-Maarja vallavalitsus	1
Örebro	176
Ülo Siinmaa Grupp	2
York'i Ülikooli Raamatukogu	8

Käsitirjade ja haruldaste raamatute osakonnas registreeritud annetus

- K. Taal.** Prof J. Konksu portreefoto. Repro EAA-st; 2003:1
- H. Tankler.** H. Tankleri portreefotod. 2 fotot; 2003:2
- A. Hetzer.** Die Nixen von Estland : ein Bestimmungsbuch : mit 648 naturwissenschaftlichen, geographischen und najadologischen Abbildungen sowie sechzehn Farbtafeln / frei nach Enn Vetemaa; bearbeitet und illustriert von Kat Menschik; nach dem russischen Überetzungsmanuskript ins Deutsche übertragen von Günther Jäniche. – Frankfurt am Main: Eichborn, 2002. –Eks nr 648; 2003:3
- L. Poots.** V. Masingu isikuarhiivi materjale: V. Masingu ja L. Pootsi kirjavahetus 1950–1952. Ärakirjad. 2003:4
- O.-M. Klaassen** Isikuarhiivi materjale: kirjavahetus vene kolleegidega (A. Dridzo, V. Žarov, J. Gnevuševa jt). 1977–2000. 170 kirja; 2003:5
- I. Lahti.** I. Lahti kirjavahetus (L. Meri, S. Kivi) jm. Seoses kalmistute ja hauakivide taastamisega; 2003:6
- M. Rand.** Georg Tuksam. 1929; Taagepera loss. Fotod; 2003:7
- B. Jegorov.** 71 J. Lotmani kirja B. Jegorovile. 1978–1993; 2003:8
- M. Ermel.** Eesti Raamatu Aasta Peakomitee ja tegevtoimkond. 2001. Värvi-foto; 2003:9
- K. Taal.** TÜR info- ja bibl osakond. 2003. Värvifoto; 2003:10
- H. Kulpa.** U. Ivask. G. Ivaski eksliibris. /1901/. Joonist. 1898; 2003:11
- A. Pille** (H. Tankleri vahendus). Dr. A. Pille Valga haiglas üliõpilaste ja kolleegidega. 1955. Reprofoto; 2003:12
- H. Palamets.** Isikuarhiivi materjalid: artiklite ettekannete käsitirjad, kogutud mälestused, kirjad. Portree jm fotod (72), slaidid TÜ hoonetest, sündmustest, isikutest (4 karpi); 2003:13
- P. Olesk.** Isikuarhiivi materjalid (tänukirjad, ordenitunnistus, kingitud esemed, paberid tööst Riigikogus, kutsed õnnitluskaardid); 2003:14
- L. Dubjeva.** 2 U. Ivaski kirja J. Gautier`le. 1920–1921. Kserokoopia. TÜR-i kirjavahetus nende hankimise küsimuses; 2003:15
- H. v. Hoffmann.** (H. Tankleri vahendus) E. v. Hoffmanni portreefoto. 19.saj keskel; 2003:16
- H. Kübar.** Berg, M. Haus Müllershof. 2002. Käsitiri, arvutitrukk; 2003:17
- I. Palm.** AMS Vilistlasklubi 14. aastapäeval. 2003. Foto; 2003:18
- L. Stolovitš.** Kurt Magritzi linogravüürid eri sarjadest. 1966–1970. 7 l; 2003:19
- T. Ilomets.** V. Palmi arhiivmaterjalid: kirjavahetus, kutsed, lepinguliste tööde materjalid, teadustööde käsitirjad; 2003:20
- H. Kulpa.** H. Kulpa. Mälestused Paul ja Rudolf Kulpast. Käsitiri (masina-kirjas); fotod; 2003:21

- L. Poots.** V. Masingu arhiivimaterjalid: India reisi märkmik, aadressmärkmikud, 7 kirja; 2003:22
- P. Järvelaid.** L. Mälksoo käsitus A.-T. Kliimanist. 2003. Arvutitrükk; 2003:23
- M. Konson.** E. Ahrensi portreefotod (2 tk). Reprod EKM kogust; 2003:24
- O. von Kori.** L. Peebu kirjad O. von Korile. 1990. a-d; 2003:25
- L. Jürimaa** (vahendusel matemaatikateaduskonnast) G. Rägo arhiivimaterjale TÜ Matemaatika instituudi ja didaktilis-metoodilise seminari juhatajana. 1910. aastad–1968; 2003:26
- E. Vajakas.** “Edasi” trükimatriitsid. Jaanuar 1965. 9 l.; 2003:27
- H. Koop.** A. Koobi arhiivimaterjalid: haridus- ja kutsedokumendid 1949–1986; 2003:28
- T. Ilomets.** Korp! Livonia mälestussalmik. /1885?/. Koost. F. Paulson jt. Kserokoopia; 2003:29
- K. Viiding.** 2 TÜ trükikoja trükist (Pärnu, 1707). Kserokoopiad Läti Riigi-arhiivist; 2003:30
- S. Madisson.** A. H. Tammsaarega seotud fotod. Reprod EKM-i kogust; 2003:31
- Pihkva linna** delegatsiooni Pihkva mälestusmedal. 2003; Venemaa Riigipanga mälestusmünt Pihkva 1100. aastapäevaks; 2003:32
- T. Liivamägi;** *Academica VII* külaline TÜR-is K. Kempf. 2003. 10 fotot; 2003:33
- U. Dirnaicher.** Fotod K. Kempfi ja U. Dirnaicheri loengutelt TÜR-is. 2 fotot; 2003:34
- L. Vassiljev.** Tartu linna ettevõtete atlased. Koost. L. Vassiljev. 1973–1988.14 albumit; 2003:35
- P. ja M. Thoma.** E. Rählmanni portreefoto. Dorpat, 1876–1990; 2003:36
- A.-E. Kaasik.** Prof. E. Raudami arhiivimaterjalid: kirjavahetus, käsitlusi E. Raudami kohta, 11 fotot; 2003:37
- Eesti TA arhiiv (T. Soomets)** L. Rinne, J. Tiidti, A. Lätti loengud TÜ-s. Konspekterinud J. Nõu. 1931; O. Ibiuse, E. Oldekopi arhiivitoimikud; 2003:38
- L. Vassiljev.** L. Vassiljevi arhiivimaterjalid; 2003:39
- H. Palamets.** Fotod J. Madissonist ja tema matustest (7); videosalvestus H. Palametsa raamatu esitlusest 19.09.2003; 2003:40 TÜ raamatupoe oksjon, Akt TÜ instituutide hoone nurgakivi panekul (1938), trükis: J. Sarv. “Ideogrammid”. /1943. Käsik. masinakirjas; 2 fotot: Eesti Koolinõunike Ühing. (1934) ja Tallinna Reaalkooli õpilased-õpetajad (1938 või hiljem); 2003:41
- V. Klement.** Fotod F. Klementist (56 f), fotod E. Normanni matustest, A. Palmi 70. juubelist jt (36 f); K. Orviku ekspeditsioonifotod (74 f)
- L. Lepp.** Tartu ülikooli rektorid 1918–1982. 2. tr (1985?). 12 linoollõiget.

FOTOD

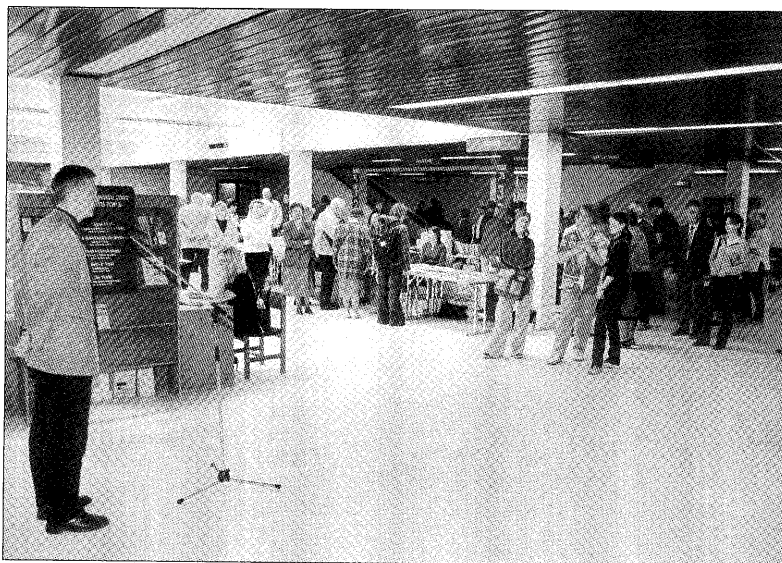
1. Friedrich Puksoo 2003. aasta auhinna laureaat Ene-Lille Jaanson ja tunnustamist leidnud töö autor Mare Rand (esiplaanil). *Foto: Boleslav Tšernjavski*

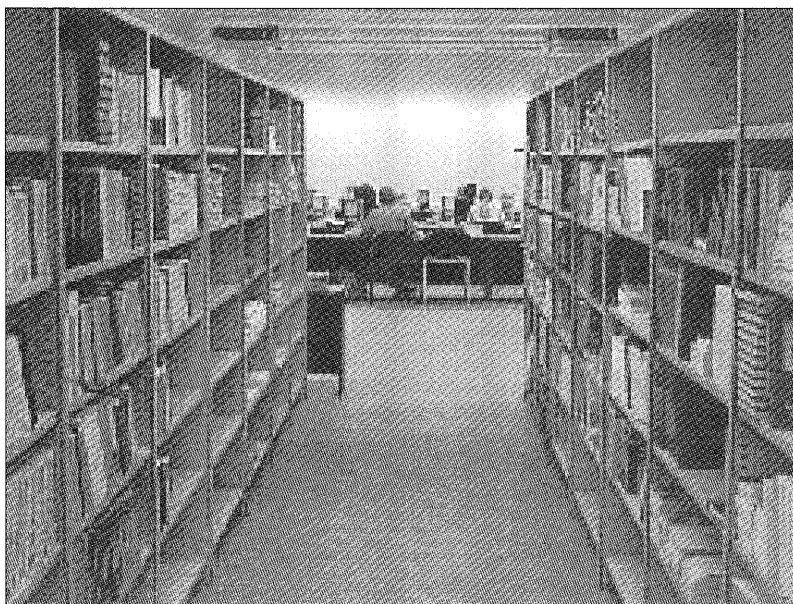
2. Teadusraamatukogude talveseminar Käärikul. *Foto: Boleslav Tšernjavski*

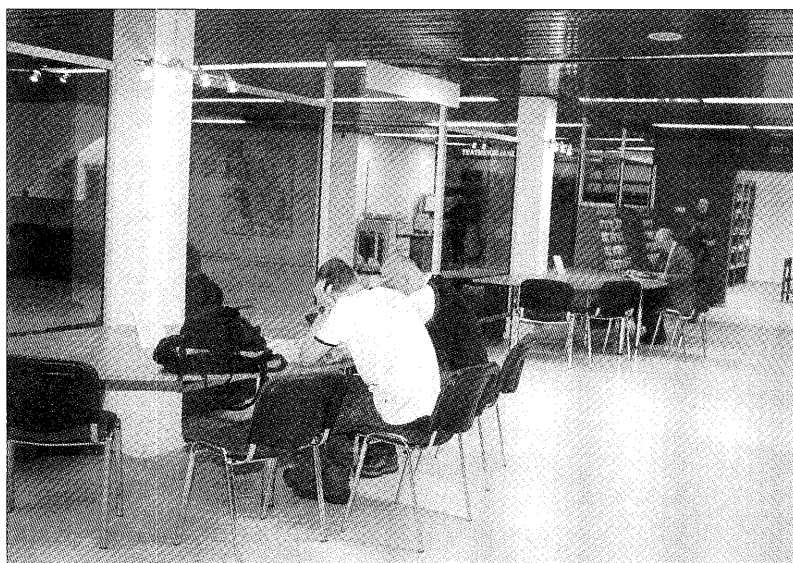
3. Referentide suvekoolist osavõtjad. Foto: Boleslav Tšernjavski

4. "Utlib. Market 03" avamine. Foto Boleslav Tšernjavski

5. Uus õppekirjanduse avakogu ja arvutiklass. Foto: Tiina Kuusik

6. Uus ajalehtede lugemissaal. Foto: Boleslav Tšerjnavski

PERSONAALIA

ÕNNITLEME!

IRINA-IRA SEPP 90

Ira Sepp sündis 6. oktoobril 1913. a Tartus meditsiini-töötajate perekonnas. Tartu Tütarlaste Gümnaasiumi lõpetamise järel asus Ira õppima Tartu Meditsiini-kooli. Lõpetanud kooli meditsiiniõena, töötas ta õpitud erialal aastaid Tartu haiglates.

Ira Sepp tuli ülikooli raamatukogusse tööle 1983. aastal. Kaheksa aastat, kuni pensionile minekuni, oli ta ametis kataloogimisosakonnas, tööks trükiste raamatukogulik vormistamine.

Jaksu elus edasi jõuda – käia tööl ja üles kasvatada neli last – on andnud talle optimistlik ellusuhtumine ning kirjanduse-, kunsti- ja spordiharrastus (veel mitte väga ammu harrastas ta oma kodulähedases Tähtvere pargis tervisejooksu). Omandanud gümnaasiumis korraliku võõrkeelteoskuse, loeb ta vabalt saksa- ja inglisekeelset kirjandust. Tänu kunstnikust abikaasale on ka Ira hing aldis kunstile. Ira vahendusel täienes ka meie raamatukogu kunsti-kogu mitme Rudolf Sepa kunstiteosega.

Õnnitleme auväärset tähtpäeval!

Elsa Loortis

TIINA NURK 85

Õnnesoovikirjutis Tiina Nurga 80. sünnipäeva puhul raamatukogu aastaraamatus 1998 lõppes tänu ja tervisesoovi järel lootusega “..., et hea idee korral on ta endiselt tööle nakatav”¹. Vahepealsetele aastatele tagasi vaadates on rõõm tõdeda, et see lootus täitus kuhjaga. Tiinat võiski käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas taas tegutsemas näha – kord harvemini, kord tihemini ja vahel päris regulaarselt, sest seal oli teda huvitavaid ideid, aga ka vajadus tema abi järele.

Seda tahet, erksust ja töövõimet, millega Tiina meile abiks oli, kui 1999. a sügisel jäi kunstikogu ootamatult ilma hoidjata, võib iga noorem kolleeg kadestada. Tänu Tiinale suutsime korduvalt ka selles olukorras avalikkuse ette tuua oma kunstikogu väärtusi: raamatukogu juubeliaastal 2002 eksponeerisime seni kõige ulatuslikuma Lääne-Euroopa varase graafika näituse, graafikakogu tippe kajastas raamatukogu esimene oma kalender ja kogu tutvustav väike, aga kaunis reklaamtrükis. Kogude sel tasandil demonstreerimine aitas otsustavalt kaasa töö elustamisele kunstikoguga. Ja kui noor kunstiajaloolane vajas alguses spetsialisti abi, oli Tiina nõu ja jõuga taas kohal. Nüüd rõõmustame koos, et tema varasem töö saab noortes kätes uue elu – järeltulija Moonika on alustanud raamatukogu graafikakogu trükikataloogide (üheksast seitse on Tiina koostatud) elektroonilist publitseerimist. Hea meel on Tiinale näidata, millised võimalused on nüüd tema näitusevalikut kogu maailmale virtuaalselt tutvustada. Ka Tiina koostatud portreegravüüride kataloogi, mille korrektuuri ta lõpetas 2003. a, ootab ees elektrooniline publitseerimine.

Selline oli meie poolt vaadatuna Tiina “viisaastak” peale 80. sünnipäeva, mis lisas nii palju uut kõikidesse eelmistesse. Suur tänu! Ka Eesti Vabariigi president tunnustas Tiina Nurga elutööd, andes talle Vabariigi aastapäeval Valgetähe IV klassi teenetemärgi. Meil kõigil oleks hea meel, kui Tiina selle ka kätte saaks, ta ise ootab kõige kannatlikumalt – nüüd juba pool aastat.

Kõige enam soovime Tiinale head tervist. Meil jätkub endiselt, mida Tiinalt küsida – hea on teada, et ta on ikka valmis vastama ja meie tegemistele kaasa elama.

Mare Rand

¹ Tiina Nurk 80 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1998. – Tartu, 1999. – Lk. 86–87.

ELNA HANSSON 70

Õnne ja tervist Elnale!

Sündisin 5. mail 1933 Tallinnas haritlasperes, nime sain sel aastal pealinnas gastroleerinud Rootsi baleeriini Elna Gischdedti järgi. Minust baleriini ei saanud, kuid tantsida olen küll armastanud kogu elu. Õnneliku lapsepõlve veetsin Nõmme mändide all. Tegin sisseastumiseksami pr E. Lenderi erakooli, kuid suur pööre ja sellega koos kooli sulgemine tulid enne, kui jõudsin koolilapseks saada. Alustasin siis kooliteed Hiul, ilusas uues koolimajas Pargi tänavas, esimeseks klassijuhatajaks oli Kyra Robert (õpilane ja õpetaja tundsid teineteist aastakümneid hiljem ära ühisel tööl eesti raamatu põllul). 3 aastat hiljem tuli aga tõeliselt kohutav pööre – isa õnnetu surm. Oli sõda ja ema kolme lapsega oli sunnitud jätkama Tõrvas, lähemal isale ja onudele kuulunud talule. 1951 lõpetasin Tõrva Keskkooli. Medaliga lõpetajaid polnud, ühe parimana saadeti mind Kadriorgu August Jakobsoni käepigistust vastu võtma.

Ülikoolis tuli esialgu alustada kaugõppes, sest kodust väljaminemiseks oli vaja endal raha teenida. 1,5 aastat õpetasin lapsi Tõrva algkoolis (oo õudust !!!). Ise õppisin hoolega, tegin eksameid lisaks ning pääsesingi 1953. a kevadel statsionaari, aastat üleminekuga kaotamata. Olin eesti filoloogia kirjanduse eriharur, niisiis õppisin ülikoolis juturaamatuid, nagu kord kurvalt tõdes kursusekaaslane August Eelmäe vanaema.

Mulle meeldis väga raamatukogu Toomel, juturaamatuid oli seal ju lõputult. Nii oskasin 1956. a stuudiumi lõpetades minna pr A. Hiire juurde, et saavutada taotlus töölemääramiseks ülikooli raamatukokku. Saingi! Teadsin ju, et õpetajaamet mulle ei sobi ja olin väga õnnelik (see tunne elab Elnas tänaseni). Esimene töö raamatukogus oli küll jahmatav – kääride ja liimiga reservfondi kataloogi sedelite tegemine – aga pärastpoole läks lõbusamaks ja huvitavamaks. Küllap see kõik on kaadritekaardil kirjas ...

Jah, Elna, tänapäevaselt öeldes – personaliosakonnas – peaks kirjas olema nii ametireedel (raamatukoguhoidjast osakonna juhataja kt-ni ja tagasi) kui ka tunnustused, mida on tubli töö eest ka üsna tublisti jagunud. Seda seal aga küll ei näidata, kui palju ja mitmes keeles raamatuid sa raamatukogus tõepoolest lugeda oled saanud – siis kui neid liigitasid, kui erifondis “sikke lammastest” eraldasid (kas tänased kolleegid taipavad, mis töö see oli?), kui RVL-is või Toome lugemissaalis lugejaid teenindasid ja muidugi 33 aasta vältel KHO-s, kus sa oled sadu vanu või verinoorukesi trükiseid haruldaseks raamatuks

määranud. Rariteetsete eestikeelsete raamatute kogu on Elna kätetöö, ei või aga siiski päriselt öelda, et Elna nägu, sest selleski töös kehtisid rahvusvahelised printsiibid. Neid tuli Elnal mõtestada ja sõnastada, täiendatuna ülikooli ja raamatukogu ajaloost ning kohalikust kultuuriloost tulenevaga. Elna raamatunäitused on olnud alati oodatud, sest koostajana innustub ja süttib ta iga uue teemaga koos ja oskab raamatut kui sõpra esitleda – mitmetahuliselt ning juurteni. Elna on vaataja ette toonud nii eestikeelset kooli- kui ka teadusraamatut, on käsitlenud eesti raamatu provenientsi, on tutvustanud astronoomia, geograafia, meditsiini, füüsika jm teadusharude rariteetseid trükiseid ning austanud suuri loovisikuid – seni värskemalt kõigil meeles lauluisa Fr. R. Kreutzwaldi juubeliaasta näitus. Elna on pidanud palju heal tasemel ettekandeid ja avaldanud ülevaate- ning uurimuslikke artikleid. Omaette kaaned sai kolleeg Leili Pungaga koostöös valminud kakskeelne näitusekataloog “Helsingi ja Tartu Ülikooli sidemed aastail 1900–1940”.² Selle uurimusega tähistas Tartu ülikool Helsingi ülikooli 350. aastapäeva.

Juba aastaid viimse võimaliku miinimumini vähendatud koormusega töötades on Elna raamatukogu raudvarana õnneks ikka ravis. See on taganud tema tööreal olulise järjepidevuse ja kolleegidel on sageli abi heast eesti keele valdajast ning vanema eesti trükise sisulisest tundjast.

Elna on heastüdamik, lahe ja entusiastlik kaaslane. Koos oleme teinud palju muudki kui tööd – oleme teinud etendusi ja värsse, oleme reisinud ja matkanud ning saanud Elnalt seeneõpetust; oleme vahetanud koogiretsepte, kasulikke terviseõpetusi, laste ja lastelaste kasvatamise kogemusi, muresid ja rõõme jm. Viimastel aastatel saame Elnalt iga paari kuu järel kuulda mõne uue Tartu restorani või kohviku külastamise muljeid. See isevärki vahva kollektsioon, mis kasvab ühe raamatukogu endise sõprusringi kooskäimistega, ulatub juba 60 ligi.

Soovimegi, et elu ei väsitaks Elnat veel väga. Kui ta ikka kilkab, on kõik hästi.

Tegime, nagu sageli – Elna kirjutas, Mare toimetas ja lisas omalt poolt ka veidi.

Mare Rand

² Helsingi ja Tartu ülikooli sidemed aastail 1900–1940: Näitus Tartu Ülikooli Raamatukogus 1.10.–15.12.1990, Helsingi Ülikooli Raamatukogus 4.12.1990–15.1.1991 = Helsingin ja Tarton yliopiston yhteydet vuosina 1900–1940: Näytely Tarton yliopiston kirjastossa 1.10.–15.12.1990, Helsingin yliopiston kirjastossa 4.12.1990–15.1.1991 / näitus ja kataloog Elna Hansson, Leili Punga; eessõna Jüri Kärner; toim. Mare Rand, Rein Saukas; tõlge Jussi Kallio; kujund. Tiina Sepp. – Tartu; Helsingi: Yhteistyö Oy, 1990. – [140] lk.: ill.

HELGI LAANES 60

Helgi Laanes (neiupõlves Teos) sündis 22. novembril 1943. a Leie külas Võisiku vallas Viljandimaal talupidaja peres neljanda lapsena. Haridustee sai Helgil alguse Lätkalu Algkoolis ja jätkus Lalsi 7-klassilises Koolis. Selle lõpetamise järel oleks pidanud Helgist taluperenaine saama, kuid kolhoosikord mõjus nii, et temast sai linlane ja õpilane Tartu 2. Keskkoolis (1963. aasta vilistlane). Järgnesid abielu ja kahe poja sünd.

Edasisest pajatab Helgi ise: “Aga kaua ma ei kannatanud välja seda koduperenaise elu, ja vaja oli ikka kõrgkoolidiplom ka kätte saada, ja siis kui ma olin omaette mõlgutanud mõtteid, et mida teha, kust tööd küsima minna, kuni ülikooli kaugõppes lõpetet saaks – lugesin *Edasist* Laine Kilgi artiklit kui tore, huvitav, vajalik jne on bibliograafide töö. Ei noh, miks mitte ülikooli raamatukogu minulegi mõneks aastaks ... Läksin siis julgust kokku võttes ülikooli kaadrite osakonda, pabistan ukse taga järjekorda oodates, kui astub ooteruumi Elsa Loorits: “Mis sa siin teed? Mine kohe Peebu juurde! Siit sa ei saa midagi!”“

Laine Peebu asemel võttis Helgi vastu küll asedirektor Lea Trikkant, ja vakantset bibliograafi kohta ka parasjagu ei olnud, aga raamatukogusse tööle sai Helgi sellegipoolest. Oli aasta 1971 ja Helgi alustas oma karjääri õpperaamatukogus Elviira Briki käe all. Mõne aja pärast jätkus see õppekirjanduse kojulaenutuses Tiigi tn Siiri Lutsu juhatamisel. Kuuldus naksakast ja naeruhimulisest noorest, kes pere ja töö kõrvalt kõrgkooli lõpetanud (inglise filoloog 1976), jõudis Toomele, kust siis Helje Riives ja Heljo Möller kataloogimisosakonnast Helgit salaja tööpostil piilumas käisid ning leidsid ta liigitajaks igati sobiliku olevat (1978). Selle targa otsuse vilju on liigitajad nautinud juba 25 aastat, seda enam, et lühikese aja jooksul edutati Helgi liigitamissektori juhatajaks.

Aegade jooksul on muutunud poliitilised olud ja vahetunud raamatukogu direktorid. Pliiatsiga trükikaardile kriipsu tõmbamisest on saanud veebipõhise märksõnastiku koostamine, kuid liigitamistöö põhiolemus on jäänud samaks: analüüs ja süntees. Selleks on Helgi alati leidnud tarku ja tublisid töötajaid ning seda tugevatest isiksustest koosnevat kollektiivi oma leebel moel juhtinud. Viimase 10 aasta saavutused väärivad eraldi märkimist: TÜ raamatukogu liigitajad alustasid 1994. aastal esimesena Eestis märksõnastamist elektronkataloogi ja märksõnastiku loomist. Selle tarvis käis Helgi Ameerika Ühendriikide

raamatukogudes õpireisil ja tutvus märksõnastamise teoreetilise baasiga, korraldas märksõnastamise-alaseid seminare, õpetas välja uusi töötajaid ja on tänaseni juhtiv spetsialist normikirjete alal. Tõhusast tööst annab tunnistust fakt, et kolmandik kataloogiotsingust TÜ raamatukogus tehakse märksõna järgi.

Liigitamisosakonna lähedat kollektiivi kadestavad paljud, peod ja piknikud toovad vaheldust argipäeva, nakatav naer ja nali on kõrges hinnas.

Kolleevid soovivad Helgile palju õnne ja jõudu!
Tiiu Tarkpea

MARJU RIKAND 60

Marju Rikand (neiuna Faber) sündis Tartus. Kooliteed alustas ta 1950. a Tartu 2. Keskkoolis, mille lõpetas 1962. a. Pärast keskkooli lõpetamist asus Marju laborandina tööle Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi keemialaboratooriumis. 1967. aastal astus Marju Tartu Riikliku Ülikooli matemaatika-loodusteaduskonda keemia erialale. Diplomeeritud keemik sai temast 1972. a. Kolm järgnevat aastat töötas Marju TRÜ analüütilise keemia kateedris nooremteadurina. 1975. a siirdus ta laboriinseneriks Tartu Ehitusmaterjalide Tehase keemialaboratooriumisse. Pärast tehase

reorganiseerimist töötas ta lühikest aega sealsamas raamatupidamises.

1992. aasta jaanuaris tuli Marju tööle Tartu Ülikooli Raamatukogusse, esialgu ajakirjade lugemissaali. Aasta pärast viidi ta üle loodusteaduste lugemissaali, kus ta sai enda hoolde majanduse, ja mis kõige tähtsam, õpitud eriala – keemiat käsitlevad raamatud. Mõne aasta möödudes sai Marjust loodusteaduste saali vanem, kellena ta töötas lugemissaalide reorganiseerimiseni 2003. a suvel. Siitpeale jätkab ta juba humanitaarteaduste saali vanemana. Ikka jälle uut õppides tuleb siingi kasuks täppisteadlase praktiline mõtlemine, millest nii mõnigi kord on olnud abi olukorra reaalsel hindamisel.

Aastad on Marjut hoidnud – sirge rühi ja kerge kõnnakuga liigub ta meie hulgas. Saladuseks ei ole Marju spordihuvi. Kõiki spordialasid, millega ta varasest noorusest peale tegelenud on ei jõua üles lugedagi. Mõnda võiks siiski mainida: korvpall, suusatamine, võimlemine, kergejõustik. Tantsimine on olnud üks Marju lemmikhobisid. Rahvatantsuharrastus on ta mitmel korral laulu- ja tantsupeole viinud. Kui Marju enam ise tantsupõrandale ei lähe, siis on tal

vähemalt tubli järelkasv olemas – tema pojapoeg on üks Tartu parimaid noori võistlustantsijaid. Tantsukingade kõrval on Marjul alati ka matkasaapad seisnud. Eestimaa on tal risti-põiki läbi rännatud, reisid on viinud Venemaa avarustesse, nii lõuna- kui ka läänekaarde.

Kolleegid imetlevad Marju aeda. 1994. a tagastati talle Tartu lähedal tükk söötis maad. Rohtukasvanud karjamaast on tänaseks saanud tõeline võluaed, mis võiks vabalt konkureerida kauneima koduaia auhinnale. Uskumatu tundub seejuures Marju jutt, et enne 35. eluaastat polnud ta üldse käsi mulda saanud. Ka maa kohal kummuval taevalaotusel on Marju jaoks eriline tähendus: pilved, päike, tähed – kõik nad pälvivad tema tähelepanu, sest aastaid osales ta ülikooli füüsika-astronoomiaringi töös.

Marju on ka teatrisõber. Oli aegu, mil kaks korda nädalas Tartus või kaugelmal teatris käia oli talle harilik asi. Nüüdki jõuab ta teatrisse sagedamini kui teised.

Imetusväärne on Marju sõpruskond. Igalt poolt, kus Marju on õppinud või töötanud, on ta leidnud hulgaliselt sõpru, kellega tal sidemed ka pikkade aastate jooksul ei katke. Marju polekski Marju, kui ta vaikselt, nagu muuseas ei poe-taks, et täna on tal kohtumine kooliõdedega, homme keemikutega jne, jne. Ka raamatukoguteenistusest lahkunud kolleegide hulgas on palju neid, kes nn “M[arju] klubis” osalevad. Marju ise muidugi kostab kõige selle peale oma ta-gasihoidlikul moel, et ei tema pole küll miski eestvedaja, ikka ainult kaasamineja.

Marjul on annet luua enda ümber meeldiv pingevaba õhkkond. Tema suhtu-mine inimestesse on nii lihtne ja vahetu, et see muutub eriliselt külgetõmbavaks. Marju oskab lähedaste kolleegide silmis märgata nii rõõmu kui kurbust, kuid tema osavõtlikkus ei mõju kunagi pealetükkivana. Mööda ei saa ka Marju võrratust huumorimeelest. Seda ei saagi kirjeldada, seda tuleb kogeda.

Marjule meeldivad lapsed. Mis veelgi tähtsam – ta meeldib lastele. Seda saladust ei valda kaugeltki igaüks, et lausa võõradki lapsed tema juurde tagasi kipuvad. Marjul endal on poeg Tambet ja kaks gümnaasiumis õppivat poja-poega, Hendrik ja Hardi, keda nii ettevõtliku ja tegutsemisalt vanaema pärast küll ainult kadestada võib.

Lõpetaksime vana keldi sooviga:

Tõusku tee kohtama sind,

olgu tuul alati puhumas su taga,

paistku päike soojalt su näole,

langegu vihm pehmelt su põldudele.

Heli Luik ja Marianne Tiik

TATJANA ŠAHHOVSKAJA 60

Meie Tanja

Heal meelel ja rikkalikult kostitab Tanja oma lähemaid töökaaslasi kolmel korral aastas: Kristuse ülestõusmise pühal, aasta tähtsaimal, Tatjana nimepäeval ning oma sünnipäeval. Viimasest ta eriti ei hoolikski, aga teeb seda ikka kolleegide pärast. Nii ka viimati, 21. detsembril 2003, mil sünnipäev oli ümmargune. Avalikust tähelepanust Tanja hoiduks, kuid juubeli puhul saadud tunnustus – Tartu Ülikooli väike medal – oli siiski väga meeldiv. Nii soovikski, et ka juubelikirjutis, millega raamatukogu jäädvustab ajaloole oma

tänu teenekale töötajale, oleks Tanjale meeldiv puudutus.

Tatjana kuulub põlvkonda, kellest paljudel tuli koos perega läbi elada aastatepikkused katsumused, kas siis vanemate või iseenda harituse, tõekspidamiste, töökuse, jõukuse või muul põhjusel. Tema ema oli Petseris kooliõpetaja ja isa õigeusu preester. Sõja ajal põgenes pere Lätimaale. 1945. a isa arreteeriti ja ema tuli järgmisel aastal kahe väikese tütrega Elvasse. Pedagoogitööd sai ta aga alles siis, kui oli oma abielu lahutanud. 1954. a vangilaagrist vabanenud isa saadeti asumisele Bondarka külla Siberis. Kahe aasta pärast võeti isa eriarvelt maha ja ta võis jätkata preestrina Tomski linnas. Sinna suundus koos emaga ka Tanja, õde jäi Tartu ülikooli arstiteadust õppima. 1961. a lõpetas Tanja Tomskis keskkooli. Märkus iseloomustuses, et tütarlaps ei kuulu religioossete vaadete tõttu komsomoli ridadesse, sulges pääsu kõrgkooli ja määras edasise saatuse. Lubades Tomskest lahkuda, saavutas Tanja iseloomustuse muutmise ja alustas samal aastal saksa filoloogia studeerimist Tartu ülikoolis. Õpingute lõpetamisele järgnesid 3 aastat tööd saksa ja vene keele õpetajana Pärnu 4. Kesk-koolis.

Nagu hiljem on selgunud, võiks Tatjanal olla minuga 1969. aastast üks kana kitkuda. Kitkunud me teda pole ja ega kanagi õieti ole. Nimelt oli saksa kirjanduse õppejõud Rita Tasa asunud appi ülikooli raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna juhatajale Kaja Noodlale, leidmaks loodavale ametikohale noor saksa filoloog. Tartus kohapeal olles jõudsin mina asjaga ilmselt kiiremini tutvust teha kui teine kutsutu, Tatjana Šahhovskaja Pärnust. See tähendas Tatjanale 8-aastast viivitust KHO-sse jõudmisel, kuid samal ajal väga vajalikku töökogemust raamatukogu kataloogimisosakonnas. Sellele hakkas oluliselt tuginema Tatjana edasine töö vana vene raamatu ja arhiivipäranditega.

Ja nüüd olulisim tema KHO-aastatest. Tatjana Šahhovskaja on ainus kolleeg, kes tunneb meie kogudes leiduvat 16.–18. saj kirillitsatrükist. Nende trüki-kataloogki ilmus 1991. a sellisena, et vääris Fr. Puksoo auhinna. Lisaks meie varadele hõlmab kataloog ka 172 kirillitsatrükist, mis pärast viis aastakümnet kestnud sunnitud võõrsilolekut läksid Tartust tagasi oma päriskoju Petseri kloostrisse. Moskva, ukraina jt varaseid kirillitsatrükiseid on Tatjana tutvustanud konverentsiettekannetes ja artiklites, ka vene vanausuliste käsikirju on ta uurinud ja neist kirjutanud. 19. saj lõpu–20. saj alguskümnendite vene kirjan-dusklassika tuli tal vaatluse alla seetõttu, et väheseid, raamatukogust kaduma kippuvaid trükiseid oli vaja alalhoidmiseks päästa, st tuua KHO-sse.

Kõik need aastad on Tatjana teinud tublit tööd isiku- ja asutusearhiivide arhiveerimisel – viimased poolteist aastakümnet on see olnud tema peamine töö ja ta on sel alal saanud tõeliseks asjatundjaks. Töö professorite Juri Lotmani ja Zara Mintsi käsikirjapärandiga, kõige mahukamaga, vältas neli aastat. See andis rõõmu ja rahuldust uuest töökvaliteedist kirjavahetuse elektroonilise andmebaasi koostamisel. Olenevalt materjalide mahust korrastab Tatjana aastas 4–6 arhiivipärandit, koostab arhiivinimistud ja elektronkataloogis kollektsiooni-, võimalusel ka üksiksäilikute kirjed.

Pikaajalise kogemusega lahendab Tatjana tööprobleeme konstruktiivselt ja kiirelt ning õpetab arukalt teisi. “Range õpetaja” käe all on tehtud elektronkata-loogi autograafide kohta üle 5000 kirje. Tatjana töövõime tõttu on temaga midagi koos tehes, tema kirjatöid toimetades alatasa oht jääda talle jalgu või tema kõrval jänni.

Inimesena on Tatjana abivalmis, sõbralik, ustav, seltsiv ja lõbus kaaslane. Usk ja kaine mõistus aitavad tal tuua ebakindlaid ja õnnetuid tagasi reaalsusse ning maandada nende pingeid. Aga ise maandab ta end kriminaalromaanide lugemisega!

Õnne ja õnnestumisi Sulle, Tanja! Et oleme koos sada puuda soola ära söönud, siis jääd meile ka saabunud elukümnendil ikka Tanjaks. Tatjana või Tatjana Konstantinovna oled Sa vaid väga rangetel või otse vastupidi, eriti helladel hetkedel.

Sõprade nimel Sulle parimat soovides Mare

KAARIN VIIRSLU 60

Meil on vedanud – juba üle kolmekümne aasta töötab meie majas Kaarin Viirslu, asendamatu kolleeg ja isikupärane persoon!

Kohe peale raamatukogunduse ja bibliograafia eriala lõpetamist 1972. aastal TPedIs tuli Kaarin tööle TRÜ Teaduslikku Raamatukogusse, esialgu vanem-, seejärel peabibliograafi, pearaamatukoguhoidja ja vanemraamatukoguhoidjana ning nüüd lihtsalt spetsialisti – raamatukoguhoidjana. Kaarinist rääkides tuleks see ametinimetus kirjutada suure algustähega.

Nagu ta ise kord poolnaljatamisi ütles, et kui tema pensionile peaks minema, siis tuleks kaks uut asemele võtta. Ta on suure töövõimega inimene, kes mitte lihtsalt ei tee palju, vaid ka mõtleb seejuures, kuidas paremini ja arukamalt saaks; kas kõike üldse on mõtet teha ja kui on, siis kuidas kõige targem oleks. Nii on ta olnud mitme uuenduse algatajaks, õppinud kiirelt orienteeruma INNOPAC-is, aidanud süsteemiga harjuda ka endast noorematel. Ikka on tal mõni hea mõte, kuidas tööd efektiivsemalt või kohmakad lahendused arukamalt korraldada.

Esmapilgul võib Kaarin jätta küllaltki kärelda mulje – ta ei ole harjunud vaguralt käsklusi täitma ja kõigega nõustuma. Sel juhul on alati targem oodata, lasta tal toriseda (“Lastagu ometi tööd teha, jälle mingid uued tuuled ja korraldused...”) ja ära kuulata, mida ta ise arvab. Tavaliselt on tema arvamus vägagi arukas, sellest koorub tihtipeale just õige lahendus ja ta hakkab uutest asjadest kinni hoogsamaltki kui algatajad ise. Tulemused ei lase end siis kaua oodata. Muidugi juhul, kui kogu asjal üldse mõtet oli.

Paljudele on ta tuttav oma “lapsukeste” – pisitrükiste kaudu. Korraldas juubilar ju paar aastat tagasi vastava näituse, teenides selle “elutöö” eest osakonna medali, mis näituse avamisel talle ka pidulikult kaela riputati. Töö pisitrükistega oleks aga väärt suurematki autasu kui kolleegide loodud Valge Kirjatähe orden. Kaarini koostatud süsteem pisitrükiste kirjeldamiseks töötab hästi, teisteski raamatukogudes on sellest eeskuju võetud.

Väsimatu sundeksemplaride saamise eest võitlejana on Kaarin tuntud pea kõigis Eesti trükikodades. Tavaliselt piisab trükikoja seaduskuulekaks muutmiseks vaid sellest, et Kaarin telefonis oma nime ütleb. Kiirelt tuleb siis vastuseks: “Me kohe paneme pakid tee...”. Raamatukogu huvide eest seisjana ei pea ta palju ka teise Eestimaa otsa isiklikult kohale minna, et kohapeal sundeksemplari seadust selgitada. Seadus ise on paljuski Kaarini ideede põhjal

koostatud. Nimelt oli Kaarin ERÜ kogude toimkonna sundeksempolari töörihma liige.

Kõigele lisaks on ta hämmastavalt tähelepanelik. Just tema on see, kes poole sõna pealt aru saab, et kolleegil on mure, et nüüd tuleks inimesega rääkida. Ja jutt ei ole mitte haletsev või uudishimutsev, vaid ikka eht-temalikul turgutav, rõõmsameelne, nakatav. Lahket nõuannet saab alati. Hädaldama Kaarin ei kipu, ka siis mitte, kui oleks põhjust.

Mis veel näitab Karini hoolimist ja abivalmidust – kes teine viitsiks jantida raamatukogurahvale “Eesti Entsüklopeedia” tellimisega? Tänu temale saame teatmeteose kätte väga mugavalt ja soodsalt. Paljudele meist on ta justkui teise ema eest, kes ikka abistab, uurib, kuidas me hakkama saame ja kuidas lastel läheb. Kui vaja, siis nagu ema ikka, noomib või kutsub korrale. Ja kui hõrgutavaid küpsetisi ta oskab valmistada!

Kaarin on mõnus kolleeg – abivalmis, vaimukas, huumorimeelne ja asjalik. Üle ega ümber ei saa ka Kaarini nakatavast naerust, mis kaugemale kostab ja kõigil meele heaks teeb.

Palju õnne! Püüame Sinult elurõõmu ja pühendumust õppida!

Kristina Pai ja Signe Bachmann

MERIKE ENNOK 50

Merike Ennok (neiupõlves Salu) sündis Saaremaal. 1974. aastal lõpetas Merike Leisi Keskkooli ja läks õppima Tartu ülikooli eesti filoloogiat. Juba tudengi-ajal tekkis tal soov töötada ülikooli raamatukogus, sest raamatukoguhoidja ametit pidas ta üheks huvitavaimaks. Kuid värskest diplomeeritud noorel õpetajal ei olnud kahjuks võimalik oma unistust kohe ellu viia. Vajadus eesti keele õpetajate järele oli tol ajal nii suur, et haridusministeerium ei lasknudki Merikesel saada raamatukoguhoidjaks, vaid suunas ta Ambla

Keskkooli, kus ta töötas ühe aasta. Pärast abiellumist 1977. aastal kolis ta Tartusse tagasi ning läks tööle Tartu 7. Keskkooli.

Merikese soov saada raamatukoguhoidjaks täitus alles kahe aasta pärast, mil ta asus tööle ülikooli raamatukogu hoiuosakonnas. Kuna Merikese jaoks on alati olnud suur rõõm suhelda ka inimestega, mitte ainult raamatutega, siis hakkas ta kojulaenutuses teenindama. Praegu võtab ta raamatukogu infopunkti lugejaid

vastu, registreerides uusi lugejaid ja jagades informatsiooni. “Teen seda tööd rõõmuga, sest lugejad on meil nii toredad!” – räägib Merike ise.

Kolleegid tunnevad Merikest kui väga täpset ja kohusetundlikku töötajat. Ta on inimene, kelle peale võib alati kindel olla.

Merike, kes praeguseks on juba üle poole elust Tartus elanud, on hinges jäänud ikka saarlaseks. Öeldakse, et saarlased on väga tõsised, pisut kinnised, korralikud ja töökad ning seda kõike Merike kindlasti on. Alati rahulik ja tasakaalukas, võrdlemisi napsõnaline. Oma muresid ja probleeme hoiab ta enda teada, kui küsid – siis vastab, kuid täpselt niipalju, kui vaja. “Kass, kes kõnnib alati omapäi” – ütleb Merike enda kohta. Ka arvab Merike, et tema on tõeline saarlane seetõttu, et kui midagi pähe võtab, siis nagu üks õige saarlane, selle kindlasti ka lõpuni viib.

Nagu õige saarlane armastab Merike õlut, eriti kui kõrval on tema lemmiksoök – mulgikapsad, kuid valmistatuna mitte gaaspliidil, vaid puudega köetavas ahjus.

Kõik me tunneme Merikest kui väga perele, eriti oma kahele tütrele pühendunud inimest. Tütred on tõelised raamatukoguhoidja lapsed – armastavad meeletult raamatuid ja lugemist.

Puhkamas käib Merike muidugi Saaremaal. Ise saarlane, kuid ujuda ei oska. Tõsi küll, see on vist ta ainukene puudus!

Olga Einasto

PEETER OLESK 50

Kuidas portreeterida Peeter Oleskit? Tuleb joonistada ... mjah, see polegi nii lihtne.

Peeter Olesk on kahtlemata karismaatiline isik, kes suhtub alati täie tõsidusega sellesse, mida ta parasjagu teeb. Ning see asi, mida ta teeb, või inimene, kes temaga kokku puutub, saab temalt enamasti mingisuguse impulsi või valgustuse. Siiski ei ole see mõju enamasti otsene või kohene. Ja teinekord ei tarvitse ka üldse mingisugust mõju olla.

Võib-olla kõige olulisem tema juures on see, et ta mõtleb kõik probleemid alati algusest peale ise läbi. Ta ei alusta keskelt ega lase ennast naljalt mõjutada. Ja kuigi selle tõttu võib mõni analüüs tunduda naiivne, on Peeter Oleski puhul tegemist originaalse mõtlejaga, kellel on nii laialdased

teadmised kui selge reaalsustaju. Selline kombinatsioon on iseenesest üsna haruldane. Asendamatu on tema analüüsivõime olukordades, mis on väga sassis või siis täiesti uued. Teadmised ja reaalsustaju tulenevad jälle sellest, et ta on ümbritseva suhtes avatud, pole kaotanud oma tundlikkust ja on jätkuvalt uudishimulik.

Peeter Oleski kohta võib öelda, et tal on Eesti peas. Kirjandusloolasena tunneb ta hästi peaaegu kõigi inimeste elulugusid, kes kunagi eesti keeles kirjutanud. Samuti nende inimeste omi, kes kirjutajatega kuidagi suhelnud. Tema põhjalikule Eesti (või ka maailma) pildile tuleb kindlasti abiks asjaolu, et ta on olnud mitme keerulise valdkonna minister taasiseseisvumisaja kõige olulisemas valitsuses ja võib olla ka see, et tema vanaisa oli Eesti valitsuse minister.

Palju õnne, Peeter Olesk!

soovib koos kolleegidega Toomas Liivamägi

Elu viis meid kokku 1990. aastal. Enne seda tundsin Sind vaid välimuse, kirjatööde ja tudengilegendide järgi. Sinus, toonase rektori nõunikus, hiljem kultuuriministris, kohtasin inimest, kellele *alma mater*'i raamatukogu käekäik väga korda läks. Ja viis aastat hiljem, kui koos kandideerisime raamatukogu direktoriks, ei näinud ma Sinus mitte konkurenti vaid juhti, kellest võib raamatukogule palju tulu tõusta.

Sa oled inimene, kes talitab põhimõttel, kus viga näed laita, seal tule ja aita. Siiras usus, et nii saad tõsisemalt töötada raamatukogu heaks, ülikooli heaks, Eesti heaks või hoida ära mõne piinliku poliitilise intriigi, kandideerid Sa Riigikogusse. Ega Sa ei pettunud?

Poliitik Oleski asemel kuuleb viimasel ajal järjest rohkem kirjandusteadlast Peeter Oleskit. Raamatuinimesena Sa oledki rohkem oma. Usun, et nii suudad Sa jõulisemalt seista vastu arrogantse tõusikluse pealetungile.

Tervist ja jõudu!

Malle Ermel

Peeter Oleski tulekuga oli raamatukogus kohe midagi oluliselt teisiti kui varem – meesdirektor – keda Tartu Ülikooli Raamatukogus teati kui ajalugu. Kahtlemata oli sellel raamatukoguperes oma mõju. Ka direktori ministriminevikul oli oluline tähtsus ja avalikkus hakkas tema läbi meistki rohkem kuulma. Mida enam aga Eesti elu mänguliseks muutus, seda keerukam oli ausal ja otsekohesel kirjandusteadlasel raamatukogu ja ülikooli vahel direktorina seista. Selles seisus sai küll raamatukogu kaitsta, aga mitte oluliselt arendada ja isegi mitte juhtida. Kaitsmise tagajärgi võib tõlgendada erinevalt, kuid kindlasti tehti ära hulk tänuväärset tööd ja on olemas hulk tänulikke inimesi, kellel töö ja leib alles püsisid.

Käsitöökirjade ja haruldaste raamatute osakonnas hoitavatest varadest ja nendega tehtavast tööst pidas ta tuntuvalt lugu, niisama nagu suudeksemplari või uute infoallikate komplekteerimisest, raamatute kataloogimisest, bibliograafiatööst, kogude hoidmisest ja lugeja teenindamisest. Pärast oma direktoriperioodi on Peeter Olesk olnud ülikooli raamatukogule otsekui pooldirektor – seisnud sõnade ja tegudega raamatukogu murede lahendamise eest, püüdnud raamatukoguhoidjat väärtustada seal, kus ühiskond jätab ta märkamata.

Kirjandusteadlasena on ta ehk siiski oma õigemates rööbastest, kuhu ta õnneks siiski ei vaju nii, et inimestes headust või lollust ei märkaks ning sellest vaikiks.

Kultuuriohtlike rumaluste pärast muretsevat südant ja pakitsevat meelt on raske vaigistada, aga neid peab hoidma.

Tervist ja häid tegusid, hea Peeter Olesk!

Mare Rand

Peeter Olesk on minu jaoks eelkõige õpetaja, keda imetlen ja austan. Austasin ja imetlesin teda kui õppejõudu, hiljem kui raamatukogu direktorit või lihtsalt Peeter Oleskit. Kui õpetaja formaalne roll antakse ametkondlikult, siis sisulise rolli ning tegeliku staatuse saavad anda ainult järgijad ehk õpilased lugupidamise ja austuse läbi. Olen alati imetlenud Oleski võimet inimesi austada ja ülendada, sisendada neisse eneseusku ning mõistvust, jagada targutamiseta dialoogi kaudu oma teadmisi. Karismaatilisus, pühendumus, hingesuurus on sõnad, mis teda iseloomustades saavad rikkaliku sisu. Mõtlesin, osav ja vaimukas sõnaseadja, idealist ja romantik.

Tiina Kuusik

KERSTI TAAL 50

26. märtsil, päikselisel kevadpäeval 2003 tähistas Kersti oma esimest juubelit.

Kersti lapsepõlv möödus Põlvamaal Vanakülas. Sealses algkoolis algas ta haridustee, mis jätkus Põlva Keskkoolis. Kuigi kindlat lemmikainet Kerstil ei olnud, ühevõrra meeldisid nii humanitaar- kui reaallained, otsustas ta pärast keskkooli ajalooõpingute kasuks Tartu ülikoolis. Stuudiumi lõpetamise järel töötas Kersti paar aastat ajalooõpetajana Alatskivi

Keskkoolis. Õpetajaameti vastu polnud tal midagi – oli tal ju oma kooliajast mitu suurepärast eeskujut, kes olid selle ameti paeluvaks teinud.

1978. aastal tuli Kersti tööle ülikooli raamatukogusse. Siinne keskkond on pakkunud Kerstile vist peaaegu kõike, mida tema otsiv natuur on soovinud: süvenemist nõudvat bibliograafi- ja uurija tööd, kokkupuudet vanade raamatute ja käsikirjadega ning suhtlemist erinevate inimestega. Töö isikuarhiividega on avardanud silmaringi ja muutnud mitmed seigad Eesti ja ülikooli ajaloos lähedaseks. Ajaloolase ettevalmistus ning bibliograafiatöö kogemus olid põhjustes, miks 1990. a usaldati Kerstile Eesti ajaloo bibliograafia 1918–1944 koostamise juhtimine. Mitmeliikmelisest töögrupist jätkab olude sunnil vaid Kersti. Õnneks on töö lõpusirgel ning varsti võime rääkida Winkelmanni ja Blumfeldt-Loone bibliograafia kõrval ka Taali omast. Kersti sulest on ilmunud ka mitu tuumakat artiklit raamatukogu ja Õpetatud Eesti Seltsi toimetistes.

Kersti on üks usinamaid näituste koostajaid, lemmikteemaks Eesti ja Tartu ülikooli ajalugu. Tema koostatud näituste nimekiri saaks üsna pikk, nimetagem vaid mõned: Õpetatud Eesti Seltsi ja Eesti Kirjameeste Seltsi aastapäevanäitused ning Eesti Raamatu Aasta Suurnäitus “Eesti raamat 1525–1944” Tartus. Mainimata ei saa jätta ka meie ajaloo suurkujudele Friedrich Reinhold Kreutzwaldile, Jaan Tõnissonile jt pühendatud ekspositsioone.

Kersti on ka hinnatud ekskursioonijuht raamatukogu külalistele. Tema suurepärase mälu, sorav jutustamisoskus ja esinemiskindlus ei vea teda kunagi alt – need aga ongi ekskursioonijuhi olulisimad omadused.

Taasloomisest, st 1989. aastast on Kersti tegev Õpetatud Eesti Seltsis, mille juhatusse ta kuulub. Tema hoolde on usaldatud ka seltsi raamatukogu. Aktiivsel osaleb ta Eesti Akadeemilise Muinsuskaitse Seltsi Vilistlasklubi tegevuses.

Kersti paistab tegusana kõikjal silma – alailma suured ajalehe- või raamatuköited kaenla all, näeb teda kõrgeid kingakontsi kõpsutades kiirustamas hoidlast lugemissaali või näitusevitriini juurde. Tema vaim saab kosutust lapsepõlve-

kodust maal. Pole Kersti moodi seal päevi pelgalt päevitades ja mõnuledes mööda saata. Teda näeb aiamaal, heinatööl, taluhoonete vahel – ikka tõtlikul sammul, midagi viies või tuues ...

Soovime talle tervist ja edu igas ettevõtmises!

Kolleevid

JAAN TULMIN 50

Jaan Tulmin on põline tartlane. Ta sündis möödunud sajandi keskel arstide perekonnas. Kooliteed alustas Jaan Tartu 2. Keskkoolis. Noormehel olid laiad humanitaarsed ja kultuurihuvid, mille tõttu asus ta peale kooli lõpetamist edasi õppima Viljandi Kultuuriakadeemiasse (tol ajal Viljandi Kultuurikool).

Esmakordselt tuli Jaan Tulmin TÜ raamatukogusse tööle 1984. aastal praktikandina. Hiljem, noore spetsialistina töötas ta mitmes osakonnas, kuid lõpuks tões, et tema hing kuulub hoiuosakonnale, sest seal olid raamatud kõige lähemal. Nii sai Jaanist “fondikas”. Siin leidis Jaan endale mitte ainult huvitavaid raamatuid ja südamelähedase töö, vaid ka südamelähedase inimese – abikaasa Elo. Nad tähistasid juba 18 aastat kooselu. Jaan on väga hoolitsev isa Nelele ja võrratu vanaisa Jacobile ja Ele-Liisile.

Oma töös on Jaan alati väga põhjalik ja kõrge vastutustundega. Juba palju aastaid tegeleb ta ajalehtede koguga ning oskab teha seda võib-olla pisut kuiva ja rutiinset tööd innukalt ja loominguliselt. Möödunud sügis tõi Jaanile uue väljakutse – ta hakkas korraldama uuenenud ajalehtede saali tööd. Alati tasakaaluka, tähelepaneliku ja asjatundlikuna on Jaan pälvinud kaastöötajate lugupidamise.

Jaan on tõeliselt intelligentne inimene, tema teadushimu ja mitmekülsust võib ainult imetleda. Iseseisvalt läbis Jaan kaks matemaatika ülikoolikursust. Nüüd on ta kolleegide lastele füüsikas ning matemaatikas põhikonsultant ja järeleaitaja. Jaan on ka teatrihuviline ja džassiarmastaja. Tema lemmikautoriteks on Kafka ja Pirandello ning eeskujuks Einstein jt suured teadlased.

“Passiivselt” (nagu ta ise tagasihoidlikul moel armastab mainida) loeb Jaan inglise, prantsuse ja saksa keeles ning püüab omandada ka tiibeti keelt.

Juba noorpõlvest tegeleb Jaan jooga ja hiina võimlemisega ning käib ka praegu mitu korda nädalas trennis. Ta oskab ka tantsida, sest läbis kunagi rahvatantsukursused. Ning ujub väga hästi ja on suurepärane laste ujumisinstruktor.

Jaan on väga looduslähedane inimene. Ta võib tundide viisi korjata metsvaarikaid. Ja teeb suvilas ise kõik kompotid!

Kuid Jaani kõige suurem huvi on orientalistika. Ta kuulub Eesti Tiibeti Seltsi juhatusse. Ta on püsiklient Kopenhaageni raamatukogus, kust tellib budistlikku kirjandust. Ja Jaani suurim unistus on käia kunagi Tiibetis.

Soovime südamest, et see unistus kindlasti täituks! Palju õnne ja tervist, ning kasutades ka budistlikke märksõnu – vabaneda sansaarast ja saavutada nirvaana! Et elutee oleks alati kaheksaosaline: õigete vaadete, kavatsuste, kõnede, tegude, püüdluste, eluviisi, mõtlemise ja keskendumisega – nagu õpetas Buddha!

Olga Einasto

MEENUTAME**TIINA SEPP *in memoriam***

3.11.1919–15.9.2003

Paljude jaoks tähendab raamatukogutöötaja inimest, kes seisab laenutusleti taga. Suures raamatukogus, nagu seda on Tartu ülikooli oma, on ametis neidki, kellega raamatukogukülastaja isiklikult ei kohtu, küll aga tema töö kaudu. Üks neist on kunstnik-kujundaja, kellena Tiina Sepp aastakümneid töötas.

Tiina Sepp sündis 3. novembril 1919. a Rakveres. 1940. a lõpetas ta Tartu Kommertsikooli. Endale ja emale masinakirjutajana elatist teenides alustas ta 1943. a sügisest maaliõpinguid Tartu Kõrgemas

Kunstikoolis “Pallas”. Kunstiõpingud jätkusid kuni 1949. a sügiseni Tartu Riiklikus Kunstiinstituudis.

1951. aasta novembris tuli Tiina Sepp tööle ülikooli raamatukogusse. Mõnda aega oli tema põhitööks võõrkeelsete raamatute kohaviidastamine. Tasapisi asendus see kunstnikutööga – siltide, kuulutuste, näituste, auaadresside ja raamatukogu väljaannete kujundamine – erinevate ametinimetuste all. Mäрге “kunstnik-kujundaja” ilmus tema tööraamatusse mõni aasta enne pensionile saatmist 1993. a veebruaris.

Tiina peale võis alati kindel olla – kõik sildid, plakatid, käsikirjad said valmis õigeaks ajaks. Ka need, mis jõudsid kunstniku käe alla “11. tunni 59. minutil”. Ta võlus oma elegantsi ja huumorimeelega. Aga vahel võis paindumusega jahmatadagi.

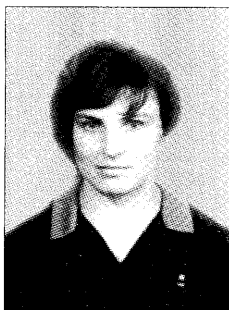
Ta armastas kunsti, joonistas ja maalits rõõmuks enesele või meeleheaks sõpradele. Ta pidas kalliks lapsepõlvekodu Virumaal, kodulinna Tartut, “Pallast” ja ülikooli raamatukogu. Väga kõrgelt hindas ta oma õppejõudu Ado Vabebet.

Hoides käes mõnd raamatukogu nende aastate trükist või sünnipäevakaarti, mis mõõdult väike kunstiteos, mõtleme Sulle, Tiina ...

Kolleevid

MARI TAMM *in memoriam*

25.11.1939–24.05.2003

Mari Tamm sündis 25. novembril 1939. a Tartumaal Avinurme vallas Tammsaare külas. Lõpetanud Mustvee 1. Keskkooli 1958. a, jätkus Mari haridustee Viljandi Kultuurharidustöö Koolis. 1962. a astus Mari Tartu Riikliku Ülikooli ajaloo-keeleteaduskonna bibliograafia osakonda. Kuna 1964. a viidi bibliograafia kui eriala Tartust Tallinna Pedagoogilisse Instituuti, siis lõpetaski ta 1967. a Tallinnas.

Tartu Ülikooli raamatukogusse tuli Mari 1968. a, esialgu ta töötas teenindusosakonnas, aastatel 1969–2000 kataloogimisosakonnas ja retrokataloogimisosakonnas.

30 aastat oma elust andis Mari Tamm kataloogimisele, tema tööks oli pikka aega üsna rutiinne venekeelse trükikaardi kohandamine ülikooli raamatukogu kataloogide tarbeks. Viimastel aastatel kataloogis ta välismaiseid dissertatsioone ja TÜ auhinnatöid. Oma kauni ühtlase käekirjaga on Mari end põlistanud meie raamatukogu kaartkataloogides.

Mari oli maalaps. Eestlasele omaselt visa, äärmuseni tööriigaja. Omal ajal nädalateks vabatahtliku kolhoosi minekuga säästis just tema teisi sellest sunniviisilisest šeflusest. Vahel räägitakse Mari kange karakteristki, tõe ja õigluse nimel ei kartnud ta minna lõpuni, paraku kaotadeski. Mari oli vähenõudlik, ootas aastaid Tartusse oma korterit. Töötades päevi ja tunde ette, mida alati ei mõistatud, sõitis ta rõõmuga oma armsasse maakodusse, kus teda ootas ema, sageli ka vend.

Loomult oli Mari küllaltki kinnine inimene, rohkem oma töö pärast mureseja, aga ta hinge võis paotada loodus või kirjandus. Loetust rääkis ta vaimustunult. Juba raamakogust ära (koondati veebruarist 2000), talviti Tartus elades, astus Mari ikka aeg-ajalt sisse oma vanu kolleege vaatama. Tuli tervise halvenedeski ...

Mari Tamm suri 25. mail 2003. a. Ta põrm tuhastati ja maeti Lohusuu kalmistule ema kõrvale.

Kolleegid

UURIMUSI

TEENUSE KUJUNDAMISEST ÜLIKOOI RAAMATUKOGU TEENUSTE KONTSEPTUAALSE MUDELINI

Mare-Nelli Ilus, Tartu Ülikooli Raamatukogu

Aira Lepik, Tallinna Pedagoogikaülikool

Sissejuhatuseks

Ülikooliraamatukogu põhiülesanne on õppe-, teadus- ja arendustegevuse toetamine informatsiooni kättesaadavaks tegemise ja vahendamise kaudu ning töö- ja õpikeskkonna loomine. Ülesande muudab keerukamaks uute meediakanalite tekkimine ja nende üha laienev kasutamine teadusinformatsiooni vahendajatena. Liikumine virtuaalse õpikeskkonna suunas on ilmne ning ülikooliraamatukogu vajab järjest suurenevat hulka kaasaegsel info- ja kommunikatsioonitehnoloogial baseeruvaid teenuseid. Seetõttu otsitakse uusi meetodeid oma traditsioonilise rolli täitmiseks, mis omakorda eeldab raamatukogutöötajatelt teadmisi äritegevusest, turundusest ja läbirääkimiskunstist, et teha edukat koostööd erinevate infotööstuse ja -levi organisatsioonidega.

Eelnev ajendas Tallinna Pedagoogikaülikooli (TPÜ) infoteaduste osakonna raamatukogunduse õppetoolis ja Tartu Ülikooli Raamatukogus (TÜR) läbi viima ühisuurimust “Ülikooliraamatukogu teenuste kontseptuaalne mudel”*, mille põhiseisukohtadele ja tulemustele tuginebki käesolev kirjutis. Uurimuse eesmärk oli ülikooliraamatukogu teenuste kontseptuaalse mudeli loomine ja selle analüüsimine ülikooliraamatukogu lugejateenindussüsteemis. Uurimuses keskenduti Tartu Ülikooli Raamatukogu näitel ülikooliraamatukogu lugejateenindusele ning eelkõige selle ühe osa – teenuste kompleksi – kujundamisele.

Uurimuse teoreetilises osas pöörati põhitähelepanu turunduse planeerimisele ja turundusmeetmetiku käsitlemisele rõhuasetusega teenuste kujundamisele. Empiirilises osas käsitleti komponente, mis on autorite seisukohalt vajalikud ülikooliraamatukogu teenuste kujundamiseks. Loodud ülikooliraamatukogu

* Uurimus põhjal koostas ja kaitses (2. juunil 2004) TPÜ infoteaduste osakonnas M.-N. Ilus magistritöö “Ülikooliraamatukogu teenuste kontseptuaalne mudel”, juhendaja prof. A. Lepik. Magistritööga on võimalik tutvuda TÜR-is ja TPÜ õpperaamatukogus.

teenuste kontseptuaalne mudel näitab valitud komponente omavahelises seoses. Mudeli hindamiseks viidi läbi ekspertküsitlus.

Käesolevas artiklis käsitletakse teenuse turundust raamatukogu kontekstis, antakse ülevaade turundustegevuse planeerimisest ülikooliraamatukogus, esitatakse ülikooliraamatukogu teenuste mudel ning analüüsitakse seda ekspert-hinnangutele tuginedes.

Teenuste turundus raamatukogu kontekstis

Lugejateeninduse analüüsimisel ja modelleerimisel on mitmed raamatukogunduseuurijad kasutanud turundusmeetmetiku komponente – K. Whittaker sedastab peale teenuse veel personali, teeninduskeskkonda, aega, raha ja rahulolu (Whittaker 1993), D. Weingand kirjeldab teenust, hinda, kohta, kommunikatsiooni ja hindamist (*evaluation*) (Weingand 1999), K. Hoffman ja J. Bateson käsitlevad teenust, hinda, kommunikatsiooni, teenuse materiaalsel kaasust, inimesi ja kvaliteeti (Hoffman, Bateson 2002).

Põhjalikumalt analüüsisid raamatukoguteenuseid C. Pinder ja M. Melling, kes lähtuvad kliendi rahulolust raamatukoguteenusega ning rõhutavad seitset mõjufaktorit:

- **toode**, mida omakorda saab avada läbi usutavuse (*credibility*; raamatukogu maine informatsiooni, teadmiste, õppevahendite ja abi pakkumisel) ja mõistmise (*understanding*; kliendi vajaduste ja keskkonna tundmine)
- **toetus**, mis väljendub kättesaadavuses (*availability*; abivahendid peavad olema hästi nähtavad, selgelt märgistatud ja kergesti kasutatavad)
- **koht**, mida on võimalik käsitleda järgnevates tähendustes: juurdepääs (*access*; asukoht ja aeg peavad vastama klientide vajadustele), turvalisus (*security*; kliendid peavad ennast tundma hästi ja turvaliselt), materiaalsus (*tangibles*; nii hoone, sisustus kui ka materjalid peavad olema otstarbekohased ja kliendile vajalikud)
- **inimesed**, keda iseloomustab vastutulelikkus (*courtesy*; viisakas ja nõuetekohane käitumine klientidega), sõbralikkus (*friendliness*), abivalmidus ja osavõtlikkus klientide suhtes
- **materiaalne kaasus**, millega kaasnevateks mõisteteks on välimus (*appearance*; raamatukogu ja töötajate väljanägemine ja imidž), õhkkond (*atmosphere*; peab olema sõbralik ja kutsuv), puhtus (*cleanliness*; nii kogud kui ka lugejate tööpiirkond peavad olema puhtad), mugavus (*comfort*; nii füüsiline keskkond kui ka üldine atmosfäär peab olema mugav)
- **protsess**, mida iseloomustab usaldusväärsus (*reliability*; usaldusväärsed tulemuslikud teenused), kommunikatsioon (*communication*; personali

suhtlemisoskus, märkide ja juhendmaterjalide selgus) (Pinder, Melling 1996: 12–13).

Käesolevas uurimuses käsitleti ülikooliraamatukogu turundusmeetmestiku komponentidena teenust, hinda ja teisi teenusega seotud kulusid, kohta ja aega, turunduskommunikatsiooni ja koolitust, inimesi ja teenuse materiaalselt kaasust.

Teenuse kujundamist (*service design*) tuleb käsitleda ülesannete kompleksina. C. Lovelock ja L. Wright soovivad kujutada teenuseid visuaalselt, võttes logistikast üle nn protsessi kaardistamise metoodika (*process mapping*). Turunduses tähendab see teenuse projekti (*service blueprint*) koostamist. Visuaalsel kaardil (*visual map*) on järjestatud teenuse pakkumiseks vajalikud tegevused, eristatud on eesliini (*frontstage*) ja tagaliini (*backstage*) tegevused ja nendevahelised seosed (Lovelock, Wright 2002: 153). Kirjeldatakse nii kliendi kui ka teenindajate tegevust. Kaardil on selgesti eristatavad põhiteenus(ed) ja kergendavad teenused. Iga nimetatud tegevuse puhul peavad olema välja selgitatud kliendi vajadused, ootused ning need kirjeldatud. Eraldi märgitakse kaardil ära kriitilised kohad, kus teenuse ebaõnnestumise oht on kõige suurem. Visuaalset plaani saab kasutada olemasoleva teenuse kirjeldamiseks või ka uue teenuse disainimiseks. Samuti peaks plaani koostamine andma ideid teenuse parandamiseks ja arendamiseks. Nende tegevuste jaoks, mis nõuavad ajamäärangut (nt ooteaega teenuse eri etappide vahel), nõudeid teenindajate ja klientide vaheliseks suhtlemiseks, tehnilise protsessi läbiviimist, peavad olema kehtestatud standardid (Lovelock, Wright 2002: 155). Tunnustatud standardite, milles sisalduvad paljude sarnaste organisatsioonide kogemused, kasutamine lisab teenusepakujale usaldusvärsust. Kõige üldisemalt sisaldavad standardid üldinfot teenuse kohta, nõudeid teenusele, tellimuste vastuvõtmise ja täitmise kirjeldust, teenuse eest tasumise korda, kaebuste esitamise ja nende lahendamise korda, organisatsioonipoolsete eksimuste heastamist ja tagasiside võimalusi klientidele. Kui kavandamisprotsessis järgitakse kindlaid kvaliteedinõudeid, on suurem tõenäosus, et teenus vastab lõpptulemusena kliendi ootustele.

Tavaliselt ei paku teenindusettevõtted ja organisatsioonid mitte ühte teenust, vaid teenuste kompleksi (*service package*). C. Lovelock ja L. Wright eristavad teenuste kompleksis: põhiteenuseid (*core product*) ja toetavaid teenuseid (*support services*) (Lovelock, Wright 2001: 29). Samas aga rõhutab C. Grönroos, et juhtimise seisukohast on siiski oluline eristada kolme teenuste gruppi:

- põhiteenused (*core service*) on turul olemise põhjuseks (näiteks, hotellide jaoks on see majutusteenus ja lennufirma jaoks transporditeenus).

- kergendavad teenused (*facilitating services*) teevad võimalikuks põhi-teenuste tarbimise (näiteks, registreerimine on vajalik nii hotellis kui ka lennureiside pakkumisel).
- toetavad teenused (*supporting services*), mis ei ole otseselt vajalikud põhi-teenuste tarbimiseks, vaid pigem konkurentsivõime saavutamiseks (näiteks, mängud ja äratuskella helinad mobiiltelefonides) (Grönroos 2000: 166).

Ülikooliraamatukogudes tulenevad põhiteenused organisatsiooni põhikirjast – raamatukogude jaoks on klassikalisteks põhiteenusteks olnud teavikute kättesaadavaks tegemine ja infoteenused.

Turundustegevuse planeerimine ülikooliraamatukogus

Uurimuses piiritleti turundustegevuse planeerimine lugejateeninduse kavandamisega ülikooliraamatukogus. TÜR-is vastutab selle eest teenindusvaldkonna juht, kuid dokumentide väljatöötamine toimub koostöös teenindustoimkonna liikmetega (esindajad igast teeninduspunktist). Teenindustoimkonna ülesanneteks on:

- teenindusstrateegia (sh teenuste) väljatöötamine
- lugejateenindust reguleerivate juhendite väljatöötamine ja kinnitamine
- lugejateeninduses esinevate probleemide läbivaatamine ja lahenduse leidmine.

Teenindusvaldkonna töö juhtimise aluseks on kolmeastmeline planeerimine: eesmärkide seadmine, strateegia kujundamine ja tegevusplaani koostamine. Teenindusvaldkonna töö planeerimise ja läbiviimise eest vastutab valdkonna juht.

Organisatsiooni kui terviku juhtimise seisukohalt on oluline jälgida, et kõigi valdkondade plaanid ja tegevused oleksid omavahel kooskõlastatud ning tasakaalus. Planeerimise etapis on vajalikud eri tasandite vahel läbirääkimised, vastutajate määramine ja ülesannete täitmise kontrollimehhanismi kehtestamine. TÜR-is on raamatukogunduslike ja raamatukogu tegevust puudutavate küsimuste arutamiseks ja lahendamiseks direktori korraldusega moodustatud arenduskogu.

Üldjuhul algab planeerimine missiooni ja visiooni määratlemisest. Ülikooliraamatukogudel on see reeglina fikseeritud juba raamatukogu arengukavas.

TÜRi arengukava kontseptsioon (2002–2005) sätestab missiooni järgmiselt:

- olla akadeemilisele kogukonnale usaldusväärne ja loov koostööpartner, võimaldades juurdepääsu informatsioonile nii ülikoolis kui ka globaalses ulatuses

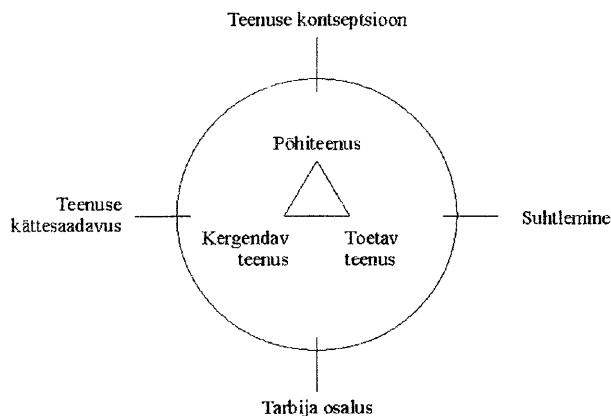
- valides, kogudes, korraldades ja säilitades informatsiooni lähtuda oma tänaste ja tulevaste kasutajate vajadusest.

Raamatukogu missioon on aluseks TÜR-i teeninduseesmärkide ja -strateegia koostamisel.

Ülikooliraamatukogu teenindusstrateegia loomisel peeti vajalikuks käsitleda järgmisi aspekte: raamatukogu positsioon teenuste pakujana, lugejate sihtgrupid, turu segmenteerimine, lugejauuringute läbiviimise vajaduse väljaselgitamine ja läbiviimise korra sisseseadmine ning turundusauditi läbiviimine. Uurimuse seisukohalt osutus ülikooliraamatukogu konteksti sobivaimaks tunnustatud turundusteoreetiku C. Grönroosi laiendatud teenuse pakumise mudel (*The Augmented service offering*) (Grönroos 2000: 168). Mudel näitab teenuse loomist nii, et arvestatud on tehnilise ja funktsionaalse kvaliteediga. Üheks teenuste pakumise mudeli põhitingimuseks on kliendikesksus, mis tähendab arvestamist sellega, et teenused tekivad kliendi osalusega protsessis.

C. Grönroos eristab teenuste pakumisel järgmisi aspekte:

- teenuse kontseptsiooni (*service concept*) arendamine
- teenuste kompleksi (*basic service package*) arendamine (peab tagama teenuse tehnilise kvaliteedi)
- laiendatud teenuse pakumine (*augmented service offering*) (peab tagama teenuse funktsionaalse kvaliteedi) (Grönroos 2000).
-

Joonis 1. Laiendatud teenuse pakumine Grönroosi järgi (Grönroos 2000: 168)

Uurimuse käigus loodud ülikooliraamatukogu teenuste kontseptuaalne mudel koosneb viiest põhikomponendist ja teenuste pakkumise tulemusena tekkivast tagasisidest sihtrühmadelt.

Nendeks komponentideks on:

- **sihtgrupid** – nende vajadused ja soovid on teenuste kujundamisel esmase tähtsusega
- **mõjutegurid** – mõjutavad ülikooliraamatukogu teenuste kujundamist, jagunevad ülikoolipõhisteks ja raamatukogupõhisteks
- **teenuse kontseptsioon** – sisaldab teenuste kompleksi kujundamise ja teenuse funktsionaalse kvaliteedi tagamise põhimõtteid
- **teenuste kompleks** – sisaldab põhiteenuseid, kergendavaid teenuseid ja toetavaid teenuseid (vt Lisa).

Tuntud raamatukogunduseuurija P. Brophy kinnitab, et üks olulisemaid asjaolusid ülikooliraamatukogude puhul on nende täielik sõltuvus institutsioonist, kellele ta kuulub. Tema arvates peab ülikooliraamatukogude teenuste loomisel arvestama ülikooli tüüpi ja ajaloolist traditsiooni, ülikooli raamatukogu ajaloolist traditsiooni, ülikooli arengukava, ülikooli erialaraamatukogude süsteemi, ülikooli õppesüsteemi, ülikoolis kasutatavaid õppemeetodeid, üliõpilaste, õppejõudude/teadurite arvu jne (Brophy 2000). Selline eristamine on väga asjakohane ja nimetatud komponendid mõjutavad nii raamatukogu tervikuna kui ka pakutavaid teenuseid. Eelnevast tulenevalt eristatakse ülikooliraamatukogu teenuste kujundamisel järgmised mõjutegurid:

- **ülikoolipõhised komponendid** – ülikooli ajalooline traditsioon, ülikooli erialaraamatukogude võrk, ülikooli õppemeetodid, ülikooli arengukava
- **raamatukogupõhised komponendid** – raamatukogu ajalooline traditsioon, raamatukogu kogud, raamatukogu põhikiri, Eesti raamatukogude võrk.

Erialakirjanduse ja ülikooliraamatukogude tegevuse põhjal võib öelda, et kahe raamatukogu põhiteenuse – teavikute kättesaadavaks tegemise ja infoteenuste – suhtes on nii raamatukogunduseuurijad kui ka praktikud üksmeelsed.

M. Bucklandi käsitleluse järgi on raamatukoguteenuse põhiolemus raamatute lugemiseks kättesaadavaks tegemine (*providing books to be read*) ja infootsing (*retrieval*) (Buckland). Sama kinnitab K. Whittaker, kelle väitel on raamatukoguteenused traditsiooniliselt jagatud teatmeteenistuseks (*reference*) ja laenu- tuseks (*lending*) (Whittaker 1993). P. Brophy eristab ülikooliraamatukogu teenuste loomisel järgmisi valdkondi:

- õpikeskkond (*the learning environment*)
- teatmeteenistus ja päringutele vastamine (*reference and enquiry services*)
- juurdepääs informatsioonile (*access to information*)
- erivajadustega lugejate teenindamine.

Ta rõhutab, et laenutusteenus on jätkuvalt ülikooliraamatukogu põhiteenus (Brophy 2000), M. Gorman defineerib aga kogu raamatukogundust läbi teenuse: “Iga aspekt raamatukogunduses, iga tegevus, mida teeme raamatukoguhoidjana, peaks olema mõõdetav teenuse tähenduses” (Gorman 2000: 75).

Uurimuses on käsitletud Tartu Ülikooli Raamatukogu põhiteenustena:

- teavikute kättesaadavaks tegemist
- infoteenuseid
- kasutajakoolitust.

Teenuste juhtimise (sh arendamine, korraldamine jne) seisukohalt on otsustavaks põhiteenuste jagamine väiksemateks üksusteks, võttes eeskujuks A. Perensi teenuste liigituse gruppideks, liikideks ja variantideks (Perens 1998). Näiteks TÜR-i kõige mahukam põhiteenus – teavikute kättesaadavaks tegemine – sisaldab kuut teenusegruppi: trükiste laenutamine, käsikirjade ja visuaalteavikute laenutamine, *on-line* teavikute kättesaadavaks tegemine, digitaalsete teavikute laenutamine, audio-videomaterjalide laenutamine, mikrokandjate laenutamine, raamatukogude vaheline laenus. Rühmitamise aluseks on võetud infokandja formaat. Raamatukogu ülesanne on kõigi infokandjate kättesaadavaks tegemine. Selline struktureerimine annab võimaluse omada selget ülevaadet:

- vajaminevast ressursist (personal, infotehnoloogia, ruumid jne)
- erinevate sihtgruppide võimalustest teenust kasutada
- personali väljaõppe vajadusest.

Teenuste kompleksi kirjeldamise vajadust rõhutavad paljud raamatukogunduse uurijad (Whittaker 1993; Coote, Batchelor 1997; Brophy 2000). Missuguseid kergendavaid või toetavaid teenuseid pakkuda, sõltub raamatukogu prioriteetidest, ressursist, ärielistest kaalutlustest jms. Igal juhul on tegemist lisaväärtusega raamatukogu lugejatele. Hoiduda tuleks aga toetavate teenuste liialdamisega ärielistel eesmärkidel. Äriettevõtted on sageli nende pakkumisega raamatukogule aktiivsed (nt erinevad joogiautomaadid), kuid sellistel puhkudel peaks põhjalikult kaaluma pakkumise sobivust raamatukogu keskkonda. Raamatukogu-

teenuste struktureerimine põhi-, kergendavateks ja toetavateks teenusteks annab võimaluse saada ülevaade:

- kõigist raamatukogus pakutavatest võimalustest
- kas kõik vajalikud põhiteenust kergendavad teenused on olemas
- kas pakutavad toetavad teenused on sobivad raamatukokku või oleks midagi vaja lisada või ära jätta.

Teenuste süstematiseerimise aluseks võivad olla mitmesugused vajadused, seetõttu ei saa olla ühte ja ainuõiget struktureerimise viisi. Üldist loetelu on võimalik kasutada alusena näiteks erinevatele sihtgruppidele teenuste tutvustamiseks raamatukogu koduleheküljel jne.

Ülikooliraamatukogu teenuste kontseptuaalne mudel

Tartu Ülikooli Raamatukogu näitel

Sagedamini ongi raamatukogunduseuurijad modelleerinud raamatukogu kui terviku funktsioneerimist. R. Vihalem kinnitab, et “modelleerimine on universaalne meetod ja seda on põhimõtteliselt võimalik kasutada eranditult kõigi objektide ja nendega toimuvate muutuste uurimiseks” (Vihalem 1979: 101) ja lisab: “Mudel rajatakse empiiriliste ja teoreetiliste andmete piiratud kogumile” (Vihalem 1979: 105).

Turunduse põhimõtteid aluseks võttes on D. Weingand loonud mudeli *Ühendatud planeerimis- ja turundusüsteem* (*The combined planning and marketing systems*) (Weingand 1999: 17), mis näitab teenuste kohta raamatukogu turundussüsteemis, kuid teenuse enda (nt teenuste kompleksi erinevad osad) jätab detailsemalt avamata. K. Whittaker on kujutanud lugeja suhet raamatukoguga ja protsesside kulgemist ning lugeja soovide rahuldamist diagrammina, näidates traditsioonilise raamatukogu toimimist (Whittaker 1993: 3).

Otseselt raamatukoguteenuste modelleerimise alaseid käsitlusi ei ole käesoleva kirjutise autorid erialakirjandusest paraku leidnud. Erandliku näitena võib tuua D. Weingandi, kes on P. Kotleri põhimõtet toote kolmest aspektist – põhiosa (*core*), toote materiaalne osa (*tangible product*) ja täiendatud osa (*augmented product*) adapteerides – loonud nn toote kontseptsiooni mudeli (*The “Apple” Concept of Product*).

Ülikooliraamatukogu teenuste kontseptuaalse mudeli loomisel tulemuseni jõudmiseks pidi läbi töötama mitmeid mudeleid. Nii turunduseuurijate kui ka raamatukogunduseuurijate poolt on pakutud selleks erinevaid võimalusi (D. Weingand, K. Whittaker, P. Brophy, C. Grönroos). Koostatud mudeli komponentideks valiti sihtgrupid, ülikoolipõhised ja raamatukogupõhised mõjutegurid,

teenuse kontseptsioon (teenuste kompleksi kujundamise põhimõtted, teenuse funktsionaalse kvaliteedi tagamine) ja teenuste kompleks (põhiteenused, mis jagunevad gruppideks, liikideks ja variantideks), samuti kergendavad ja toetavad teenused. Tartu Ülikooli Raamatukogu teenuste mudeli aluseks kujunesid järgmised komponendid (vt Lisa):

- **sihtgrupid** — TÜR-i lugejate sihtgruppideks on TÜ õppejõud, üliõpilased (sh magistrandid, doktorandid), avatud ülikooli üliõpilased, teenistujad; TÜ lepingupartneriteks olevate teiste Eesti ülikoolide õppejõud ja üliõpilased (Eesti Põllumajandusülikool, Balti Kaitsekolledž, Kaitseväe Ühendatud õppeasutused jne); erivajadustega üliõpilased; muud lugejad
- **mõjutegurid** – autorid on kasutanud osaliselt P. Brophy seisukohta ülikooliraamatukogu teenuseid mõjutavatest komponentidest, kuid loetelu sisaldab ka komponente, mis on olulised üle-Eestilises kontekstis (nt Eesti raamatukoguvõrk)
- **teenuse kontseptsioon** – selle komponendi puhul on kõige olulisem põhiteenuste kindlaksmääramine. Autorite arvates peaksid nendeks ülikooliraamatukogus olema teavikute kättesaadavaks tegemine, infoteenused ja kasutajakoolitus
- **teenuste kompleks** – kuna arvestada tuleb paljude sihtgruppide vajadustega, eriilmeliste, erinevas keskkonnas (füüsiline, elektrooniline), paljudes teeninduspunktides pakutavate, teenindajatelt erinevat väljaõpet nõudvate teenustega, peeti vajalikuks need omakorda süstematiseerida gruppideks, liikideks ja variantideks.

Detailsema rühmitamise vajadus on eriti ilmne kõige laiaulatuslikuma teenuse, teavikute kättesaadavaks tegemise puhul. Kergendavad teenused abistavad põhiteenuste läbiviimist. Selles osas võib raamatukoguti olla erinevus suur, sest näiteks TÜR-is kergendava teenusena nimetatud lugejakaardi ettenäitamine raamatukogusse sissepääsemisel ei ole siin alati kohustuslik olnud. Toetavad teenused loovad lugejatele lisavõimalusi ja raamatukogul on otstarbekas kasutada kõiki võimalusi. Teenuste funktsionaalse kvaliteedi tagamiseks on autorid pakkunud turundusmeetmetiku komponentide analüüsimist ja teinud seda TÜR-i vaatepunktist lähtuvalt.

Sihtgruppidele osutatavate teenuste puhul peab rõhutama tagasiside vajalikkust, mis ei ole eraldi komponendina välja toodud, kuid näidatud on seos teenuste ja sihtgruppide vahel. Tagasiside mehhanismid on vajalikud teenuste kvaliteedi jälgimiseks ja lugejate nõudluse kindlakstegemiseks.

Ülikooliraamatukogu teenuste mudel ekspertide hinnanguis

Välja töötatud ülikooliraamatukogu kontseptuaalse mudeli komponentide hindamiseks ja analüüsimiseks koostati ekspertküsimustik ja sellele paluti vastata valitud ekspertgrupil. Nii loodud mudel kui ka ekspertküsitlus käsitlevad ülikooliraamatukogu üldiselt, kuid sihtgruppide ja pakutavate teenuste grupeerimise näitena on ära toodud TÜR-i sihtgrupid ning pakutavad teenused.

Käesoleva ekspertküsitluse läbiviimisel on kasutatud M. Meuseri ja U. Nageli (Meuser, Nagel 2002) seisukohti. Uurimuses on lähtutud põhimõttest, et ekspert:

- esindab mingit gruppi või valdkonda
- tunneb protsessi
- omab tegevusvaldkonnas otsustamisõigust või mõjuvõimu.

Ekspertgrupi valikul lähtuti ka D. Weingandi n-ö huvigrupi põhimõttest, mille alusel raamatukogu tuleviku planeerimisel lähtutakse kõigist ülikooliga otseselt seotud huvigruppidest – erineva õppetaseme üliõpilased, akadeemiline ja tugi-personal, raamatukogu personal (Weingand 1998). Seega valiti ekspertgruppi Tartu Ülikooli (õppeprorektor, ülikooli nõukogu, raamatukogu nõukogu ja üliõpilasesinduse esindajad) ja Eesti avalik-õiguslike ülikoolide raamatukogude esindajad (lugejateeninduse eest vastutajad) ning O. Lutsu nim Tartu Linna Keskraamatukogu, Tartus asuva suurima eraülikooli *Audentes Mainori* ja Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonna esindaja. TÜ ekspertide puhul eelistati isikuid, kes täitsid ülikoolis mitmeid ülesandeid, näiteks korraline professor, kes on ka raamatukogu nõukogu liige. Kokku valiti kaksteist eksperti, kellel paluti vastata kümnest küsimusest koosnevale struktureeritud küsimustikule.

Läbiviidud ekspertküsitluse eesmärk oli välja selgitada:

- kas pakutud teenuste kontseptuaalse mudeli komponente on vaja kasutada ülikooliraamatukogu teenuste kujundamisel
- ülikooliraamatukogu lugejate sihtgrupid
- ülikooliraamatukogu põhi-, kergendavad ja toetavad teenused
- ülikooliraamatukogu prioriteetsed lugejate sihtgrupid ja teenused
- TÜR-i vajadus pakkuda samal tasemel teenuseid ka teiste kõrgkoolide üliõpilastele
- kõige efektiivsemad informatsiooni kanalid ülikooli ja raamatukogu vahel.

Küsitlus viidi läbi ajavahemikul 17.03.–01.04.2004. Küsimustik saadeti ekspertidele e-posti teel ja neile pakuti nii kirjaliku kui suulise vastamise võimalust.

Ettepanekutes sihtgruppide määratlemisel oli valdavaks soov täpsustada ülikoolisisesid sihtgruppe. On ootuspärane, et eksperdid ülikoolist on huvitatud, et kogu liikmeskond (v.a teenistujad) oleks kaasatud lugejasihtgruppi-desse. Tuleb tunnistada TÜR-i vähest tööd nii erivajadustega üliõpilastega kui ka täiendkoolituskursustel osalejatega. Raamatukogu näeb siin põhjusena lugejakoolitajate ja ka teavikute vähesust. Avatud ülikooli üliõpilaste ja täiendkoolituses osalejate puhul võib tekkida probleeme kojulaenutatud trükiste tagasi saamisega, mille tulemusena võib halveneda nende kättesaadavus.

Maailma raamatukogudes käsitletakse erivajadustega lugejaid eraldi sihtgrupina, selline lähenemine on otstarbekas ka TÜR-is. Ekspertide ettepanekutest lähtuvalt on vajalik lisada sihtgruppide loetelusse külalisteadurid ja -õppejõud. Doktorante peaks käsitlema õppejõududega ühes sihtgrupis, kuigi formaalselt on nad üliõpilase staatuses. Kaaluda tuleb täiendkoolituskursustel osalejatele raamatukoguteenuse paremat kättesaadavaks tegemist.

Kõige rohkem oli arvamusi teenuste kohta. Sellesse kompleksi kuulusid küsimused, mis käsitlesid teenuste grupeerimist; pakutavate teenuste otstarbekust; potentsiaalseid uusi; ülikooliraamatukogu jaoks prioriteetseid, st eelisarendamist vajavaid võimalikke tasulisi teenuseid.

Üheks olulisemaks küsimuseks osutus see, kas pakutavad põhiteenused on ekspertide poolt aktsepteeritavad. Põhiteenused näitavad teenuste arendamise suunda ning seda, millise osa raamatukogu oma vahenditest selleks eraldab. Nimetatud küsimusega kerkis ka vaidlusemoment – kasutajakoolitus, mille otstarbekuse põhiteenusena üks ekspert vaidlustas. Kuid olles tutvunud selle teenuse kõigi variantidega, möönis ta kasutajakoolituse kuulumist põhiteenuste hulka.

TTÜR-i asedirektor G. Koidla tõstatas küsimuse teenuste jagamisest kergendavateks ja toetavateks (Ilus 2004: 98). Praktikuna ei näinud ta sellel sügavat mõtet. Et ühe käesoleva kirjutise autori igapäevatöö on TÜR-i lugejateeninduse juhtimine, peeti otstarbekaks grupeerida teenuseid ka sellest vaatepunktist. Järeldus on, et põhimõtteliselt on teenuste grupeerimine vajalik, kuid iga üksiku teenuse kuulumine ühte või teise gruppi võib olla vaieldav ja sõltuda raamatukogu hetke teenindusstrateegiast, rahalistest võimalustest, nõukogu soovitustest või veel muudestki asjaoludest. Autorite pakutud TÜR-i teenuste loetelu oli arutlusel ka raamatukogu teenindustoimkonnas ja mõnegi teenuse puhul jäi üksmeel saavutamata. Samas peame kinnitama, et lugejateeninduse planeeri-

misel on võimalikult täpne ja üksikasjalik n-ö teenuste kaardistamine oluliseks abiks.

Kasutajakoolituse teemal oli palju arvamused, seda nii esmatasandi lugejakoolituse kui ka elektrooniliste andmebaaside kasutuskoolituse teemal. On selge, et raamatukogu peab selle teenuse pakkumist oluliselt laiendama ja mitmekesistama. Hõlmatud peavad olema kõik lugejad, kuid arvestama peab iga sihtgrupi spetsiifikat. Kindlasti tuleb lõpule viia praegu TÜR-is arendamisel olev virtuaalne lugejakoolitusprogramm.

Eelneva haakub tasuliste teenuste temaatika. Ekspertide hulgas tekitas eri arvamusi küsimus sellest, kas kasutajakoolitus peab kuuluma raamatukogu lugejakaardi saamise juurde või peaks see olema teiste kõrgkoolide üliõpilastele tasuline. Probleem on raamatukogu jaoks nii poliitiline kui majanduslik.

Asjakohane oli TPÜ infoteaduste osakonna juhataja E. Uverskaja ettepanek võtta teenuste loetelus kasutusele “nõustamisteenuse” nimetus (Ilus 2004: 99). Realiseerimist väärrib TÜ õppeprorektori ettepanek vahendada õppeprogramme (sh õppejõudude videoloenguid).

Autoritele jäi mulje, et TÜR-i teenuste loetelus oli ekspertide jaoks kõige atraktiivsem elektrooniline lugejaks registreerimine. Hea meel oli lugeda, kui ekspert (TÜ õppejõud) oma vastuses kinnitas, et “e-teenuste loetelu on tõesti täielik”.

Tähelepanu juhiti ka raamatukogu teeninduskultuurile kui iga teenuse iseenesestmõistetavale osale.

Vastuste hulk, mis anti raamatukogu ja ülikooli omavahelist suhtlemist puudutavale küsimusele, annab tunnistust, et nii ülikooli õppejõud-ekspertid kui ka raamatukogude lugejateeninduse juhid teadvustavad valdkonna olulisust, andes samas märku selle mõningasest kriitilisest seisundist.

Ekspertid andsid uusi ideid sihtgruppide täpsemaks määratlemiseks, tõid välja uusi aspekte teenuste pakkumiseks.

KOKKUVÕTTEKS

Esitatud mudel võiks olla aluseks ülikooliraamatukogu teenuste planeerimisel, arvestades kõiki eristatud komponente: sihtgruppide määratlemine; ülikooliraamatukogule kohustuslikud alusdokumendid ja ajaloolist või keskkonnast tingitud mõjutegurid; teenuste kompleksi tasakaalustatud kokkupanek; prioriteetidele ja võimalustele tuginev põhiteenuste määramine ja nende kasutamist kergendavate teenuste lisamine. Et muuta raamatukogu lugejasõbralikumaks ja atraktiivsemaks, peaks kaaluma ka teatud hulga toetavate teenuste pakkumist.

Järeldused ja ettepanekud:

- ülikooliraamatukogude teenuste planeerimisel ja korraldamisel on vajalik tunda ning kasutada turundusteooria põhimõtteid
- teatud hulga (kokkuleppeline) teenuste osas tuleks välja töötada kõigile Eesti ülikooliraamatukogudele ühtsed standardid
- ühtlustada raamatukoguturunduse terminoloogiat
- ülikooliraamatukogudes oleks otstarbekas kasutada dokumenti, mille alusel saaks kooskõlastada pakutavad teenused (sh nende sügavus) raamatukogu nõukoguga
- ülikooliraamatukogu teenuste temaatika vajaks laiemat käsitlust raamatukogunduseuurijate poolt.

Kirjandus:

1. Brophy 2000 = Brophy, P. The Academic Library. – London: Library Association Publishing, 2000.
2. Buckland = Buckland, M. Library services in theory and context [Online] // Kättesaadav: URL <http://www.sunsite.berkeley.edu/Literature/Library/Services> (16.05.2004)
3. Coote, Batchelor 1997 = Coote, H., Batchelor, B. How to market your library service effectively. – London: Aslib, 1997.
4. Gorman 2000 = Gorman, M. Our enduring values: librarianship in the 21st century – Chicago (Ill.); London: American Library Association, 2000.
5. Grönroos 2000 = Grönroos, C. Service management and marketing: A customer relationship management approach. – 2nd ed. – Chichester: Wiley, 2000.
6. Hoffman, Bateson 2002 = Hoffman, D.; Bateson, J. Essentials of services marketing: concepts, strategies & cases. – [s.l.]: Harcourt College Publishers, 2002.
7. Ilus 2004 = Ilus, M.-N. Ülikooliraamatukogu teenuste kontseptuaalne mudel: magistritöö / juhendaja prof. A. Lepik. – Tallinn, 2004. – (Tallinna Pedagoogika-ülikool).
8. Kotler, Andreasen 1996 = Kotler, P.; Andreasen, A. Strategic marketing for nonprofit organizations. – 5th ed. – Upper Saddle River (N. J.): Prentice Hall, 1996.
9. Lovelock, Wright 2002 = Lovelock, C.; Wright, L. Principle of Service Marketing and Management. – Upper Saddle River (N. J.): Prentice Hall, 2002.
10. Meuser, Nagel 2002 = Meuser, M.; Nagel, U. ExpertInneninterviews – vielfach erprobt, wenig bedacht. Ein Beitrag zur qualitativen Methodendiskussion // Das Experteninterview: Theorie, Methode, Anwendung / hrsg. A. Bogner; B. Litzing; W. Menz. – Opladen: Leske+Budrich, 2002. – Lk. 71–93.
11. Perens 1998 = Perens, A. Teenuste marketing. – Tallinn: Külim, 1998.
12. Pinder, Melling 1996 = Pinder, C., Melling, M. Providing Customer-oriented Services in Academic Libraries. – London: Library Association Publishing, 1996.

13. Weingand 1998 = Weingand, D. Future-driven library marketing. – Chicago; London: American Library Association, 1998.
14. Weingand 1999 = Weingand, D. Marketing/Planning Library and Information Services. Englewood, Colorado: Libraries Unlimited, 1999.
15. Whittaker 1993 = Whittaker, K. The Basics of Library-based User Services. London: Library Association, 1993.

Lisa

TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU TEENUSED

Põhiteenused

I. TEAVIKUTE KÄTTESAADAVAKS TEGEMINE

Teenuse grupid, liigid ja variandid

- 1) Trükiste laenutamine
 - hoidlast tellitavad trükised
kohapeal kasutamiseks
koju laenutamiseks
 - avariilult laenutatavad trükised
kohapeal kasutamiseks
koju laenutamiseks
 - arhiivseksemplari laenutamine
 - kaitsmisele minevate väitekirjade laenutamine
 - trükiste deponeerimine ülikooli allüksuste raamatukogudesse
uute teadusajakirjade jooksev deponeerimine
soovitud raamatute tähtajaline deponeerimine.
- 2) Käsikirjade ja visuaalteavikute laenutamine
 - trükivariandi tellimine.
- 3) *On-line* teavikute kättesaadavaks tegemine
 - *password*'i vajavad andmebaasid ja ajakirjad
 - veebis vabalt kättesaadavad teavikud.
- 4) Digitaalteavikute laenutamine
 - CD-ROM-ide laenutamine
 - CD-de laenutamine
 - DVD-de laenutamine.
- 5) Auviste laenutamine

- videofilmide laenutamine
 - helikassettide laenutamine
 - vinüülplaatide laenutamine.
- 6) Mikrokandjate laenutamine
- mikrofilmide laenutamine
 - mikrokaartide laenutamine.
- 7) Raamatukogudevaheline laenutus (RVL)
- elektrooniline dokumendiedastus
 - trükiste tellimine teistest raamatukogudest
 - artiklikoopiate tellimine teistest raamatukogudest.

II. INFOTEENUSED

Teenuse grupid, liigid ja variandid

- 1) Bibliograafiateenus
- bibliograafianimestiku koostamine**
 - bibliograafianimestiku redigeerimine.
- 2) Teatmeteenindus
- päringutele vastamine
teeninduspunktides
elektrooniliselt
kirja teel
telefoni teel
 - erialareferentide individuaalkonsultatsioonid*
 - andmebaaside konsultatsioon.
- 3) Infootsingu võimaldamine
- elektronkataloog
 - raamatukogu veebisait infoportaalina.

III. KASUTAJAKOOLITUS

Teenuse grupid, liigid ja variandid

- 1) Esmatasandi lugejakoolitus
- õppus TÕ esmakursuslastele
 - õppus TÕ lepingupartneriteks olevate Eesti ülikoolide üliõpilastele

- vabakoolitus
 - raamatukogus
 - virtuaalne*.
- 2) Erialainfo otsingu koolitus
- 3) Õppejõu assisteerimine ainekursuse ettevalmistamisel
- 4) Erikursused
 - õppus andmebaaside kasutamiseks
 - õppus kataloogide süvendatud kasutamiseks
 - käsikirjade ja haruldaste raamatute tutvustamine

Kergendavad teenused

Teenuse grupid, liigid ja variandid

- 1) Üldinfo
 - teeninduspunktides
 - paberkandjal
 - raamatukogu veebilehel
- 2) Lugejaks registreerimine
 - raamatukogus
 - elektrooniliselt*
- 3) Teavikute tellimine
 - soovisedelitega
 - elektrooniliselt
- 4) Laenutähtaja pikendamine
 - laenutuslettides
 - e-posti teel
 - telefoni teel
 - lugeja poolt ESTER-is
- 5) Trükistele järjekorda panemine
- 6) Ainepakettide kättesaadavaks tegemine
 - trükistest koosnev ainepakett
 - elektrooniline ainepakett*
- 7) Lugejate teavitamine
 - viivisevaba perioodi kohta
 - võlgnevuste kohta
 - e-posti teel
 - SMS-ga

- teaviku laenutähtaja möödumisest
 - soovitud teaviku järjekorra kätte jõudmisest
- 8) Tekstitöötlus
 - 9) Arvuti väljatrüki võimaldamine
 - 10) Skaneerimine
 - 11) Kopeerimine
 - töötaja kaasabil
 - iseteeninduslik kopeerimine
 - 12) Sülearvutitele võrgukasutuse võimaldamine
 - 13) Sülearvutite laenutamine
 - 14) IT-spetsialisti konsultatsioon tehniliste probleemide (sh tarkvara) korral*
 - 15) Individuaaltööruumide rentimine
 - 16) Uudiskirjanduse eksponeerimine
 - raamatukogus näitusena
 - veebilehel nimestikuna
 - 17) Koopiakaartide müük
 - 18) Diskettide müük
 - 19) Maksete tasumine (viivised, tasulised teenused)
 - 20) Riide- ja kotihoid

Toetavad teenused

- 1) Raamatukogu väljaannete müük
- 2) Trükiste konserveerimine
- 3) Trükiste restaureerimine
- 4) Trükiste köitmine
- 5) Ruumide rentimine
- 6) E-posti terminalid
- 7) Lugejaüritused
- 8) Näitused (sh personaal- ja kunstinäitused)
- 9) Joogiautomaat
- 10) Kohvik
- 11) Pangautomaadid
- 12) R-kiosk

*teenus on väljatöötamisel

** teenus on tasuline

FRIEDRICH REINHOLD KREUTZWALD JA TARTU

Kersti Taal

Me kõik oleme harjunud sõnapaariga Kreutzwald ja Võru. Vähem oleme kuulnud Kreutzwaldist ja Tartust. Kuigi Fr. R. Kreutzwald oli tartlane vaid ülikooliaastatel 1826–1833 ja vanaduspõlves 1877–1882, säilis tihe vaimne side Tartuga ka neljakümne nelja Võrus elatud aasta jooksul. Tartus elasid ta parimad sõbrad ja eestlastest mõttekaaslased Friedrich Robert Faehlmann, Dietrich Heinrich Jürgenson jt, siin ilmusid ta raamatud. Kõige tihedam kontakt oli tal Õpetatud Eesti Seltsiga, ainukese estofiile ja väheseid eestlastest haritlasi ühendava organisatsiooniga.

1826. aasta jaanuaris sai Kreutzwaldist Tartu Ülikooli arstiteaduskonna üliõpilane. Tartusse oli ta saabunud juba 1825. aasta lõpus, et sooritada ülikooli astumiseks vajalik eksam. Kreutzwaldi õppejõududeks olid professorid Ludvig Emil Cichorius (1770–1829), Johann Friedrich Erdmann (1778–1846), Christian Friedrich Deutsch (1768–1843), Johann Christian Moier (1786–1858) ja Gottlieb Franz Sahmen (1789–1848). Lisaks arstiteaduse loengutele kuulas Kreutzwald Karl Morgensterni (1770–1852) loenguid esteetikast, poetikast ja Nibelungidest. D. H. Jürgensoni, kellega Kreutzwald oli sõbrunenud Tallinna Kreiskoolis õppimise ajal, nõuandel astus ta korporatsiooni “Estonia”. Vanaduspõlves Tartusse naasnuna osales ta taas meelsasti “Estonia” kommersil ja lõbutses koos noortega.¹

Õpinguaastatel kasutas Kreutzwald ülikooli raamatukogu. Tarkusevaramu Toomkiriku varemetes äratas noores Kreutzwaldis aukartust. Aastaid hiljem, 1849. a kirjeldas ta oma ajakirjas “Ma-ilm ja mõnda” sealset õhustikku: “Kenad trepid viivad raamatutarvitajad üles, ja kes kogemata kauaks sinna raamatukogu hulka juhtus jääma, selle pähe läks tarkus kui ving. Noh, ei tohi seda imeks panna! Need, kes kõik need tuhanded raamatud välja mõtelnud ja üles kirjutanud, olid targemad kui meiesugused; seal võis hõlpsal kombel nii palju tarkuse auru toas lahti pääseda, et pähe hakkab.”² Säilinud laenutusraamatute andmetel laenas Kreutzwald siit 48 raamatut ja ajakirja (1826. aastal 15, 1827. a – 1 ja 1828. a – 32), millest 19 olid arsti- ja loodusteadusliku sisuga, ülejäänud ilukirjanduslikud.³ Viimased olid ülekaalus just esimesel õppeaastal. Ta luges J. Chr. Wielandi, E. Wagneri, J. G. Herderi, J. W. Goethe, J. Chr. Gottschedi,

¹ Blumberg, G. Dr. Reinhold Friedrich Kreutzwald's Leben. – Dorpat, 1904. – S. 89.

² Kreutzwald, Fr. R. Tartu vana Toompea kiriku müürid // Maailm ja mõnda. – Tallinn : Riiklik Kirjastus, 1953. – Lk. 266. – (Teosed).

³ Kudu, E. Fr. R. Kreutzwald Tartu Ülikooli Raamatukogu kasutajana. // “Kalevipoja” küsimusi. II. – Tartu, 1963. – Lk. 150–162. – (TRÜ Toim. ; 138).

P. Calderon de la Barca, E. T. A. Hoffmanni teoseid ning kirjandusteaduslikku ajakirja "Bragur".

1831. aastal, kui oli aeg hakata lõpueksamitele mõtlema, puhkesid epi-deemiad – koolera Riias ja kõhutõbi Vastseliina kihelkonnas ning Tartus. Kreutzwaldil tuli eksamiteks valmistumise asemel hakata haigeid ravima. Tartus töötas ta sõbra ja mõttekaaslase Fr. R. Faehlmanni assistendina.

Lõpueksamite – *Examen rigorosum* – esimese osa sooritas Fr. R. Kreutzwald 1832. aasta septembris, teise osa detsembris. Esimese osa õiendas ta hädavaevu, midagi polnud parata, eelnev haridus oli puudulik. Eriti kehvad oli tulemused mineraloogias, zooloogias, keemias, botaanikas ja füüsikas. Teise osa eksamist, mis sisaldas arstiteaduslikke aineid, sooritas ta märksa paremini. Üsna heaks hinnati Kreutzwaldi teadmisi anatoomias, operatsiooniõpetuses, kohtulikus arstiteaduses, lastehaigustes ja heaks füsioloogias, farmakoloogias, retsepteerimiskunstis, sünnitusabi andmises, naistehaigustes ja üldse haigete ravimises.⁴ 5. märtsil 1833 atesteeris Tartu Ülikooli arstiteaduskond Friedrich Reinhold Kreutzwaldi kolmanda järgu arstiks.⁵ Sellise tulemusega polnud tal vähimatki lootust arstikoha saamiseks Tartus. Ta siirdus Võrru, kuhu jäi neljakümne neljaks aastaks. Side Tartuga ei katkenud.

1836. aastal hakkas Tartus ilmuma liberaalse haritlaskonna poolt väljaantav nädalaleht "Das Inland. Eine Wochenschrift für Liv-, Ehst- und Kurland's Geschichte, Geographie, Statistik und Literatur", mille üheks eesmärgiks oli kaasa aidata Venemaa Läänemere provintside mineviku ja oleviku paremale tundmaõppimisele.⁶ Kreutzwaldist sai "Inlandi" aktiivne kaastööline ja levitaja Võrus. "Kuna on tunda puudust kõigile nõuetele vastava Baltimaade kohta käiva ajaloolise teose järele, siis tunnistab iga isamaasõber tänuga meie päevil olevaks läinud ajaloo uurimist ja sellega seotud materjalide kogumist tulevase ajaloo jaoks, mida küllaltki näitab kasvav osavõtmine selleks otstarbeks pühendatud ajakirjast "Das Inland"" kirjutas ta selle esimesele toimetajale prof Fr. G. v. Bungele (1802–1897) 1837. aastal⁷. Ise avaldas ta siin üle kümne pikema kirjutise eestlaste kommetest, uskumustest ja pärimustest: "Ueber einige festliche Gebräuche bei den Esten",⁸ "Einiges über Aberglauben, Sitten und

⁴ EAA f. 402, n. 2, s. 13436, l. 6–7, 10–11.

⁵ EAA f. 402, n. 2, s. 13436, l. 30.

⁶ Das Inland, 1836, 1. Jan., Nr. 1, Sp. 3.

⁷ Kreutzwald Bungele [25. II. 1837.] // Kirjad Fr. R. Faehlmannile, D. H. Jürgensile ja teistele 1833–1866. – Tallinn: Eesti Raamat, 1976. – Lk. 256. – (Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus; 1. kd.). – Edaspidi: Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1. kd.

⁸ Ueber einige festliche Gebräuche bei den Esten // Das Inland, 1837, 24. März, Nr. 12, Sp. 193–200; 23. Juni, Nr. 25, Sp. 409–410; 7. Juli, Nr. 27, Sp. 457–460.

Sagen der Esthen,⁹ Beitrag zur Mythologie der Esthen”,¹⁰ “Andeutungen über die in den Ostseeprovinzen häufig vorkommende Pferdeseuche”¹¹ jm. 1846. aastal ilmusid “Inlandis” K. Friedholdi varjunime all Kreutzwaldi saksakeelsed luuletused “Das Vaterhaus”, “Die Zeit des Gesanges”, “Die Poesie der Esthen”¹² jt. Aastatel 1837–1843 läkitas ta ajakirjale arvukalt (hiljem vaid üksikuid) teateid elust Võrus: muusika- ja näiteringi asutamisest ja tegevusest, külalisnäitetruppide esinemisest, kontsertidest, linna koolidest ja koolioludest, rahvastikust, aastalaadast, eesti raamatute lao avamisest Steini kaupluses, kindral-kuberneril külastärgust; kirjutas tänavavalgustuse sisseseadmise vajadusest ja alkoholi kahjulikkusest; jagas nõuandeid leetrite, sarlakite ja loomataudide ravimiseks ning nälgahäda leevendamiseks (kuidas põdrasamblast leiba teha ning mida kasutada loomasööda aseainena). Taolised rahva tegelikku elu kajastavad lood polnud kõigile meeltnööda ja nii oli Kreutzwaldil nende kirjatööde pärast võimumeestega sekeldusi.¹³ Oma tähtsamad “Inlandi”-artiklid avaldas Kreutzwald hiljem ka eesti keeles “Ma-ilm ja mõnda”-s.

1838. aastal asutati Tartus Õpetatud Eesti Selts (ÕES). Üheksateistkümmne asutajaliikme hulgas olid ka Kreutzwaldi eestlasest sõbrad Fr. R. Faehlmann ja D. H. Jürgenson. Fr. R. Kreutzwald liitus Õpetatud Eesti Seltsiga 18. jaanuaril 1839 peetud aastakoosolekul. Samal aastal astusid seltsi ka tema sõbrad Guido von Liphart (Vastseliina mõisnik) ja Johann Jakob Nocks. ÕES sai Kreutzwaldi näol aastakümneteks aktiivse liikme, kes seltsi tegevusele oma kirjatööde ja läkitustega ning hiljem Tartus elades ettekandekoosolekutest osavõtuga kogu hingest kaasa aitas.

Üsna pea pärast liikmeks saamist tegi selts Kreutzwaldile ülesandeks kirjutada maarahvale viinajoomise kahjulikkust selgitav raamat.¹⁴ Töö nõudis suurt pingutust – Kreutzwald polnud ju harjunud eesti keeles kirjutama. “Wina-

⁹ Einiges über Aberglauben ... // Das Inland, 1837, 13. Okt., Nr. 41, Sp. 687–690; 1837, 20. Okt., Nr. 42, Sp. 703–706.

¹⁰ Beitrag zur Mythologie der Esthen // Das Inland, 1838, 2. März, Nr. 9, Sp. 129–133.

¹¹ Andeutungen über die in den Ostseeprovinzen häufig vorkommende Pferdeseuche // Das Inland, 1838, 20. Juli, Nr. 29, Sp. 449–453.

¹² Das Vaterhaus // Das Inland, 1846, 26. März, Nr. 13, Sp. 315; Die Zeit des Gesanges // Das Inland 1846, 26. Febr., N. 9, Sp. 213–214; Poesie der Ehsten // Das Inland, 1846, 11. Juni, Nr. 24, Sp. 578.

¹³ Suits, G. Kreutzwaldi kaastööst “Inlandis” ja ta sekeldustest ametivõimudega 1843. aastal. // Eesti Teaduste Akadeemia Aastaraamat. I. – Tartu ; Tallinn, 1940. – Lk. 210–220.

¹⁴ Sitzung der gelehrten Estnischen Gesellschaft zu Dorpat, am 10. Mai // Das Inland, 1839, 30. Aug., Nr. 35, Sp. 558.

katk", eeskujuks H. D. Zschokke "Branntweinpest", ilmus Õpetatud Eesti Seltsi väljaandel 1840. aastal.

1840. aastal pöördus Liivimaa Üldkasulik Ökonoomiline Sotsietet ÕES-i poole ettepanekuga hakata välja andma eestlastele mõeldud ajakirja, et trükisõna abil nende majanduslikku olukorda parandada. Kreutzwaldile idee meeldis, sest tema arvates jäi ÕES-i poolt väljaantavast kalendrist, kooli-raamatust ja mõnest brošüürist maarahva harimiseks liialt väheks. 25. septembril 1840 pani ta Võrus kirja ja läkitas ÕES-ile kavandatava perioodilise väljaande "Maarahva Nõuandja" sihid ja tähtsamad teemad: "Selle lehe tendents peaks ilmtingimata puudutama maarahva kogu olukorda, nähtavale tooma tema paljud hädad ja vääriti seatud asjakorraldused, ühtlasi aga ka kätte juhatama sääraseid abinõud, mida talupoeg omast väest tarvitusele võtta suudab".¹⁵ Hea sõnaga meenutas ta kaks aastakümnet varem ilmunud O. W. Masingu "Maarahva Nädalalehte" – kui üks mees suutis vähese toetusega lehte neli aastat välja anda, siis ei tohiks seltsi ühendatud jõududele ajakirja asutamine ja väljaandmine üle jõu käia.

Kreutzwaldi soov oli, et "Maarahva Nõuandja" ilmuks iga kahe nädala tagant, kuu alguses ühe poogna ja kuu keskel poole poogna mahus. Toimetuse asupaigana nägi ta Tartut, kuna siin olid Õpetatud Eesti Selts, tsensor ja trükikoda. Kreutzwald oli nõus enda peale võtma lehe alalise kaastöölise ja äärmisel juhul ka kaasväljaandja kohustused. Ta pidas otstarbekaks korraldada lehe levitamiseks kirikute juures ettetellimist ning rahvahariduse edendamiseks pühapäeviti koolimajades ettelugemisi.¹⁶ D. H. Jürgenson oma 4. oktoobri kirjas Kreutzwaldile ei jaganud sõbra optimismi: "Sinu ettepanek maarahvale ajakirja välja anda leidis üleüldist heakskiitmist, kuid asjatundjate kinnitust mööda pole selle väljaandmiseks kõrgemalt poolt luba loota, sellepärast peab laps teise nime saama ja teisel kujul publikumi ette astuma".¹⁷ Kreutzwaldi pakutud ajakirja kava oli arutusel seltsi 2. oktoobri 1840 koosolekul ning küsimusega lubati edaspidigi tegelda,¹⁸ kuid väljaandmiseni ei jõutudki. 1841. a andis Faehlmann Kreutzwaldi ajakirja jaoks mõeldud kirjutised üle ÕES-ile. Kaks aastat hiljem,

¹⁵ Kreutzwald Õpet. Eesti Seltsile [25. IX 1840.] // Fr. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1. kd. – Lk. 400–401.

¹⁶ Samas. – Lk. 401.

¹⁷ Jürgenson Kreutzwaldile [4. X. 1840.] // Fr. R. Kreutzwaldi irjavahetus. 1. kd. – Lk. 353.

¹⁸ Sitzung der gelehrten Esthnischen Gesellschaft zu Dorpat, am 2. Oct. // Das Inland, 1840, 27. Nov., Nr. 48, Sp. 763.

1843. a ilmus ÕES-i väljaandel Kreutzwaldi “Sipelgas”,¹⁹ kus autor soovis rahvast pimedusest päästa ja paremat elukorda kätte juhatada. Ta kirjutas kokkuhoidlikkusest; laste kasvatamisest; leiva tegemisest põdrasamblast; hobuste muhktovest; sellest, et külm vesi on kõige parem tervise hoidmise viis ning Ameerika avastamisest. Kogumiku ilukirjandusliku osa moodustasid luuletused.

1839. a asutas Õpetatud Eesti Selts Tartus eestikeelsete raamatute kesklaod, et neid müüa maarahvale. D. H. Jürgensoni juhtimisel asuti innukalt tööle, kuid juba aasta pärast andis ta suure töökoormuse tõttu asjaajamise üle ÕES-i esimehele anatoomia professor Alexander Hueckile. 25. aprillil 1839 kirjutas Kreutzwald Jürgensonile mõttest asutada Tartu eeskujul ladu Võrru. Ta oli juba rääkinud ka sealse kaupmehe ja raehärra Gustav Steiniga, kes olnud kohe nõus võtma raamatute komisjonimüügi enda peale ja ei nõudnud isegi ÕES-i saadetud raamatute eest protsenti. Pisematest raamatutest lubanud Stein lina-kauplemise juures mõne tosina rahvale kauba peale kinkida. Varem kasutanud ta selleks puhuks üksnes maarahva kalendrit. Kreutzwald oli nõus kontrolli äri üle enda peale võtma. Ta soovis, et Jürgenson juba järgmisel seltsi koosolekul tema soovid teada annaks ja saadaolevatest raamatutest mõned Võrru saadaks.²⁰ Jürgenson vastas talle 29. aprillil, et: “Eestikeelsete raamatute filiaalladu on meile kõigile väga meeltnööda ja varsti (umbes 8–10 päeva pärast) võin ma Sind saadetusega tülitada ...”²¹ ÕES-i vaimustusega alustatud töö kandis vilja ning 1840. aastal asutati laod veel Tallinnas, Pärnus, Kuressaares, Paides, Haapsalus, Viljandis ja Rakveres.²²

Kreutzwald asus agaralt raamatuid müüma, kuid probleemid ei lasknud end kaua oodata nagu võib lugeda tema 31. juuli 1839. a kirjast Jürgensonile: “Muidu on suurematel raamatutel on siin vähe minekut, sest siinsete eestlaste vaesus vaevalt lubab ühe paberrubla või koguni rohkem ühe ajaviiteraamatu eest ohverdada.”²³ Nii tuli osa raamatuid ostjate puuduse tõttu Tartusse tagasi saata, samas aga nõutud raamatuid juurde tellida. Mõnda varem ilmunud raa-

¹⁹ Sippelgas. Essimene jaggo // Välja antud Marahva kele ja kirja koggoduse polest. – Tartu: H. Lakmann, 1843.

²⁰ Kreutzwald Jürgensonile [25. IV 1839.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1. kd. – Lk. 306.

²¹ Jürgenson Kreutzwaldile [29. IV 1839.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1. kd. – Lk. 307.

²² Puksov, Fr. Eesti raamatute levitamisest XIX sajandi keskel // Eesti Kirjandus, 1933, nr. 3, lk.108.

²³ Kreutzwald Jürgensonile [31. VII 1839.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1. kd. – Lk. 318.

matut polnud enam saada. Kuna Võrus oli isikuid, kes raamatuköitmisega lisa teenisid, siis soovis Kreutzwald, et saadetakse köitmata raamatuid.

Majanduslikku kasu eestikeelsete raamatutega kauplemine ei toonud, aga ka korralagedus asjaajamises ja A. Hueck'i surm 1842 aasta suvel sundisid ÕES-i mõtlema raamatukauplemise lõpetamisele. Kreutzwald otsustas siiski jätkata. "Pärast raehärra Steiniga peetud läbirääkimist tahan ma ka sel aastal raamatute müümise asja enda peale võtta ja nimelt ainuüksi armastusest maarahva vastu, kelle käekäik mul südame lähedal seisab, mitte aga kohustusest Õpetatud Eesti Seltsi vastu. [...] Oleks aga hea minekuga, rahvale meelepärasemaid raamatuid igal ajal varuks olnud, oleks läbimüük veelgi märksa tõusnud",²⁴ põhjendas ta oma soovi kirjas Faehlmannile 1843. a jaanuarist. Kolm aastat hiljem, 1845. aasta lõpp-aruannet saates oli ta sunnitud tõdema, et viimasel ajal oli müük soiku jäänud ja palus Faehlmannil otsustada, kas jätkata või ei.²⁵ Enamus ladudest lõpetas oma tegevuse 1844.–1845. aastal. Küllap oli see armastus maarahva vastu, mis sundis Kreutzwaldi raamatumüüki jätkama 1864. aastani. 25 aastasest perioodist kokkuvõtet tehes kirjutas ta ÕES-i sekretärile Woldemar Schultzile, et veerandsaja aasta jooksul pole lugejate hulk suurenenud ja endiselt annavad kalender ja lauluraamat igal aastal poole läbimüügist.²⁶ Kokku müüdi Võrus 25 aasta jooksul raamatuid 3632 rubla 29½ kop. hõbedas eest.

Elades Võrus oli Kreutzwaldil raske osaleda Õpetatud Eesti Seltsi ettekandekoosolekutel (on teada, et ta viibis 1839., 1840., 1841. ja 1844. aasta aastakoosolekul). Ta suhtles seltsiga kirja teel ning tema läkitusi loeti koosolekutel ette. Nii saatis ta 1841. a. rahvalaule ja märkmeid Vastseliina kihelkonna muististe kohta, 1842. a vanade eesti rahvarõivaste kirjelduse, 1844. a 28 eesti rahvalaulu koost saksakeelse tõlkega, 1846. a kuradijutte. Üsna palju oli teateid kalmete väljakaevamistest, kus Kreutzwald ise sageli osales. 1849. aastal läkitas ta ülevaate A. Wareliuse raamatust "Beiträge zur Kenntniss Finnlands in ethnographischer Beziehung" (ilmus 1848. a Peterburis), milles leidis, et uurimusest ilmnevad äärmiselt huvitavad kokkupuutepunktid soomlaste ja eestlaste elu-olu kohta. Eriti üllatas Kreutzwaldi muistendite sugulus.²⁷ Ta saatis ka

²⁴ Kreutzwald Faehlmannile [6. I 1843.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1. kd. – Lk.

51

²⁵ Kreutzwald Faehlmannile [5. I 1846.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1. kd. – Lk. 141.

²⁶ Kreutzwald W. Schultzile 10. veebr. 1864 // Kirjad A. H. Neusile, E. Sachssendahlile ja teistele 1847–1866. – Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1956. – Lk. 467. – (Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus ; 2. kd.). – Edasipidi: Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. kd.

²⁷ Kreutzwald Õpet. Eesti Seltsile [23. IV 1849.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1. kd. – Lk. 407–412.

arvustusi Õpetatud Eesti Seltsi väljaandel ilmunud kalendrite kohta (1844). 1853. aasta 18. jaanuariks saadetud kirjas oli ta pahane sõna "Estnisch" kasutamise üle. Aasta varem ilmunud ÕES-i Toimetistes oli esimees Carl Reinthal taas kasutanud "Ehstnisch" vormi, kuigi vahetult pärast seltsi asutamist oli kokku lepitud kasutada "Estnisch".²⁸

1850. aasta 18. jaanuaril loeti ette Kreutzwaldi "Sõbratervitus Õpetatud Eesti Seltsile Tartus tema asutamispäevaks 18. jaanuaril 1850".²⁹

1841. aastal valiti Kreutzwald ÕES-i eesti keele õigekirja korraldava komitee koosseisu. Kreutzwaldist sai aktiivne uue kirjakeele eest võitleja ja selleks kasutas ta ära ka seltsi võimalusi. Kuna aastakoosolekutel oli tavaliselt kõige rohkem osalejaid, siis saatis Kreutzwald oma arvustused eesti keele alaste üllitiste kohta seal ettelugemiseks. 1847. aastal kritiseeris ta J. Fr. Helli eesti keele ortograafiat.³⁰

Liikmetel oli kaunis komme kinkida Õpetatud Eesti Seltsile raamatuid. Koosoleku protokollide põhjal on kindlalt teada, et Kreutzwald saatis seltsile oma üllitatud "Wagga Jenowewa ajalik elloaeg" ja "Ue aasta sowimine" (1843. a), "Teejuhataja Ämma-kooliliste õppetuse-jures" (1852), "Der Ehsten abergläubische Gebräuche, Weisen und Gewohnheiten von Johann Wolfgang Boecler. Mit auf die Gegenwart bezüglichen Anmerkungen beleuchtet von Dr. Fr. R. Kreutzwald" (1854) ja "Söda" (1855). Ta täiendas seltsi raamatukogu ka teiste publikatsioonidega. Nii kinkis ta 1840. aastal W. Chr. Friebe "Handbuch der Geschichte Lief-, Ehst- und Kurlands", 1844. aastal rootsiaegseid trükiseid ning raamatu "Theuer-Dank oder die grossthalen Maximilian". 1845. aastal sai selts Kreutzwaldi vahendusel Guido von Lipharti varanduse oksjonilt ostetud raamatuid. 1846. aastal on ta raamatukogule kinkinud kaks pärgamenttürikut. Sageli soovitas ta seltsil omandada väärtuslikke raamatuid, näit. A. Castréni "Vorlesungen über die Finnische Mythologie" ja "Reiseerinnerungen aus den Jahren 1838–1844".³¹ Kirjas akadeemik Peter Koeppenile avaldas Kreutzwald lootust, et ehk õnnestub akadeemikul mõjutada Peterburi Teaduste Akadeemiat saatma oma väljaannetest ühe eksemplari Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogule. Iseäranis oluliseks pidas ta väljaannet "Beiträge zur Kenntniss des Russischen

²⁸ Kreutzwald Õpet. Eesti Seltsile [13. I 1853.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1.kd. – Lk. 415–419.

²⁹ Kreutzwald Õpet. Eesti Seltsile [Enne 18. I 1850] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1. kd. – Lk. 412–414.

³⁰ J. Fr. Helli kirjutised ilmusid eelkõige kalendrites, kuid ortograafia jättis Kreutzwaldi meelest soovida. — K. Taal.

³¹ Kreutzwald W. Schultzele [4. I 1854.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. kd. – Lk. 429–430.

Reichs”,³² mis ilmus akadeemia kulu ja kirjadega K. E. von Baeri ja Gr. von Helmerseni väljaandel 1837. aastast. Vastukirjas teatas Koeppen, et ÕES hakkab saama “Bulletin de la Classe historico-philologique de l’Académie Impériale des Sciences de St.-Pétersbourg”.³³

Kuigi Kreutzwaldil oli Võrus suur isiklik raamatukogu, ei piisanud sellest mitmekülgsete huvide rahuldamiseks ja nii pöördus ta sageli Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogu poole. 1856.–1882. a laenutatud raamatute registreerimise päeviku andmetel sai ta siit lugemiseks 1859. a septembris Fr. R. Faehlmanni käsikirja “Mein Streit mit Nolcken”.³⁴ Üllatuslikult laenas ta seltsi raamatukogust isegi oma üllitisi. Näiteks võttis ta 1875. a lugemiseks “Wagga Jenowewa ...”, “Kilplaste imewärklikud, wäga kentsakad, maailmas kuulmata ja tänini weel üleskirjutamata jutud ja teud”, “Ma-ilm ja mõnda”. 1877. a laenutati talle K. Eckermanni “Lehrbuch der Religionsgeschichte und Mythologie der slawischen oder serbischen Stämme. Für Lehrer, Studierende und die obersten Klassen der Gymnasien”, 1879. a “Suomi”, 1880. a G. H. Merkeli “Die Vorzeit Livlands”, “Tarto- ja Võro-marahva kalender” 1837, 1838, 1839. 1881. a juulis “Kalevipoja”.³⁵ Need polnud kindlasti ainsad raamatud, mida ta ÕES-i raamatukogust laenas. Enne 1856. aastat laenutusraamatud puuduvad ja võimalik, et ka hiljem ei kantud kõiki laenutusi sisse. Emil Sachssendahli sekretäriks oleku ajal palus Kreutzwald tihti endale raamatuid saata, raamatutest oli juttu ka kirjavahetuses Fr. R. Faehlmanni, D. H. Jürgensoni, W. Schultzi, Th. Beisega. Nii selgub 22. veebruari kirjast E. Sachssendahlile, et 1850. aastal sai ta lugemiseks ÕES-i liikme professor F. Kruse raamatu “Ur-geschichte des Estnischen Volkstammes und der Kaiserlich Russischen Ostseeprovinzen Liv-, Esth- und Curland überhaupt”. Hinnang raamatule oli hävitav: “Mina olen — niisuguse õnne osaliseks saab see raamat kindlasti harva! — kogu selle kuiva kõrbe peaaegu äärest ääreni läbi rännanud ja nähtavasti on mind seejuures ainult minu kaameliloomus püstijalu hoidnud.”³⁶ Pärast selliseid piinu soovis ta saada Teaduste Akadeemia väljaandes ilmunud akadeemik E. Kuniki arvamust kõnealuse teose kohta.

³² Kreutzwald Koeppenile [21. X 1849] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1. kd. – Lk. 469.

³³ Koeppen Kreutzwaldile 4. nov. 1849 // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1. kd. – Lk. 471.

³⁴ EAA f. 2569, n. 1, s. 30, l. 6.

³⁵ EAA f. 2569, n. 1, s. 32, l. 33, 42, 43, 46, 50, 51.

³⁶ Kreutzwald Sachssendahlile [22. II 1850.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. kd. – Lk. 240.

Õpetatud Eesti Seltsi esimeste aastakümnete suursaavutuseks jäi “Kalevipoja” väljaandmine. Seltsi 18. jaanuari 1839. a koosolekul kõneles Friedrich Robert Faehlmann Kalevipoja muistenditest. Samal koosolekul esines ka G. Schultz-Bertram, kes emotsionaalses esinemises ütles “Andkem rahvale eepos ja ajalugu, ning kõik on võidetud! Teise jaoks on materjali küllalt olemas, esimese jaoks kogudem veel.”³⁷ Pärast Faehlmanni surma pöördus ÕES Kreutzwaldi poole palvega, et ta viiks töö eeposega lõpule. Kreutzwaldi hooleks jäi ka Faehlmannile järelhüüde kirjutamine. See ilmus 1852. a ÕES-i Toimetistes³⁸. 29. aprillil 1850 vastas Kreutzwald sekretär Emil Sachssendahlile: “Kui Teie *Kalevipojale* kedagi paremat kokkuseadjat ei leia, tuleb minul nõus olla, igatahes aga peate Teie selle jaoks minule kõik materjalid kätte andma.”³⁹ Ta palus küll saata endale kõik Faehlmannist maha jäänud materjalid, kuid samas teadis ta hästi, et suur osa Kalevipoja muistenditest oli veel üles kirjutamata. Ta palus sekretäril pöörduda järgmisel koosolekul liikmete poole üleskutsega, et nad tuletaksid meelde ja paneksid kirja, mida Faehlmann oli Kalevipojast rääkinud. “Kalevipoja” esimese trüki eessõnas põhjendas Kreutzwald oma nõustumist järgmiselt: “Ma ei tohtinud mitte tagasi lükata seda austavat ettepanekut juba hea asja enda pärast, mille edendus mu südamel ei seisnud mitte vähem kui kellelgi teisel Õp. Eesti Seltsi liikmel. Pealegi teadsin ma, et olin vastu võtnud mõnegi teenimatu auavalduse Seltsilt,⁴⁰ mille sihtide heaks ma seni mitte nii palju polnud teinud, kuivõrd minult õigustatud oldi nõudma.”⁴¹ Järgnev aastakümme tõi Kreutzwaldile palju tööd, muret ja pahameelt, sest eepose väljaandmine ei edenenu kaugeltki nii nagu ta soovis. Pärast seda kui tsensor oli käsikirja oluliselt kärpinud, leidis Õpetatud Eesti Selts võimaluse selle väljaandmiseks teadusliku publikatsioonina. “Kalevipoeg” ilmus koos saksakeelse tõlkega Õpetatud Eesti Seltsi Toimetistes 1857.–1861. aastal.⁴²

³⁷ [G. Schultz-Bertram], [Ettekanne Kalevipoja kohta Õpetatud Eesti Seltsi koosolekul oktoobris 1839.] // Muistendid Kalevipojast / E. Laugaste, E. Normann. – Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1959. – Lk. 102.

³⁸ Kreutzwald, [Fr.R.] Dr. Friedrich Robert Faehlmann's Leben // Verhandlungen der gelehrten Estnischen Gesellschaft, 1852, Bd. 2, H. 4, S. 4–5. – Edaspidi: Verhandlungen.

³⁹ Kreutzwald Sachssendahlile [29. IV 1850] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. – Lk. 249–250.

⁴⁰ Ilmselt pidas ta silmas eelmisel aastal auliikmeks valimist. – K. Taal.

⁴¹ Kreutzwald, Fr. R. “Kalevipoja” I trüki eessõna // Maailm ja mõnda. Tallinn / Fr. R. Kreutzwald. – Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1953. – Lk. 327. – (Teosed).

⁴² Kalevipoeg : eine estnische Sage / verdeutscht von Carl Reinthal [und G. Schultz] // Verhandlungen, 1857–1861, Bd. 4, H. 1–4; Bd. 5, H. 1–2/3.

Huvist seltsi hea käekäigu vastu muretses Kreutzwald ka selle väljaannete pärast. Nii kirjutas ta 1853. a Sachssendahlile: “Kui vaimsed ja materiaalsed jõud iganes lubaksid, siis peaks Selts püüdma iga aasta ühe “Toimetuste” vihu avaldada.”⁴³ Kuu aega varem oli ta tagasihoidlikult kurtanud: “Minul oma sedapuhku seotud kätega oleks küll vaevalt võimalik veeringukest lisada, kui aga Teil materjalist nappus peaks tulema, võin ma ju oma kirjutist pihkva eestlaste⁴⁴ kohta pisut tahuda ja lihvida, nii et seda augutäiteks võiks tarvitada.”⁴⁵ Tegelikuses kujunes Kreutzwaldi kaastöö seltsi väljaannetele tähelepanuväärivaks. Ta avaldas Toimetistes mitu mahukat rahvaluulealast tööd, näiteks: “Ueber den Charakter der Estnischen Mythologie”,⁴⁶ “Der dankbare Fürstenson. Estnisches Volksmärchen”,⁴⁷ “Reval’s ältester Name Lindanisse, vom estnischen Standpunkte beleuchtet”⁴⁸ jmt.

Õpetatud Eesti Selts ei saanud küll kurta liikmete vähesuse üle, kuid selliseid inimesi, kes oleks olnud suutelised eesti rahva heaks töötama, polnud kuigi palju. Kreutzwald püüdis ka seltsile uusi liikmeid leida. Kirjades sekretär Emil Sachssendahlile pakkus ta sageli uusi liikmekandidaate – 29. jaanuaril 1850 oli soovitatuks Võru pastor Julius Kolbe (1820–1850), kes võeti liikmeks 8. märtsi koosolekul.⁴⁹ Seltsi tuleviku pärast südant valutades kirjutas ta 12. jaanuaril 1853: “Endise presidendi ametist lahkumise [Carl Reinthal – K. T.] ja uue [Gustav Moritz Santo – K. T.] valimise asjus olen mina ükskõikne, kuid väga nõrkadel jalgadel seisev selts ise on mulle südamelähedane. Tema võlgneb tänu oma olemasolemise eest auväärsetele meestele, jumal teab, miks ta edeneda ei taha, kuna ometi teised seltsid meie provintsidest kõik õilmitsevad. Muretsge – nagu ma juba hiljuti tähendasin – kirjavahetaja-, au-, ja maksjaid jne. Liikmeid. Selleks, et seal, kus teod puuduvad, vähemalt nimekirigi paradeerida võiks. [...] Kõrvale jättes parema valiku teen ma ettepaneku kirjavahetaja-liikmeks võtta: Wiedemann ja Neus Tallinnast, Karell, Pirogov, Baer jt.

⁴³ Kreutzwald Sachssendahlile 15. märtsil 1853 // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. – Lk. 310.

⁴⁴ Mittheilung über Volkslieder bei den im Pleskauschen Gouvernement angesiedelten Esten, nebst einer Beilage mit Liederproben // Verhandlungen, 1848, Bd. II. H. 2, S. 43–62.

⁴⁵ Kreutzwald Sachssendahlile [23. II 1853] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. – Lk. 304.

⁴⁶ Verhandlungen, 1850, Bd. II, H. 3, S. 36–50.

⁴⁷ Verhandlungen, 1859, Bd. II, H. 3, S. 74–93.

⁴⁸ Verhandlungen, 1854, Bd. II, H. 1, S. 46–47.

⁴⁹ Kreutzwald Sachssendahlile [29. I 1850.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. kd. – Lk. 234.

Peterburist. [...] Viimased võiksid ka auliikme nime kanda. Kuramaalt võiks härra pastor Kallmeyer'i samuti kirjavahetaja-liikmeks vastu võtta. Isegi kõrgele ekstsellentsile Tartus [üliskooli kuraator Gustav von Crafftström — K. T.] võiks audiplomi kaela määrida. Vaadake ometi, kuidas teised seltsid sedavärki asju ajavad ja käige Teiegi nende hea eeskuju järele.”⁵⁰ Kõik peale Pirogovi valiti ÕES-i liikmeks, pole teada, kas tema kandidatuuri üldse arutatigi. Kui seltsi juhatus Kreutzwaldi soovitusi kuulda võttis, jagas ta oma heameelt sõpradega. “Minulegi tegi see südamlikku rõõmu, et ÕES mu ettepaneku arvesse võttis ja Karelli auliikmeks nimetas. Praegu on tema võib-olla ainus nii kõrgel kohal olev eestlane, kelle süda oma rahva vastu on endiselt soojaks jäänud ...”,⁵¹ kirjutas ta sõbrale, keeleteadlasest akadeemikule A. Schiefnerile, kes samuti oli Kreutzwaldi soovitusel saanud ÕES-i liikmeks (1854). Kreutzwaldi soovitusel võeti liikmeteks ka Philipp Karelli õepojad: ratsakaardiväe nooremarsr Friedrich Enghoff ja õuenõunik arst Gustav Hirsch (1859), kes aitasid Peterburis “Kalevipojale” ettetellijaid leida. Uute liikmete leidmine polnud sugugi kerge nagu võiks eelneva põhjal arvata. Kurvastusega pidi Kreutzwald tõdema: “Aegajalt olen ma püüdnud uusi liikmeid värvata, mis mul aga kuidagi korda ei taha minna. Harilikult põigeldakse kõrvale järgmiste sõnadega: “Mina ei oska eesti keelt ja kogu asi huvitab mind väga vähe.””⁵² Eesti keele oskust pidas aga Kreutzwald liikmelisuse eeltingimuseks. “Oleksin ma president või oleks mul üldse ÕES-s midagi ütelda, siis määraksin ma vastuvõtmise tingimuseks, et ainult säherdusi koolmeisterid võib vastu võtta, kes oma emakeelt kirjutada mõistavad”,⁵³ oli Kreutzwaldi seisukoht, mille ta tegi 1865. a teatavaks ÕES-i vastvalitud esimehele Johannes Engelmannile. Seistes hea seltsi liikmete arvu suurendamise eest, polnud Kreutzwaldil sugugi ükskõik, keda vastu võeti. Arst Alexander von Rennenkampff (1807–1857; sai liikmeks novembris 1852), keda tundis ülikooliaastatest ning pidas kaunis nürimeelseks ja upsakaks, puhul leidis Kreutzwald, et selts peaks lähemalt järele vaatama, kellele ta diplomi

⁵⁰ Kreutzwald Sachssendahlile 12. jaan. 1853 // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. kd. – Lk. 299–300.

⁵¹ Kreutzwald Schiefnerile [19. V 1859.] // Fr. R. Kreutzwaldi ja A. Schiefneri kirjavahetus 1853–1879. – Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1953. – Lk. 103. – (Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus ; 3. kd.). – Edaspidi: Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 3. kd.

⁵² Kreutzwald Sachssendahlile [26. V 1853.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. – Lk. 318–319.

⁵³ Kreutzwald Engelmannile [27. IX 1865] // Kirjad J. Hurdale, J. Kölerile, C. R. Jakobsonile ja teistele 1862–1882. – Tallinn: Eesti Raamat, 1979. – Lk. 338–339. – (Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus ; 6. kd.). – Edaspidi: Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus, 6. kd.

kirjutab.⁵⁴ 15. märtsil 1853 päris ta Sachssendahlilt seltsiga liitunud õuenõunik Sengbuschi kohta.⁵⁵

Kui ÕES-i tegevuse esimestel kümnenditel jäi Kreutzwald seltsis tehtavaga enam-vähem rahule, siis 1850. aastate teisel poolel muutus ta kriitilisemaks, eriti pärast esimehe Gustav Moritz Santo ja sekretär Emil Sachssendahli enneaegset surma 1856. aastal. Nii kurtis ta 1858. a kevadel Woldemar Schultzile: "Sellel taimekesel puudub juba kaua aega tarvilik hoolitsemine, üksikud vähesed jõud ei suuda lagunemist enam kaua ära hoida: mida omavaheline tuli nõnda virgalt külwab, see kasvab üle öö lopsakaks umbrohuks, mis kidura taime varem või hiljem lämmatab ja lämmatama peab. [...] Praegusel viisil ei suuda selts kaua hingitseda, selles asjas olen ma sinuga ühel nõul. [...] Headest jõududest ei ole Tartus kindlasti puudust, kas aga osavat mütsitegijat leitakse, kes niisuguse peakatte valmistada võiks, kuhu kõik need pead alla mahuksid, see on küsimus, mida ma mitte vastata ei suuda."⁵⁶ ÕES-i tegevust kritiseerides kirjutas ta 17. jaanuaril 1865 Jakob Hurdale: "Kui tahetakse rahvasse mõjuda, siis peab meie Selts olema nagu Soome Kirjanduse Selts Helsingis, kes rahva heaks elab ja töötab."⁵⁸

Kreutzwald ei suutnud mõista Õpetatud Eesti Seltsi taganemist rahvavalgustuslikust tegevusest ning suunda teadusseltsiks, mis süvenes 1870. aastatel. Eeltoodu oli ilmselt põhjus, miks ta algatas eesti rahvusest haritlasi koondava Eesti Kirjameeste Seltsi (EKmS) asutamise. Seltsi asutamiskoosolekul 1872. aastal Tartus valiti Kreutzwald aupresidendiks. EKmS-i esimene president Jakob Hurt põhjendas seda kui tänu ja tunnustust töö eest, mida Kreutzwald oli eesti rahva heaks teinud.⁵⁹ Vastuolude tõttu seltsis loobus Kreutzwald 1881. a aupresidendi kohast ning astus seltsist välja. See oli C. R. Jakobsoni pooldajatele suur kaotus, sest Kreutzwaldist eeskuju võttes oli lahkujaid rohkem kui esialgu arvati.

Kreutzwald oli veel "Vanemuise" seltsi ja Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi liige ning kuulus veel arvukatesse seltsidesse väljaspool Tartut.

⁵⁴ Kreutzwald Sachssendahlile [24. XI 1852] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. kd. – Lk. 296.

⁵⁵ Kreutzwald Sachssendahlile 15. märtsil 1853. // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. kd. – Lk. 310.

⁵⁶ Kreutzwald W. Schultzile [27. V 1858.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. kd. – Lk. 453–454.

⁵⁸ Kreutzwald Hurdale 17. jaan. 1865 // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus, 6. kd. – Lk. 88.

⁵⁹ Tuglas, Fr. Eesti Kirjameeste Selts // Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1958. – Lk. 70. (Teosed ; 5. kd.).

Eriarvamused ja terav kriitika mitme juhtivtegelase aadressil ei mõjutanud ÕES-i liikmete üldist lugupidavat suhtumist Kreutzwaldisse. 1849. a. jaanuaris, 10 aastat pärast seltsi astumist, valiti ta auliikmeks. Audiplomiga koos saadeti talle järgmise sisuga kiri: “Tema kõrgeaususele härra dr. Kreutzwaldile Võrul. Tartu Keiserliku Ülikooli juures asuv kõigekõrgemalt poolt kinnitatud Õpetatud Eesti Selts, tunnustades Teie mitmekülgseid teeneid Seltsile, nimetas Teie kõrgeaususe oma 19. jaanuaril a. c. peetud peakoosolekul auliikmeks ja saadab Teile siinjuures diplomi koos palvega Seltsile edaspidigi mitte keelata oma osavõttu ja heasoovlikkust ning samuti mitte oma literaarseid selgitusi ja uurimusi.”⁵⁷ Kui 1852. aastal tähistati suure pidulikkusega Tartu Ülikooli taas-avamise 50. aastapäeva, usaldati Õpetatud Eesti Seltsi tervituse kirjutamine Kreutzwaldile. “Tarto Alma materile Wiekümne aasta lõppetuse rõemo-pühhal Sel 12. Teetsembril 1852. Ütleb tänno ja sowib õnne Eestima-kele- ja kirja-koggoduse nimmel Fr. Kreutzwald” ilmus nii eesti kui saksa keeles.⁵⁸ Kreutzwaldi 50. sünnipäeval sõitsid esimees G. M. Santo, E. Sachssendahl ning W. Schultz juubilari Võrru õnnitlema, kaasas ÕES-i auaadress. 1858. a. kevadel saatis selts Kreutzwaldile õnnitlused tema arstiameti 25. aastapäevaks. 1866. aastal üritas Õpetatud Eesti Selts Tartu õpperingkonna kuraatori kaudu Kreutzwaldile eluaegset pensioni taotleda. Rahvahariduse ministeerium seda taotlust ei rahuldanud.⁵⁹ Süüdi oli ilmselt selts ise, sest ei järginud pensioni taotlemise reegleid. Kui Fr. R. Kreutzwald pärast Tartusse kolimist 1877. a. novembris tuli seltsi ettekandekoosolekule, pidas esimees prof Leo Meyer tema auks lühikese kõne. Ta väljendas suurt rõõmu auliikme Tartusse elama asumise üle ja avaldas lootust, et Kreutzwald hakkab koosolekutel käima, rikastades sel moel oma kogemustega ÕES-i.⁶⁰ Silmas pidades Kreutzwaldi lähenevat 75. sünnipäeva, õnnitles Meyer 13. detsembri 1878. a. koosolekul kõrgeaulist liiget ning lubas ka juubelpäeval seltsi nimel tervitused üle anda. Kohalolijad austasid juubilari

⁵⁷ Õpet. Eesti Selts Kreutzwaldile [27. I 1849] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 1. kd. – Lk. 405–406.

⁵⁸ Tarto Alma materile Wiekümne aasta lõppetuse rõemo-pühhal Sel 12 Teesembril 1852. Ütleb tänno ja sowib õnne Eestima-kele- ja kirja-koggoduse nimmel Fr. Kreutzwald. – Tartu, 1852. = Gratulations-Gedicht zur funfzigjährigen Jubelfeier der Kaiserlichen Universität Dorpat am 12. December 1852. Dargebracht von der gelehrten Ehstnischen gesellschaft in Dorpat in Ehstnischen Versen von Dr. Friedrich Kreutzwald. Frei in's Deutsche übersetzt von Carl Reinthal. – Dorpat, 1852.

⁵⁹ EAA f. 2569, n. 1, s. 82, l. 10-12.

⁶⁰ 446. Sitzung der gelehrten estnischen Gesellschaft am 2. (14.) November 1877 // Sitzungsberichte der gelehrten estnischen Gesellschaft 1877. – Dorpat, 1878. – S. 118. – Edaspidi: Sitzungsberichte.

püstitõusmisega.⁶¹ Õpetatud Eesti Seltsiga oli seotud Kreutzwaldi elu viimane olulisem sündmus – 1882. aasta mais esindas ta seltsi Peterburis dr Philip Karelli 50. ametijuubelil.

1882. aasta 2. septembri koosolekul oli Leo Meyer sunnitud teatama Õpetatud Eesti Seltsi vanima, väga teeneka liikme surmast. Ta meenutas Kreutzwaldi eelkõige kui “Kalevipoja” koostajat.⁶² 1904. aasta 18. jaanuari aasta-koosolekul pidas ÕES-i esimees Wolfgang Schlüter Kreutzwaldi 100. sünniaastapäeva mälestuskõne.⁶³ Samal aastal ilmus ÕES-i Toimetistes Gustav Blumbergi kirjutatud Kreutzwaldi elulugu.⁶⁴ Kreutzwaldi käsikirjadest ja tema biograafia koostamisest rääkis Gustav Blumberg juba ÕES-i koosolekul 7. novembril 1884. aastal. Kreutzwaldi 100. sünniaastapäeva puhul kinkis Alexis Kreutzwald Õpetatud Eesti Seltsile isa portree, mille oli maalinud Johann Nepomuk Hueber.⁶⁵

Huvitavalt iseloomustas Kreutzwaldi ÕES-i üks teenekamaid liikmeid professor Richard Hausmann, kes Võrus sündinuna (1842. a) mäletas teda juba lapsepõlvest. 1913. aastal kirjutas ta: “Kreutzwald ei olnud oma kasvult lühike ja näis oma kõhnuse tõttu ehk pikemgi. Oli noorena kühmus, õlgadest kitsas, rind sissevajunud, juuksed hõredad, kuid mitte kiilaspäine. Iseloomult kergesti haavuv, enesesse sulgunud, oli sõjajalal paljude inimestega, sarkastiline, sellest hoolimata teiselt poolt heatahtlik, abivalmis. Arstina veidi liialdav, seletas meelsasti haigust raskemana, kui see oli, küllalt südametunnistuse järgi. Oli meeleldi naiste seltskonnas, nendega tuli paremini toime kui meestega. Sisemiselt kirglikult äge. Palju virgutust ta ometigi väikeses linnas ei saanud, kus tal ei olnud muud kui kurnav töö ja peale selle kirjanduslikud harrastused. Sellest hoolimata säilitas ta imelise vaimse värskuse. Tal oli suur kirjavahetus. Ta töötas väga kiiresti ja tegi tööd öösiti. Ta tundis oma väärtust.”⁶⁶

⁶¹ 457. Sitzung der gelehrten estnischen Gesellschaft am 13. (25.) Decbr. 1878 // Sitzungsberichte 1878. – Dorpat, 1879. – S. 205.

⁶² 492. Sitzung der Gelehrten Estnischen Gesellschaft am 2. (14.) September 1882. // Sitzungsberichte 1882. – Dorpat, 1883. – S. 170–173.

⁶³ Rede des Präsidenten Dr. W. Schlüter zur Erinnerung an den 100-jährigen Geburtstag R. Fr. Kreutzwalds. – Sitzungsberichte 1904. – Jurjew(Dorpat), 1905. – S. 17–27.

⁶⁴ G. Blumberg. Dr. Reinhold Friedrich Kreutzwald's Leben // Verhandlungen, 1904, Bd. 21, H. 1, S. 69–90.

⁶⁵ Rede des Präsidenten Dr. W. Schlüter zur Erinnerung an den 100-jährigen Geburtstag R. Fr. Kreutzwalds // Sitzungsberichte 1904. – Jurjew(Dorpat), 1905. – S. 19.

⁶⁶ Eesti Kirjandusmuuseum EKLA f. 157, 147:4.

Tartu kui tekkiva eesti intelligentsi ja rahvusliku liikumise keskpunkt jäi Kreutzwaldile unistuste linnaks kogu Võrus elatud aja. Kuigi Tartusse sõiduks polnud aega, oli ta muusadelinna sündmustega hästi kursis. 1853. aasta aprillis kirjutas ta Emil Sachssendahlile: “Sinu Tartu uudiste-koti eest minu südamlikum tänu! Need huvitavad mind väga, sest üks pisitilluke küünlajupike hoopis heledamini näikse kiirgavat kui suured valgusallikad.”⁶⁷ Kahjuks pole lähemalt teada, miks lükkas Kreutzwald 1850. aastal tagasi pakkumise asuda Tartusse eesti keele lektori ja eestikeelsete raamatute tsensori kohale. Üheks põhjuseks võis kindlasti olla madal palk, millele viitab oma kirjas ka A. H. Neus: “Kui kahju, et Tartu lektoraat ja veel enam eesti raamatute tsensori palk või tasu nii vilets on; täiesti arusaadav, et teie seda kohta vastu ei otsustanud võtta.”⁶⁸

Kreutzwaldi ligemale pool sajandit kestnud osalemine Õpetatud Eesti Seltsi tegevuses – “Kalevipoja” koostamine, tema artiklid ja kirjad, ettepanekud, kriitika ning südamevalu seltsi saatuse pärast – kõik see moodustab olulise osa ÕES-i esimese poolsajandi ajaloost. Vaevalt oleks Kreutzwald suutnud seltsi abita “Kalevipoega” välja anda.

⁶⁷ Kreutzwald Sachssendahlile [7. IV 1853.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. kd. – Lk. 314.

⁶⁸ Neus Kreutzwaldile [14. II 1851.] // Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus. 2. kd. – Lk. 125.

SUMMARY

ANNUAL REPORT 2003

I. BUDGET

	2000	2001	2002	2003
Total budget income (thous. EEK)	34146,0	26884,1	31791,4	31093,1
from the university budget	27066,0	26804,1	24554,2	23068,4
from the state budget	7080,0	80,0	4500,0	6232,7
from services for a fee			1186,7	1750,2
other (projects, contracts, private and other sponsors)			1550,5	41,9
Total expenditure (thous. EEK)	34146,0	26884,1	31750,7	31883,7
current expenses,	27146,0	26698,8	31543,7	31655,3
salaries	14562,6	13692,8	14665,0	15372,2
acquisition expenses	8445,7	8500,0	10203,2	10228,1
information technology expenses	42,9	58,2	95,0	82,3
public utilities	2033,5	2265,6	2577,3	2879,8
other expenses (travel, transportation, office expenses, management expenses, training expenses and others)	2061,3	2182,2	4003,2	3092,9
investments	7000,0	185,3	207,0	228,4
major repairs	7000,0	—	—	—
information technological investments	—	185,3	207,0	80,8

II. STAFF

As of 31.12.2003, the number of FTE staff in the library was 204.25 (234 staff members). Among them, there were 146 professional FTE staff members, 27.5 FTE specialists; the number of other FTE staff was 31.25.

122 professional staff members had university degrees, (including 14 university degrees in librarianship); five professional staff members had been graduated from a librarianship college, and 68 had finished secondary schools (three of them had received specialised secondary education in librarianship). Eight staff members had a scientific degree.

An important development in the work with the staff was the evaluation of middle managers (department heads, evaluated by their subordinates, colleagues, collaborators and immediate superiors).

III. DEVELOPMENT

The main development objectives of the year under review were:

- development of e-library;
- development of physical study and work environment;
- co-operation with the member libraries of the ELNET Consortium in the acquisition of electronic journals and databases and in the making of them accessible for the users;
- co-operation with the member libraries of the ELNET Consortium in the implementation of information system INNOPAC and in the creation of common databases (ESTER, ARTIKKEL, and others);
- co-operation with the Estonian National Library in creating and developing the library standards and with the Estonian Library Association in developing the professional standard of librarians;
- co-operation with the Ministry of Education and Science and with other research libraries in developing a common acquisition plan.

The readingrooms of journals, monographs and textbooks were reorganised into subject area readingrooms to modernise the physical work and study environment of the library and to enlarge open collections; the former textbook collection held in the stacks was reorganised into a self-service open collection (project leaders M. Liivamägi and K. Miiil).

In 2003, the library worked according to four co-operation agreements:

- with the State Chancellery of the Republic of Estonia: *From the European Documentation Centre of Tartu University Library to the general public of Estonia: electronic information on the EU in 2003*

- with the Tartu County Government: *Organisation of the work of Tartu County European Information Centre and of the dissemination of EU information*
- with the Finnish Literature Society on restoration of books
- with the Ministry of Defence, on the organisation of the work of the NATO Information Centre (workgroup leader K. Miil).

In 2003, the library participated in the following projects:

- *Preservation, enlargement and making accessible of Tartu University Library collections in the humanities and its museological collections* (2000–2006, project leader K. Pai)
- *The digital corpus of Estonian older printed books* (in co-operation with the Faculty of Philosophy, supervised by doctoral student L. Lukas)
- CULTOS (*Cultural Units of Learning – Tools and Services*, in co-operation with the Faculty of Philosophy, workgroup leader Prof. J. Talvet, project manager M. Laak; information technological support and rooms from the library)
- eIFL (*Electronic Information for Libraries*; an Open Society Institute project directed to the libraries of Eastern Europe and other transition countries to make electronic information accessible; Estonian co-ordinator M. Meltsas)
- DIEPER (*Digitised European PERiodicals*, EU project under the supervision of Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek in Göttingen; Estonian co-ordinator T. Liivamägi);
- *Handbuch des personalen gelegenheitsschrittums in europäischen Bibliotheken und Archiven* (together with the Interdisciplinary Institute for Cultural History of the Early Modern Era at Osnabrück University; project leader was the subject librarian M. Ermel, and a librarian of the Foreign Acquisitions Department Ü. Mölder);
- *The UNIVE Project – Creating network-based e-university model in the context of e-learning in Europe* (In the framework of the Minerva project of the EU Socrates Programme, the work group of the Estonian e-university project *Accessibility of information: exchange of study materials and courses*; project leader T. Liivamägi).

IV. DEVELOPMENT OF E-LIBRARY

Information technological infrastructure

Due to the so-called Tiger Leap project and support from Hansapank, 40 new computer workstations were installed for library users. The main library and its branches all together offer 113 computer workstations to the library users. A donation from the IBM contained 20 laptop computers, which will be offered for in-house use after some reconfiguration. The photocopying, scanning and print-out services were considerably improved. Thanks to the co-operation with the Tartu Town Council, it was possible to offer the WIFI service to the library users in the Conference Hall and its immediate vicinity, as well as in the Natural Sciences and Medicine Readingroom, covering 7% of the library area.

The new *Millennium* version of the information system INNOPAC was partially implemented.

Electronic collections

In 2003, Tartu University Library had a user licence for 69 databases (see Appendix II), containing full texts or abstracts of 11 594 journals; 32 databases were on trial for future use.

The library spent 1 210 000 EEK of its budget on the purchases of electronic materials (journals, databases). Joint purchases were made through the ELNET Consortium, using the 8.4 million EEK assigned by the Ministry of Education. The Consortium holds a web page introducing the joint purchases (www.elnet.ee/projektid/yhishange). Joint purchases were agreed upon in a work group of research libraries (led by M. Meltsas from TUL) according to the acquisition principles of the libraries and the feedback received from the trials of databases.

Twelve databases created at the library are accessible over the library web page (www.utlib.ee). Preparations were started for the creation of subject area information portals on the library home page (should be mostly ready by spring 2004).

By the end of 2003, the collection of digital materials contained 1689 items (23 books, 624 autographs, 884 photos, 135 engravings and 23 maps).

V. PUBLIC SERVICES

	2000	2001	2002	2003
No of registered users			29207	33783
TU students			10619	11325
TU master's and doctoral students			2303	2569
TU Open University Students			1776	2472
TU faculty members and researchers			720	661
EAU students			2780	3321
EAU faculty members and researchers			166	185
Students of other universities and colleges			2421	2991
Faculty members of other universities and colleges			68	92
Others			8354	10167
No of users who have borrowed materials	18200	21441	23874	28750
No of visits	720000	510000	366079	341047
No of loans with the help of librarians (no of copies)	719000	674780	475803	296559
ILL partner libraries	49	53	52	55
in Estonia	29	34	34	35
in abroad	20	19	18	20
Materials sent by ILL				
orders from Estonia	722	913	345	1126
books returned to Estonian libraries	292	392	333	295
orders forwarded to other Estonian libraries	48	16	29	4
original books sent to Estonian libraries	209	204	434	446
copies sent to Estonian libraries	173	301	549	417
orders from abroad	118	115	164	102
books returned to foreign libraries	28	46	37	26
orders forwarded to other foreign libraries	34	6	9	2
original books sent to foreign libraries	12	7	460	18
Copies sent to foreign libraries	44	56	641	56

Materials received by ILL				
ordered from Estonian libraries	286	560	504	892
original books received from Estonian libraries	93	207	247	472
copies received from Estonian libraries	130	353	196	298
ordered from foreign libraries	3319	3233	4750	3149
original books received from foreign libraries	956	1027	1210	758
copies received from foreign libraries	1961	2206	2910	1186
Searches in on-line databases				
No of searches	70130	131021	193574	278038
downloaded full texts (reading, printouts)		202525	182254	208712
downloaded abstracts (reading, printouts)			153077	226624
Searches for a fee in <i>STN International</i> databases	65	20	18	25

The library was open for 288 days in 2003. The seating capacity of reading-rooms was 748, including 39 seats where the users could connect their private laptops into the Internet. The number of computer workstations for users was 113.

The drop in the total number of loans is connected with the enlargement of open collections. In 2003, the open collections were enlarged by 800 linear metres, which means that 11.23% (6357 linear metres) of active collections are located on open shelves. The growth in the number of e-journals has resulted in a drop in the number of interlibrary loans. The share of monographs is rising in ILL orders, but in many cases, the requested materials were not received.

The main library readingrooms of journals, monographs and textbooks were reorganised into subject area readingrooms (natural sciences and medicine, social sciences and the humanities). More than 200 000 publications were relocated. The separate textbook collection and its closed stacks were liquidated and an open collection of textbooks was created. 40 new computer workstations were installed for the library users.

The project of *Night Library*, when the library was open for longer hours during the winter and spring exam periods (19.01.–23.01; 24.05.–04.06.) was very popular among the students.

Library training sessions for the first year students (50 hours, 1233 participants) were conducted by subject librarians in agreement with the faculties, mostly during the first two weeks of September. In four faculties, such training sessions are a part of the curriculum and obligatory for the students, who have to pass a relevant test later.

VI. COLLECTIONS DEVELOPMENT AND MANAGEMENT

The acquisitions budget for the year of 2003 was 10228000 EEK (in 2002 – 10203000 EEK). The Ministry of Education gave 8.4 million EEK to Estonian research libraries for joint purchases of databases; TUL participated in all these joint purchases. In relation with the reorganisation of the acquisition principles of the Estonian Academic Library (affiliated to the Tallinn Pedagogical University in 2003), Tartu University Library, together with the Library of the Tallinn Technical University, took over subscriptions for natural sciences journals for more than 2 million EEK.

Compared with some earlier periods, the library acquired more reference works, dictionaries, and language learning materials. 601350 EEK were spent on the so-called *Generalia* materials. 4907570 EEK were spent on foreign scientific literature and study materials – published journals, monographs, special reference works and textbooks (in 2002 – 4603810 EEK). Systematic work with *Estica-Baltica* materials was again continued.

International exchange of publications has been kept on a stable level for already a number of years. In 2003, the library had 320 exchange partners. 603000 EEK were spent to purchase the materials sent on exchange agreements, and 1898 publications were received with the total value of 851352 EEK.

43559 publications were added to library collections. Purchases amounted to 11618 publications, 1898 publications were received on exchange agreements, 10269 were received as donations, 12110 were received as legal deposit copies, and 7664 publications were acquired from other sources.

Library collections in 2003 (ISO 2789–1991)

	31.12.2002	Acquisi- tions	With- drawals	31.12.2003
Active collections (items)	3440888	43559	115294	3369559
linear metres	58397			56568
Books (No of copies)	2587918	26852	114448	2500322
incl. dissertations	508647	1124	–	509771
Serials	638886	9801	789	647898
inc. journals (complete sets)	176703	3159	–	179862
newspapers (complete sets)	10421	1087	–	11508
serials (No of copies)	451762	5555	–	457317
Special modes of technical literature	496	156	–	652
Cartographic documents	8605	440	–	9045
Printed music documents	3923	123	–	4046
Graphic documents	52810	348	–	53564
incl. art collection	14346	140	–	14486
Photos	38164	914	–	39078
incl. photos in photo collection	22871	208	–	23079
incl. photos in manuscript collections	15293	706	–	15999
Manuscripts	33326	821	57	34090
Small prints	78232	4237	–	82469
Audiovisual documents	18520	680	–	19200
Electronic documents	6217	100	–	6317
incl. CD-ROMs	1730	97	–	1827
discs	4487	3	–	4490
Microforms	11955	1	–	11956
incl. microfiches	7340	1	–	7341
microfilms	4615	–	–	4615
Reserve collection	21357	5559	2561	24355
linear metres	223			309
Exchange collection	310682	–	–	310682
linear metres	5006			5006
TOTAL (items)	3772927	49118	117855	3704515
linear metres	63615			61883

VII. CATALOGUING, OPAC

By the end of 2003, the total of 27.21% of all active library collections were described in the electronic catalogue.

Retrospective conversion of card catalogues was continued in the framework of Estonian retrospective national bibliography projects “Estonian book 1525–1917” and “Estonian book 1945–1994”, prioritising the latter. In the situation, where the users are getting more and more used to searching for necessary publications in the electronic catalogue, the slow progress of retroconversion is not satisfactory – a large part of the library materials is still a “hidden treasure”. Compared with other Estonian research libraries, the process of retrospective conversion has been the slowest in Tartu University Library.

Twenty five specialised libraries of university faculties and departments participate in the electronic catalogue ESTER. All staff members of the participating libraries have been trained at the main library. Training materials for branch libraries’ staff are accessible on the Internet.

VIII. BIBLIOGRAPHIES

In 2003, four themes were continued in the field of bibliography:

- Tartu University. History. Biographical Bibliography of the Faculty, Staff and Alumni (1632–1710, 1802–2001→)
- ARTIKKEL (a current analytical bibliography of Estonian newspapers and magazines)
- Bibliography of Estonian History 1918–1944 (2595 entries were added in 2003, by the end of the year, the bibliography contained ca 5000 entries).
- Publications of Tartu University Library.

A remarkable fact is the making of accessible on the Internet via the library web page of the database of the publications on Finno-Ugric linguistics, published in Estonia and the Russian Federation in 1988–2001. The database was created at the library.

IX. MANUSCRIPTS AND RARE BOOKS

Archival materials of Prof. Viktor Palm and Lev Vassiljev were included into the manuscript collection. Materials were added to several other personal archives (V. Masing, U. Ivask, G. Rägo, F. Klement, O.-M. Klaassen, and others). By the decree of the Rector of the University and the Learned Council of the University, the Estonian Academy of Sciences was handed over the archive of the early years of its activities (File 40; 57 items).

Fifty two new titles were added into the collection of rare publications, mainly acquired as purchases or donations.

Bookplates from Heiki Laht's collection (56 items), J. W. Krause's drawings, albums of portraits and location views from the collection of older foreign books, M. Leis's serigraphs and K. Magritz's linocuts were added to the art collection.

Photos of library and university events were added to the collection of photos.

Six archival collections were processed (D. H. L. v. Ompteda, R. Henz, E. Raudam, R. Nigol, E. Tender and T. Sutt) and their lists were made accessible on the Internet, as well as in the form of collection records in ESTER. The scientific description of the Latin letters from the letter collection of I. J. v. Essen (52 letters), and the writings from the 17th and 18th-century autograph albums (442 autographs) was completed. The scientific description of letters from the De la Gardie family archive was started, and preparations for the scientific description of the 13th –16th-century historical documents were made.

Electronic publishing of lists of archival collections was continued, as well as the digitising of scientifically and cultural historically important materials. The record structure for electronic cataloguing of works of art was developed.

X. RESEARCH

1. A monograph *History of Tartu University Library 1802–2002* is being prepared (senior researcher, *cand. hist.* H. Tankler and subject librarian M. Ermel). Doctoral student in history, L. Dubjeva, published the correspondence of a Russian historian, Academician J. Gautier, and a librarian of Tartu University Library in 1920–1922, Udo Ivask, from the years of 1920–1921.

2. The History of Tartu University: Contacts with European Universities and Research Institutions. Senior researcher H. Tankler continued his research on scientific contacts of the University of Tartu: contacts with Berlin in the field of medicine at the turn of the 19th and 20th centuries; with Ukraine; with Latvia in the 1920s and 1930s. Together with the pharmacists of the University, Tankler published two articles on the development of pharmacy at the University of Tartu in the 19th century. Tankler was either the main author or a co-author of five presentations given at the 21st international conference of the Baltic history of science in Riga on 13–15 October 2003.
3. Senior researcher A. Tering completed the 600 pages-manuscript of his monograph *Estonians, Livonians and Curonians in European Universities in 1561–1798*, and handed it over to the Publisher of the Estonian Historical Archive, continuing co-operation with the editor. He continued his work on the reference book *The Matriculation Book of Students from Estonia, Livonia and Kurland in 1561–1800*, specifying and checking biographical data.
4. Problems of modern librarianship
Head of the Research and Development Department T. Kuusik defended her Master's thesis "Performance Appraisal at Tartu University Library" (at the University of Tartu, supervisor Prof K. Türk). Three Master's theses are being written, on the conceptual model of services offered by the university library (M.-N. Ilus, at the Tallinn Pedagogical University); on the importance of team work as a prerequisite for internal relations in the library (M. Poljakov, at the Tallinn Pedagogical University), and on the aspects of co-operation between research libraries in creating electronic library (T. Liivamägi, at the Tallinn Pedagogical University).

XI. CO-OPERATION WITH ESTONIAN LIBRARIES

Co-operation with Estonian libraries has mostly been active inside the work groups of the ELNET Consortium and the ELA. In addition to the application of a joint information system and the creation of e-catalogue and other databases, the activities of the Consortium have included the co-ordinated acquisition of electronic materials.

In autumn 2003, a work group was created at the Ministry of Education to develop a common acquisition plan for Estonian research libraries; the work group was led by the Head of the Foreign Acquisitions Department of Tartu University Library, K. Uri.

XII. INTERNATIONAL CO-OPERATION

In 2003, the library participated in two extensive international projects:

- *Electronic Information for Libraries (eIFL)* – the project organised by the Soros Foundation and the Open Society Institute in Budapest to make electronic resources accessible to libraries of Eastern Europe and developing countries; Estonian curator of the project: M. Meltsas
- *Handbuch des personalen gelegenheitsschrittums in europäischen Bibliotheken und Archiven* – the project initiated in 1996 by the Interdisciplinary Institute for Cultural History of the Early Modern Era at Osnabrück University for republishing the old occasional publications found in the libraries and archives of the Baltic area and for publishing a joint catalogue of these works
- *DIEPER (Digitised PERiodicals)* – an EU project under the supervision of Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek in Göttingen.

Tartu University Library belongs to the following international organisations:

- Association of Libraries of the Baltic Area *Bibliotheca Baltica*
- European Association of Health Information Libraries (EAHIL)
- International Association of Music Libraries (IAML)
- European Information Association (EIA) and its branch for Baltic and Nordic Countries
- International Association of Law Libraries (IALL)
- League of European Research Libraries (LIBER)
- Consortium of Legal Resource Centres and Legal Information Specialists of Central and Eastern Europe and Asia (CLCLIS CEEA).

Library director Toomas Liivamägi is a member of the IFLA University Libraries and Other General Research Libraries Section Committee; Collections Director Kristina Pai is a member of the LIBER Collection Management Section.

RESEARCH

FROM THE SERVICES DEVELOPMENT TO THE CONCEPTUAL MODEL OF SERVICES OFFERED BY UNIVERSITY LIBRARY

Mare-Nelli Ilus, Tartu University Library

Aira Lepik, Tallinn Pedagogical University

The general purpose of this research is to create a conceptual model of university library services and to analyse it within the frames of a university library service system.

Theoretical part of the work presents the marketing and librarianship approaches essential for the conducting of the present research and reaching the final task.

The empirical part considers the importance of the conceptual model of university library services and the principles of its creation. The single components of the created model are described and the block scheme of the model is presented. The expert questionnaire was carried out to evaluate the suggested model.

The theoretical basis of the thesis lies on the synthesis and analysis of foreign literature; structured interviewing was used in the empirical part of the research. The subjects of expert questioning were Tartu University faculty members and the persons in charge of library services at other Estonian university libraries and at the Tartu City Library, as well as a representative from the Department of Information Studies at the Tallinn Pedagogical University.

As a result of the empirical part, a conceptual model for university library services is suggested. It comprises target groups, factors, services conception, services package and inverse connection with the target groups.

The results of the questionnaire carried out on the basis of university library conceptual services model present important information for the organising of library services at Tartu University Library in particular. The model suggested by the author can be used as an example for the developing of library services package in other university libraries.

FRIEDRICH REINHOLD KREUTZWALD AND TARTU*Kersti Taal*

The creator of Estonian national epic, Friedrich Reinhold Kreutzwald (1803–1882), lived in Tartu only during his studies at the Tartu University in 1826–1833 and in his old age in 1877–1882. Still, he maintained tight spiritual contacts with Tartu while living in a small town of Võru, where he worked as a physician for 40 years.

Kreutzwald, who studied medicine at the university, also attended lectures in aesthetics and poetics, and German literature, learning about the Nibelungs, and made an active use of the university library. While living in Võru, he was an active correspondent of the weekly *Das*

Inland, published in Tartu by liberal intellectuals. The aim of this newspaper was to promote the study of the past and present of the Baltic provinces of Russia. In *Das Inland* he published his German-language poems, articles on Estonian customs and folk tales, and numerous messages about the everyday life in Võru. Kreutzwald maintained the closest contacts with the Learned Estonian Society, (LES, founded in Tartu in 1838), which drew together Baltic-German Estophiles and the few Estonian intellectuals of the time. Kreutzwald's Estonian friends Fr. R. Faehlmann and D. H. Jürgenson were among the founding members of the Society; Kreutzwald joined the Society in January 1839. He soon became one of the most energetic members and in 1849, he was elected a honorary member of the Society. His letters were often read out aloud at the Society's meetings. Kreutzwald sent contribution to LES publications; he sent historical artefacts to enlarge the Society's collections and he actively sought for new enthusiastic members for the Society. While living in Võru, during more than twenty years he organised the selling of Estonian books to the peasants, initiated by the ELS.

In 1850, after the death of his friend Faehlmann, the LES asked Kreutzwald to finish the compilation of the epic *Kalevipoeg*, which had been started by Faehlmann. Since the censors made substantial cuts in the original manuscript, the Society decided to publish a scholarly edition of the epic. *Kalevipoeg*, together its German translation, was published as proceedings of the Society in 1857–1861.

During his Võru period, Kreutzwald seldom visited Tartu, but through regular correspondence with his friends he was well informed about the events in the university town. He was also sent books from the Society's library by mail. In 1852 Kreutzwald attended the 50th anniversary celebrations of Tartu

University and wrote a congratulatory address on behalf of the Society, which was also published later.

Kreutzwald died in Tartu in 1882 and was buried at the Jaani cemetery. One of the Tartu streets has been named after him and a monument was erected to him on the bank of the river Emajõgi in 1952.